

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

ЗБІРНИК

матеріалів IV Міжнародної науково-практичної
інтернет-конференції

(м. Полтава, 20–21 квітня 2023 року)

Полтава
2023

ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ (ПУЕТ)

**ПРОБЛЕМИ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ В
СУЧАСНИХ УМОВАХ**

ЗБІРНИК

матеріалів IV Міжнародної науково-практичної
інтернет-конференції

(м. Полтава, 20–21 квітня 2023 року)

**Полтава
ПУЕТ
2023**

УДК 336-043.86
П78

Програмний комітет

Голова:

О. О. Нестуля, д-р іст. наук, професор, ректор Полтавського університету економіки і торгівлі (ПУЕТ).

Співголови:

Д. П. Дімітров, д-р екон. наук, професор, ректор Університету національного та світового господарства;

Л. О. Шавга, д-р екон. наук, професор, ректор Кооперативно-торгового університету Молдови, професор Університету «Dunarea de Jos»;

Х. Х. Назарзода, д-р техн. наук, доцент, ректор Таджикиського державного університету комерції;

С. О. Катажина, доктор філософії, професор Повісланського університету;

Н. С. Педченко, д-р екон. наук, професор, перший проректор ПУЕТ;

О. В. Манжура, д-р екон. наук, доцент проректор з науково-педагогічної роботи ПУЕТ.

Організаційний комітет

Голова:

О. В. Яріш, канд. екон. наук, доцент завідувач кафедри фінансів та банківської справи ПУЕТ.

Члени організаційного комітету (ПУЕТ):

Т. П. Гудзь, д-р екон. наук, професор, професор кафедри фінансів та банківської справи;

О. В. Гасій, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи;

С. П. Прасолова, канд. екон. наук, доцент, заступник завідувача кафедри фінансів та банківської справи;

Г. М. Сидоренко-Мельник, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи;

А. М. Соколова, канд. екон. наук, доцент доцент кафедри фінансів та банківської справи;

О. В. Тимошенко, канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів та банківської справи;

М. М. Іващенко, директор інформаційного центру;

Л. М. Діденко, директор центру інформаційного забезпечення освітнього процесу;

Ю. В. Перегуда, директор міжнародного науково-освітнього центру;

Н. І. Манжура, завідувач науково-організаційного відділу.

Проблеми та перспективи розвитку фінансової системи в сучасних умовах : збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 20–21 квітня 2023 року). – Полтава : ПУЕТ, 2023. – 172 с. – 1 електрон. опт. диск (CD-R). – Текст укр., англ. мовами.

ISBN 978-966-184-449-9

У збірнику подано матеріали доповідей, оприлюднених на IV Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку фінансової системи в сучасних умовах». Розраховано на наукових і науково-практичних працівників закладів вищої освіти та наукових установ, аспірантів, студентів, практичних працівників і широкий читачський загал.

УДК 336-043.86

*Матеріали друкуються в авторській редакції мовами оригіналів.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідальні автори.*

ISBN 978-966-184-449-9

© Полтавський університет
економіки і торгівлі, 2023

СПІВОРГАНІЗАТОРИ

**Полтавський університет економіки і торгівлі
Університет національного і світового господарства
(Болгарія)**

Повіслянський університет (Польща)

**Таджицький державний університет комерції
(Таджикистан)**

Кооперативно-торговий університет Молдови (Молдова)

Університет «Dunarea de Jos» (Румунія)

СЕКЦІЯ 1. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ЕКОСИСТЕМИ У НАПРЯМІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

---

*Н. О. Брусов, аспірант,
Полтавський університет економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна*

ЗАХОДИ ЩОДО ЦИФРОВІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Цифрова трансформація є надзвичайно великою можливістю для економічного розвитку країни, особливо в умовах поточних викликів. Пандемія COVID-19 підкреслила необхідність цифровізації, за рахунок збереження темпів роботи економіки, в умовах карантинних обмежень. В час війни це питання не лише не втратило своєї актуальності, але й набуло ще більшого змісту.

Проблеми та перспективи цифрових трансформацій у вітчизняній фінансовій системі проводили такі науковці, як: О. С. Бондаренко [1], Л. А. Дудинець [2], Л. Г. Кльоба [3] та інші. У цих роботах було розглянуто загальні тенденції, актуалізована необхідність впровадження цифрових технологій у діяльність національної фінансової системи, у рамках євроінтеграційного процесу. Найбільш актуальна інформація із цього приводу публікується у регулярних електронних виданнях.

Як перехідний процес, цифровізація приносить не тільки переваги, але й певні проблеми. Їх вирішення дозволяє користуватися усіма перевагами таких процесів. Головні для нашої країни: слабка участь держави та адаптація робочої сили. Державна участь полягає у розробці та втіленні у життя довгострокових та короткострокових планів реалізації цифрової трансформації, і, також, у поточному коригуванні напряму такої трансформації. Роль держави у цьому процесі дуже велика. Роль приватних фінансових інститутів у державному масштабі велика, проте – вторинна. Адаптація робочої сили до нових цифрових та технологічних навичок є другою головною проблемою, адже вимоги змінюються та ускладнюються. Це проблема якісної підготовки кваліфікованих та адаптивних кадрів [7].

Електронні гроші мають чимало переваг: висока мобільність, автоматичні операції із ними вираховуються по математичним алгоритмам, відсутність затрат на виготовлення, зручність користування. Проте вони мають і суттєві недоліки: недостатньо опрацьоване правове регулювання у багатьох країнах, обмежене коло використання, залежність від Інтернет та роботи серверів, постійні спроби шахраїв та хакерів заволодіти ними.

У цілому у світі вже працюють платіжні системи, які використовують електронні гроші: QIWI, WebMoney, VisaCash, PayPal, криповалюти, тощо. Європейський Союз зараз уже почав проходити подібний процес, анонсувавши запуск цифрового євро [7], але остаточне рішення ще не прийняте.

Дослідницький центр IMD в Швейцарії (World Competitiveness Center – WCC), оцінив цифрову конкурентоспроможність України у 2021 році, поставивши її на 55 місце у світі, за рівнем уже існуючих адаптацій сучасних технологій [2]. Відповідно до динаміки ситуації, наша країна залишається найменш конкурентоздатною у регіоні Західної та Східної Європи [4].

Аналізуючи поточну ситуацію, слід відмітити, що Міністерство цифрової трансформації:

- вводить «Дія.Підпис-EU», цифровий підпис у за стосунку «Дія», який визнається Європейським Союзом;
- створює нову програму для державних органів, Відповідно до Закону України про е-резидентство, за допомогою якої іноземці зможуть:
- презентує чорновий варіант «Стратегії розвитку екосистеми інновацій в Україні» [5].

Із свого боку, Національний банк України у 2021 році відкрив проект «Е-гривня», метою якого є визначення потреби широкомасштабного випуску в Україні цифрової форми гривні. [6] Проте, окрім виробленої концепції, наразі звіти по проекту не надаються.

Цифрова трансформація фінансової екосистеми є можливістю для економічного зростання країни. Стабільність фінансової системи, зручність, безпечність та доступність – ось основа здорової кризостійкої економіки будь-якої країни. Цифрова трансформація дає великі можливості, проте і нові проблеми. Провідні держави світу вже мають платіжні системи, пов'язані із елект-

ронними грошима, проте їхня стабільність, безпека та юридична регуляція знаходяться тільки на шляху становлення. Впровадження електронних грошей у приватних фінансових установах має високий ступінь фінансового навантаження та такий же ступінь ризику. Без належного курсу, гарантій та підтримки держави цифрова трансформація буде проводитися у дуже звуженому вимірі та досить повільно.

Список використаних інформаційних джерел

1. Бондаренко О. С. Тенденції функціонування фінансового ринку в економіці України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. Вип. 15. С. 5–9.
2. Дудинець Л. А. Розвиток фінансових технологій як фактор модернізації фінансової системи. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Випуск 22. С. 794–798.
3. Кльоба Л. Г. Цифровізація – інноваційний напрямок розвитку банків. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/86.pdf.
4. Адміністрація Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України. Департамент розвитку електронних комунікацій. Конкурентоспроможність України, інформаційний огляд та ситуаційний аналіз. 2021 URL: https://cip.gov.ua/api/attachment/download/pdf/2020_Конкурентоспроможність_ІКТ_України.pdf.
5. Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/>
6. Національний банк України, «Е-гривня» 2022 URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/e-hryvnia>; Finance.ua, цифрове євро. URL: <https://finance.ua/saving/cifrovyj-evro>.

V. F. Tyshchenko, *Doctor of Economic Sciences, professor;*

D. S. Ivanova, *student*

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine

FORMATIVE FACTORS REGARDING THE ACTIVITY OF IMPLEMENTATION OF DIGITAL TRANSFORMATION TOOLS BY ENTERPRISES

Digital transformation is the integration of digital technologies into all areas of business, fundamentally changing the operational activities of companies and contributing to improving the value

provided to customers in the end result. Digital transformation is preceded by several phases of digital changes, which had important strategic imperatives for firms, affecting their digital resources, growth and development strategy, and organizational structure.

Despite a number of advantages (the creation of new jobs; acceleration of entry to the market; increased competitiveness; creation of an ecological product; etc.) and the need to introduce digital technologies into the work of modern enterprises, digitization does not guarantee companies success. According to statistics, 70 % of digital initiatives of enterprises are not implemented, which is mainly due to the unsuccessful management of such strategies. Therefore, it is important to have a professional management policy in the middle of the organization, which should be based on business strategy, customer experience, employee suggestions, etc. In addition, the key to the implementation of a digital strategy is having the expertise to lead digitalization initiatives. Currently, 78 % of CIOs say that engagement with the board of directors has increased several times, and 67 % of CIOs say that creating new profitable initiatives is their job responsibility [1].

Thus, the ability of enterprises to implement digital transformation technologies in their activities is influenced by: the size of the company (Figure 1), its current technical equipment, as well as the level of development of digitalization at the state level.

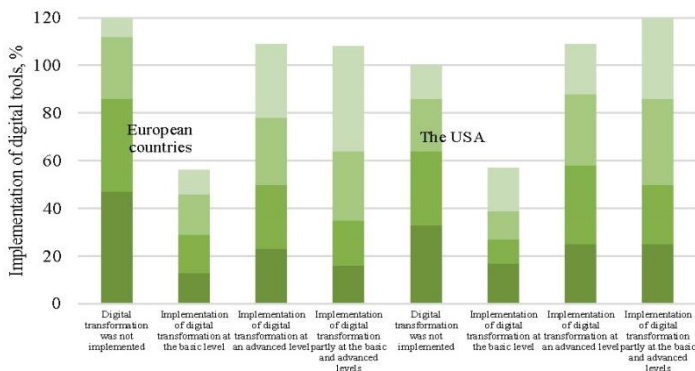

Figure 1 – The activity of implementing digital transformation tools at enterprises depending on their size, 2021 [1]

Larger organizations are more likely to digitize their business. Therefore, government assistance to European companies to expand their business and ensure availability regarding the possibility of implementing digital transformation tools in various types of enterprises is becoming relevant.

Another difficulty that organizations may face in the process of digitization is the fact that some technologies are quite complex and bulky, which causes the process of adapting to changes to be longer and more difficult. Sometimes, digital technologies also affect the company’s human resources sector. For example, during the pandemic, 93 % of companies were forced to switch to remote work, changing and reorganizing the usual mode, and 62 % faced an increase in customer demand for online purchases and services, which challenged enterprises to not lose the customer base, track and fulfill orders in time. In addition, the activity of implementing digital transformation is also influenced by the industry in which the company operates (Figure 2).

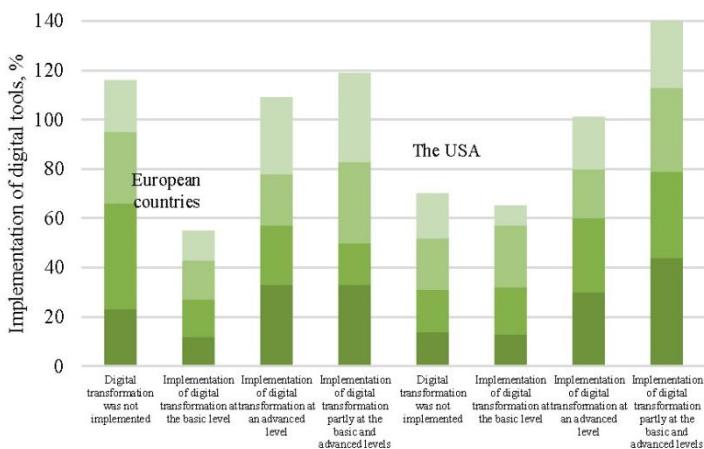

Figure 2 – The activity of implementing digital transformation tools at enterprises depending on the industry, 2021 [1]

Therefore, the activity of implementing digital transformation tools is influenced by the country's market development trends; the

size of the company and its field of activity; availability of qualified specialists; level of support from the state. In connection with the rapid development of artificial intelligence technologies, the digitalization process is changing the labor market, replacing some vacancies or requiring new skills and knowledge from people; affects consumer demands for products and services, suggesting that companies must quickly adapt to these changes in order to remain competitive.

References

1. Digital Transformation Statistics: How Businesses are Using Digital to Drive Growth in 2021 and Beyond. URL: <https://www.pipartners.com/digital-transformation-statistics/>

*Л. І. Іщук, канд. екон. наук, доцент;
А. С. Кулініч, бакалавр
Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк, Україна*

РОЛЬ ТЕХНОЛОГІЙ БЛОКЧЕЙН У РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУТІВ ТА БАНКІВ

За останні роки технологія блокчейн значно змінила світ фінансів та банківської справи, надаючи підвищену безпеку, прозорість та управління ризиками у проведенні фінансових транзакцій. Постачальники фінансових послуг швидко адаптували цю технологію, використовуючи її для створення смарт-контрактів, оптимізації торговельних та фінансових систем, що відкриває нові можливості для отримання прибутку. Впровадження ідентифікаторів на основі блокчейну фінансовими установами також допомогло підвищити автентичність і безпеку фінансових транзакцій.

Блокчейн - це загальний, незмінний реєстр, який полегшує процес запису транзакцій і відстеження активів у бізнес-мережі. Активи можуть бути матеріальними (будинок, автомобіль, готівка, земля) або нематеріальними (інтелектуальна власність, патенти, авторські права, брендинг). Практично все, що має цінність, можна відстежувати і торгувати в мережі блокчейн, зменшуючи ризики і скорочуючи витрати для всіх учасників [1].

Технологія блокчейн може забезпечити безпеку кредитної звітності, створюючи незмінний реєстр для запису транзакцій, що дозволяє проводити аудит в режимі реального часу і знижує ризики шахрайства. Це досягається завдяки використанню криптографії, децентралізації та механізмів консенсусу, які забезпечують довіру до транзакцій. Крім того, системи на основі блокчейну дозволяють швидше, більш економно та індивідуально випускати цифрові цінні папери, усуваючи посередників та зменшуючи витрати, пов'язані з традиційними фінансовими системами. Використовуючи узгоджені стандарти, протоколи та спільні процедури, технологія блокчейн забезпечує єдине джерело істини, що дозволяє учасникам бізнес-мережі легше співпрацювати, керувати даними та домовлятися про використання цієї технології.

Технологія блокчейн може надати значні переваги емітентам, забезпечуючи простіший, дешевший і швидший доступ до капіталу через програмовані цифрові активи та цінні папери. Нові цінні папери можуть бути випущені за лічені хвилини, а відповідні права та обов'язки закодовані та автоматизовані.

Наприклад, Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) випустив свою першу в історії цифрову облігацію на публічній платформі блокчейн, використовуючи цю технологію розподіленого реєстру для реєстрації та розрахунків за цифровими облігаціями. Облігація була стандартною дворічною облігацією на суму 100 мільйонів євро, але, оскільки вона була випущена на блокчейні, вона була повністю зареєстрована, що усунуло потребу в центральній депозитарії цінних паперів (ЦДЦП) і різко скоротило час розрахунків.

Зазвичай для ЄІБ потрібно п'ять днів після транзакції, щоб врегулювати випуск боргових зобов'язань, але завдяки функціональності смарт-контрактів і швидкості транзакцій на блокчейні, вони змогли зробити це за один день [2].

Блокчейн все частіше використовується в банківській сфері:

– за даними IDC, світові витрати на блокчейн технології в фінансовому секторі збільшилися з 1,5 млрд дол. в 2018 році до 4,1 млрд дол. у 2020 році, і очікується, що вони досягнуть 19,9 млрд дол. до 2024 р. [3];

– за даними компанії Accenture, до 2025 року більше половини світових банків очікується будуть використовувати блокчейн технології для забезпечення безпеки та надійності фінансових транзакцій [4];

– у 2020 році, більше 80 % банків в Швейцарії використовували блокчейн технології для операцій з криптовалютами та інших цифрових активів, згідно зі звітом Swiss Blockchain Federation;

– згідно з дослідженням Chainalysis, у 2020 році більше 60 % усіх глобальних криптовалютних транзакцій були пов'язані зі злочинністю, але лише 0,34 % з них були пов'язані зі схемами відмивання грошей, що свідчить про ефективність використання блокчейн технологій [5].

Блокчейн є сполучною ланкою між традиційними та новими фінансами. Він спрощує інтеграцію банків зі світом кіберфізичних систем і цифрових активів, оптимізує поточні операції та слугує фундаментом для побудови власне цифрових фінансів. Однак на шляху впровадження технології блокчейн у фінансах існують і виклики, такі як брак досвіду роботи з новою технологією, слабка легітимність блокчейну, консерватизм регуляторів, а також розкол між державними та приватними блокчейн-платформами.

Список використаних інформаційних джерел

1. Blockchain success starts here. URL: <https://www.ibm.com/topics/blockchain>.
2. EIB issues its first ever digital bond on a public blockchain. URL: <https://www.eib.org/en/press/all/2021-141-european-investment-bank-eib-issues-its-first-ever-digital-bond-on-a-public-blockchain>.
3. Global blockchain spending to hit \$12.4B by 2022; finance sector leads growth. URL: <https://www.computerworld.com/article/3356502/global-blockchain-spending-to-hit-124b-by-2022-finance-sector-leads-growth.html>.
4. Towards the capital markets of tomorrow. URL: <https://www.accenture.com/us-en/insights/capital-markets/capital-markets-vision-2025>.
5. 60 % of Bitcoin is Held Long Term as Digital Gold. What About the Rest? URL: <https://blog.chainalysis.com/reports/bitcoin-market-data-exchanges-trading/>

*Viktoriya Kulyk, Doctor of Economic Sciences, Professor
University of South Bohemia in České Budějovice,
České Budějovice, Czech Republic*

GENDER EQUALITY IN UKRAINIAN IT SECTOR

Gender equality, or sex equality, is an approach based on equal rights for representatives of different sexes, for men and women. Since independence, Ukraine has doubled its Gender Inequality Index score: in 1991, it was 0.472, and in 2021, it was 0.200. The worst situation with gender equality in Ukraine was in 1993–1994 (0.474), and the best was in 2020 (0.198). Among European countries, as of 2021, Denmark has the best gender equality situation – 0.013. In 2017, a significant step towards reducing gender inequality was the cancellation of the list of “non-female” professions. This includes about 450 positions in various industries – construction, metallurgy, transport, aviation, mining – that were previously not open to women. In addition, in 2019, the Verkhovna Rada approved a gender quota. According to this amendment, at least two women must be in every five of the party’s electoral list. The rule comes into force in 2023.

Gender equality is a fundamental aspect of any industry, including the IT sector. In recent years, the IT industry has experienced significant growth and development, becoming a driving force in the global economy. According to the NBU, in 2022, the IT industry generated \$7.34 billion in foreign exchange earnings for the Ukrainian economy. Exports increased by \$400 million compared to pre-war 2021, an increase of 5.8 %. The number of IT specialists in Ukraine has reached 300 thousand people. In 2015–2021, exports of computer services grew by an average of 26.8 % annually. In 2022, we got a significant slowdown in the growth of the IT industry. In total, in 2022, Ukrainian IT companies provided the state with about 44 % of all exports of services. However, in January 2023, revenues from IT services declined significantly and brought in \$223 million less than in December last year. According to forecasts, in 2023, the IT sector will show no growth or decline. Despite the progress made, IT sector is still a male-dominated field. However, between 2012 and 2021, the share of women among employees of Ukrainian IT com-

panies increased 3.5 times, from 7 % to 25 %. Women are well represented in non-technical positions, but less likely to write code [1].

The underrepresentation of women in the IT sector is a major concern as it limits the potential for innovation and growth. Gender diversity is essential for the successful development of the IT sector. Women bring unique perspectives and experiences that can lead to new and innovative ideas. When women are given equal opportunities and representation in the IT sector, they can contribute to the development of new technologies, products and services that meet the needs of a diverse range of users. Moreover, gender equality in the IT sector can help to address the skills gap and talent shortage that the industry currently faces. By encouraging more women to pursue careers in IT, the industry can tap into a wider pool of talent and create a more diverse and inclusive workforce. To achieve gender equality in the IT sector, there needs to be a concerted effort to address the barriers that women face in entering and advancing in the industry. This includes addressing issues such as unconscious bias, lack of representation, and unequal pay. It also requires creating an environment that is supportive of women and their career aspirations [2, 3].

Here are some effective ways to encourage more women to pursue careers in the IT sector.

1. Providing mentorship programs. Mentorship programs can help women in the IT sector to connect with experienced professionals who can provide guidance, support, and advice on career development.
2. Offering scholarships and training programs. Scholarships and training programs can help women to gain the skills and knowledge they need to succeed in the IT sector. These programs can also help to reduce financial barriers to entry.
3. Creating a supportive work environment. Creating a supportive work environment that values diversity and inclusion can help to attract and retain women in the IT sector. This can include flexible work arrangements, equal pay, and opportunities for career advancement.
4. Promoting female role models. Promoting female role models in the IT sector can help to inspire and encourage more women to pursue careers in the field.
5. Addressing unconscious bias. Addressing unconscious bias in the hiring process and in the workplace can help to create a more level playing field for women in the IT sector.

References

1. Kulyk V. Areas of digitalization of the Ukrainian economy aimed at supporting e-business. *Проблеми раціонального використання соціально-економічного, еколого-енергетичного потенціалу України та її регіонів* : мат. V Міжнар. наук.-практ. Конф. ГО «ІЕЕЕД», (15 лютого 2023 року), м. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2023. С. 177–181.
2. Kulyk V. A. Directions for the development of e-business in Ukraine in the context of the war with the russian federation. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. Вип. 4(04). URL: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/133>.
3. Кулик В. А. Розвиток бухгалтерського обліку на підприємствах електронного бізнесу : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2017. 344 с.

А. М. Ніколаєва, канд. екон. наук, доцент
Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк, Україна

ВПЛИВ ФІНАНСОВИХ ІННОВАЦІЙ НА РОЗВИТОК РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

В умовах постковідного світу, коли економіка країн та фінансовий сектор зокрема, оговтуються від наслідків всесвітньої пандемії covid-19, фінансові установи, що спеціалізуються на наданні фінансових послуг, постають перед необхідністю впровадження потужних фінансових технологій, що дозволять збільшувати швидкість здійснення та обсяги фінансових операцій з метою надання фінансових послуг та продуктів, що можуть зацікавити споживачів таких послуг в майбутньому. Актуальною проблемою впровадження фінансових інновацій є і для вітчизняного ринку фінансових послуг як в умовах воєнного так і поствоєнного його розвитку

Вплив розвитку фінансових технологій та інновацій на ринок фінансових послуг проявляється в процесі їх впливу на рівень споживання фінансових послуг населенням та бізнесом, на динаміку розвитку і структуру самого ринку та елементів його інфраструктури, посилення рівня його регулювання з боку регуляторів тощо. Цей вплив супроводжується змінами у функціонуванні ринку фінансових послуг, фінансових інститутів, фінансових активів, нормативно-правових актів, пов'язаних з веденням

бізнесу. У свою чергу, зміна поведінки споживачів фінансових послуг та зростаючий попит на інновації, зміни ринкової кон'юнктури у сукупності зі змінами правової бази призводять до створення нових фінансових активів та фінансових послуг, а далі до створення нових ринків і інститутів, що спеціалізуються на інноваційних технологіях, тобто стимулюють попит на створення нових фінансових інновацій. Таким чином, і розвиток фінансових інновацій, і розвиток ринку фінансових послуг стимулюють взаємний розвиток один одного.

За даними фінансових аналітиків, протягом останнього десятиріччя в світі і в Україні зокрема, спостерігався бурхливий розвиток фінансових технологій. При цьому, як вважають експерти, «пандемія тільки прискорила розвиток інноваційних технологій та цифровізацію фінансових послуг» [1]. Як відомо, в 2020 році Національний банк України ухвалив Стратегію розвитку фінтеху в Україні до 2025 року, а у лютому 2021 року НБУ приєднався до Глобальної мережі фінансових інновацій (GFIN), що, зокрема, сприятиме підвищенню рівня проникнення інновацій до фінансового сектору та реалізації завдань розробленої Стратегії [2].

Розвитку фінансових інновацій на українському ринку фінансових послуг значною мірою сприяє модернізація вітчизняної законодавчої бази та гармонізація її з європейським законодавством. Зокрема, прийняття Закону України «Про платіжні послуги» у 2021 році було «проривом» для ринку платіжних послуг в країні, наслідком чого було запровадження можливостей випуску регулятором цифрової валюти (e-гривні), розширення набору платіжних послуг, поява нових категорій надавачів фінансових (платіжних) послуг, збільшення прозорості інформації для клієнтів, поява відкритого банкінгу та створення Open Banking API HUB в Україні. Також прийняття нового Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» наприкінці 2021 року націлене на активізацію розвитку небанківського сектору ринку фінансових послуг, встановлення чітких вимог до його регулювання та створення передумов до їхнього інноваційного розвитку. Важливим аспектом, що дозволить активізувати та вивести з тіні вітчизняний ринок криптовалюти, вважаємо комплексне врегулювання ринку віртуальних активів, зокрема прийняття і ухвалення, не зважаючи на три-

ваючу в країні війну, в 2022 році Закону України «Про віртуальні активи», який набуде чинності після внесення змін до Податкового кодексу та адаптування його до європейських стандартів в сфері регулювання криптовалютної індустрії. Цей закон визначає правовий режим обігу віртуальних активів, послуги з обміну віртуальних активів, основних учасників ринку віртуальних активів з їх правами та обов'язками та політику держави в сфері обігу віртуальних активів.

Напередодні повномасштабної війни в Україні ринок фінтеху налічував понад 200 компаній. При цьому значними факторами впливу на цей ринок мали ініціативи державних органів, зокрема Міністерства цифрової трансформації України. Аналіз розподілу FinTech за сферами діяльності свідчить, що лідером у сфері фінансових технологій та інновацій залишається технологічна інфраструктура, де безпосереднім продуктом є створення IT-рішень для банків та фінансових компаній, а головною технологією є API. Також суттєву частку (19 % ринку у 2021 році) займають платіжні сервіси та перекази. Населення все активніше користується безготівковими платежами, особливо при здійсненні покупок через Інтернет. При цьому базовою технологією платіжних сервісів та продуктів з персональних фінансів став чат-бот [1]. Все більшої популярності набувають компанії, що спеціалізуються на споживчому онлайн-кредитуванні, через швидкість та можливість оформлення позики 24/7 та нижчі, ніж у банках вимоги до скорингу. Порівняно з 2020 роком зменшилась активність компаній, що займаються кредитуванням бізнесу та надають фінансові послуги криптовалюти (застосовують технологію блокчейн), проте покращилась ситуація в сфері страхових послуг (InsurTech). При цьому найменш розвиненими нішами залишаються краудфандинг та сервіс порівняння фінансових послуг [1]. Для створення продуктів з онлайн-кредитування, страхування та порівняння фінансових інструментів українські фінтех-компанії переважно застосовують технологію штучного інтелекту.

Основні проблеми, що стримують розвиток фінансових технологій та інновацій на ринку фінансових послуг пов'язують, перш за все, із законодавчими обмеженнями, низькою фінансовою грамотністю споживачів фінансових послуг та недостатнім розвитком інфраструктури ринку.

Отже, модернізація та осучаснення законодавства щодо регулювання ринку фінансових послуг в контексті подальшої цифровізації економіки, приведення його до відповідності нормам європейського законодавства у зв'язку з прагненням України стати членом ЄС, створення сприятливого ринкового середовища, розбудова інфраструктури ринку фінансових послуг та підвищення фінансової грамотності населення буде сприяти розвитку фінансових інновацій та цифровізації ринку фінансових послуг в майбутньому.

Список використаних інформаційних джерел

1. Каталог фінтех-компаній України 2021 / Офіційний сайт Української асоціації фінтех та інноваційних компаній (UAFIC). URL: <https://fintechua.org/market-map> (дата звернення: 10.04.2023).
2. Національний банк приєднався до Глобальної мережі фінансових інновацій / Офіційний сайт НБУ. Новини. Медіа-простір. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-priyednavsya-do-globalnoyi-mereji-finansovih-innovatsiy> (дата звернення: 12.04.2023).

**O. V. Cherniavska, O. D. Cherniavska,
K. Evanson, S. Bilic, M. Järvis**

*Institute of Social and Economic Initiatives
Kyiv National University of Technology and Design
Kyiv Education, Training and Youth Centre
Kyiv National University of Building and Construction
St. Paul's University Kenya
International Balkan University
Faculty of Economics and Administrative Sciences
Skopje, Republic of North Macedonia
Estonian Entrepreneurship University of Applied Science, Estonia;
School of Business and Governance,
Tallinn University of Technology*

UNLOCKING UNIVERSITY FUNDRAISING POTENTIAL WITH THE HELP OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND INNOVATION TECHNOLOGY

The adoption of Artificial Intelligence (AI) in the field of university fundraising has witnessed a surge in popularity in recent years. This technology offers tremendous potential for higher education institutions to drive growth and innovation in their fundraising

strategies. Universities face constant pressure to raise funds in order to support their programs, research initiatives, and student activities. AI provides a viable solution to this challenge. By leveraging AI-powered fundraising strategies, universities can enhance the efficiency of their fundraising campaigns, improve donor engagement, and enhance the overall donor experience. AI-powered tools have the capacity to streamline fundraising processes, enhance data analysis, and predict donor behaviour. In this paper, we have undertaken the task of identifying and classifying AI tools specifically designed for university fundraising, taking into account various criteria. These criteria include functionality, implementation, data sources, level of automation, level of customization, type of AI technology, stage of the fundraising process, and specific fundraising tasks.

The classification of AI tools for university fundraising strategies serves as a crucial step towards comprehending the diverse applications of AI in this domain. AI tools can be categorised according to their functionality, implementation, data sources, level of automation, level of customization, type of AI technology, stage of the fundraising process, and specific fundraising tasks. Furthermore, AI tools can also be classified based on the department or function within the university that they support. This classification encompasses three primary categories: Advancement, Marketing and Communications, and Finance. Advancement AI tools are specifically designed to support fundraising efforts, encompassing tasks such as donor identification and engagement. Marketing and Communications AI tools assist universities in marketing their fundraising campaigns and engaging with donors effectively, incorporating functionalities such as social media analytics and AI chatbots. Finally, Finance AI tools aid in financial management and operations related to fundraising, including tasks like fraud detection and donation processing. By comprehending these distinct categories, universities can better evaluate and select the AI tools that align with their specific fundraising needs.

AI Tools for Universities Fundraising Strategies:

1. *Machine Learning Platforms*. Universities can use machine learning platforms to analyse data and gain insights on their alumni and donors. This can help in identifying potential donors, predicting

their giving behaviours, and developing personalised fundraising strategies. Google Cloud's AI Platform, Amazon Web Services' Machine Learning on AWS, and Microsoft Azure's Azure Machine Learning are some of the machine learning platforms that universities can use for this purpose (Google Cloud, n.d.; Amazon Web Services, n.d.; Microsoft Azure, n.d.).

2. *Marketing Data Engines*. Clearbit is a marketing data engine that universities can use to get insights on their alumni and donors. It provides data enrichment, lead generation, and targeted advertising services that can help universities to identify potential donors and develop personalised fundraising strategies (Clearbit, n.d.). Dynamic Yield is another marketing data engine that can be used to personalise fundraising campaigns based on donors' behaviours and preferences (Dynamic Yield, n.d.).

3. *Conversational AI*. Conversational AI tools such as Conversica and Hugging Face can be used to engage with potential donors and alumni through chatbots and virtual assistants. These tools can help universities to provide personalised responses to donor inquiries, schedule meetings, and follow-up with donors (Conversica, n.d.; Hugging Face, n.d.).

4. *Business Intelligence and Analytics Software*. Business intelligence and analytics software such as Tableau, Qlik, and Microsoft's Power BI can help universities to analyse data and gain insights on their fundraising campaigns. These tools can help universities to track their fundraising progress, identify areas that need improvement, and make data-driven decisions (Tableau, n.d.; Qlik, n.d.; Power BI, n.d.).

5. *Fraud Detection and Prevention*. Kount, Sift, and Signifyd are AI-driven fraud detection and prevention tools that can help universities to protect their donors' information and prevent fraud. These tools use machine learning algorithms to analyse data and detect fraudulent activities (Kount, n.d.; Sift, n.d.; Signifyd, n.d.).

6. *Social Media Marketing and Management Tools*. Social media marketing and management tools such as Hootsuite, Brandwatch, and Sprout Social can help universities to engage with potential donors and alumni through social media platforms. These tools can help universities to monitor social media conversations, identify potential donors, and develop personalised fundraising strategies (Hootsuite, n.d.; Brandwatch, n.d.; Sprout Social, n.d.).

7. *Personalization and Optimization Tools.* Personalization and optimization tools such as Optimizely, Adobe Target, and Dynamic Yield can help universities to develop personalised fundraising strategies based on donors' behaviours and preferences. These tools can help universities to deliver customised fundraising messages and optimise their fundraising campaigns for better results (Optimizely, n.d.; Adobe Target, n.d.; Dynamic Yield, n.d.).

8. *Nonprofit CRM and Fundraising Software.* Nonprofit CRM and fundraising software such as Bloomerang, CharityEngine, and Classy can help universities to manage their donor relationships and develop personalised fundraising strategies. These tools provide donor management, fundraising, and marketing features that can help universities to track their fundraising progress and engage with potential donors (Bloomerang, n.d.; CharityEngine, n.d.).

The use of AI in university fundraising strategies has the potential to revolutionise the way universities approach fundraising. AI can be used to improve the efficiency of fundraising campaigns, provide insights into donor behaviour and preferences, and even personalise communication with donors. Many AI tools are already available on the market, including those offered by Google Cloud's AI Platform (Google Cloud, n.d.), Amazon Web Services' Machine Learning on AWS (Amazon Web Services, n.d.). Several companies offer AI-powered solutions specifically tailored to fundraising and donor management. For example, Gravity provides AI for fundraising (Gravyty, n.d.), Kindful offers nonprofit CRM and fundraising software (Kindful, n.d.), and Classy provides fundraising solutions for modern nonprofits (Classy, n.d.). Conversica also provides conversational AI for business, which can be used to engage with potential donors (Conversica, n.d.). AI tools can also be used to improve marketing and outreach efforts. For example, Clearbit provides a marketing data engine that can be used to gather customer insights and target marketing campaigns (Clearbit, n.d.), while Dynamic Yield provides personalization software for websites and apps (Dynamic Yield, n.d.). Hootsuite Insights offers social media analytics and reporting, while Brandwatch provides a social listening and analytics platform (Hootsuite Insights, n.d.; Brandwatch, n.d.).

AI can also be used to improve fraud protection and security in online fundraising. Kount provides AI-driven fraud protection (Kount, n.d.), while Sift offers fraud prevention for online businesses (Sift, n.d.) and Signifyd provides ecommerce fraud protection and

chargeback prevention (Signifyd, n.d.). The use of AI in university fundraising strategies has the potential to greatly improve efficiency, increase fundraising revenue, and personalise communication with donors. With a variety of AI tools available, universities can choose the ones that best fit their needs and goals. By utilising AI, universities can take their fundraising efforts to the next level and build stronger relationships with their donors.

References

1. Cherniavska O. V. & Sokolova A. M. (2015). Fundraising: A textbook. 2nd ed. Alerta.
2. Cherniavska O. V. (2020). Fandreiizing/ Fundraising: Dystantsiinyi kurs [Fundraising: Distance learning course]. National Aviation University. Retrieved from <http://nau.npp.edu.ua>
3. Cherniavska O. V. (2020). Didzhitalizatsiia u finansovii sferi: Dystantsiinyi kurs [Digitization in the financial sphere: Distance learning course]. National Aviation University. Retrieved from <http://nau.npp.edu.ua>
4. Cherniavska O. V. (2020). Fundreizing/Fundraising [Fundraising: Syllabus]. National Aviation University. Retrieved from https://nau.edu.ua/download/Quality%20Assurance_ukr/Silabus/2020/zu/1/S_zu_2_155_%D0%A4%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%B5%D0%B9%D0%B7%D0%B8%D0%BD%D0%B3.pdf.
5. Kiboro G. W. & Karanja E. M. (2015). Consumer behaviour influence on adoption of electronic commerce in retail stores. *International Journal of Management, Accounting and Economics*, 2(6), 31–44.
6. Karanja E. M., Masupe S. & Jeffrey M. G. (2020). Analysis of internet of things malware using image texture features and machine learning techniques. *Internet of Things*, 9, 100153. DOI: 10.1016/j.iot.2019.100153.
7. Sokolova A., Yarish O., Tymoshenko O. (2023). Fundraising strategy for organization of international scientific and educational events: development and implementation. *Economics and Management*. Volume: XX. P. 106–117. DOI: 10.37708/em.swu.v20i1.7.
8. Tableau. (n.d.). Data visualization software for better business intelligence. <https://www.tableau.com/>
9. Bloomerang. (n.d.). Nonprofit donor management software & fundraising CRM. <https://bloomerang.co/>
10. CharityEngine. (n.d.). Nonprofit CRM software for fundraising and donor management. <https://charityEngine.net/>
11. Classy. (n.d.). Fundraising for the modern nonprofit. <https://www.classy.org/>

12. Gesture. (n.d.). Mobile bidding and fundraising platform. <https://gesture.com/>
13. Gravyty. (n.d.). AI for fundraising. <https://www.gravyty.com/>
14. Kindful. (n.d.). Nonprofit CRM and fundraising software. <https://www.kindful.com/>
15. WealthEngine. (n.d.). Wealth intelligence for prospecting, fundraising, and marketing. <https://www.wealthengine.com/>

***П. В. Шуканов**, д-р геогр. наук, доцент
Полтавський університет економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна*

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ УНІВЕРСАЛЬНОГО МЕТАФІЗИЧНОГО ПРОСТОРУ

Результати багаторічних досліджень міжнародних відносин свідчать про можливість виявлення різноманітних підходів до визначення глобалізації. При цьому комплексно-універсальний підхід передбачає, що глобалізація (від англ. globe – куля, сфера, глобус) розглядається нами як процес уніфікації світу, тобто приведення його до єдиних загальнопланетарних і загально-обов’язкових стандартів у всіх сферах життєдіяльності суспільства та людини. Управління даним процесом здійснюється глобально-олігархічним менеджментом, складовою частиною якого є фінансово-економічна олігархія. Важливим завданням фінансово-економічної глобалізації є перехід до нової цифрової валютної системи центральних банків відповідних держав світу. В Україні формування такої системи передбачається на основі закону «Про платіжні послуги» в редакції від 01.04.2023 року [1]. Цей Закон визначає загальні засади випуску і використання електронних та цифрових грошей Національного банку України.

На глобальному рівні впровадження цифрової валютної системи центральних банків світу офіційно регулює такий представник фінансово-економічної олігархії як швейцарський Банк міжнародних розрахунків (Bank for International Settlements, BIS). «Світ змінюється. Щоб розвиватися і реалізовувати свої цілі державної політики в цифровому світі, центральні банки активно досліджують плюси і мінуси пропозиції цифрової валю-

ти для населення (цифрова валюта центрального банку – ЦВЦБ, CBDC)» [2].

Принципи дослідження фінансово-економічної глобалізації та формування універсального метафізичного простору:

1. Принцип концептуально-стратегічного розвитку фінансово-економічної глобалізації.

2. Принцип оперативно-тактичного моніторингу глобальної трансформації сучасних фінансово-економічних відносин.

3. Принцип індивідуально-колективної адаптації людини в умовах фінансово-економічної глобалізації та формування універсального метафізичного простору.

Історичні етапи трансформації фінансово-економічних відносин:

– традиційний (аграрний або доіндустріальний) – домінує держава-імперія та фінансово-економічні відносини цивілізаційно-просторового типу;

– сучасний (модерн, індустріальний – відносно часу розробки та використання типології ХХ – початок ХХІ ст.) – домінує держава-нація та фінансово-економічні відносини етно-національного типу;

– інформаційний (постіндустріальний – цифровізація, віртуально-гібридний, семантично-змістовний) – домінує державо-корпорація та фінансово-економічні відносини метапросторового (метафізичного) типу.

Останні десятиліття дослідження у сфері віртуальних симуляцій щодо відображення реальних об'єктів сприяли розробці та використанню людиною нового досвіду віртуальної реальності (VR-Virtual Reality). Інтенсивні дослідження останнього десятиліття щодо доповнення реального світу віртуальними об'єктами призвели до створення доповненої (AR-Augmented Reality) та змішаної реальності (MR-Mixed Reality), як гібридне поєднання матеріально-фізичної та віртуально-цифрової (метафізичної) реальності [3].

Таким чином метафізичний простір (метапростір) можна визначити як еволюцію Інтернету, що охоплює матеріально-фізичний і віртуальний, або семантичний світи. При цьому метапростір – це спільний простір, створений на основі поєднання

віртуально, або семантично розширеної фізичної та цифрової (шифро-генетичної) реальності. Очікується, що метапростір буде постійним зануренням у безмежний соціальний досвід, який є децентралізованим, з власною фінансово-економічною системою, паралельною до реально-матеріального світу. Занурення людини у метафізичний простір можливе завдяки реалістичному чуттєвому досвіду. Постійність такого простору можлива завдяки завжди активній природі, безмежність завдяки безмежним можливостям, які пропонують віртуально-цифрові, або семантичні творіння та пов'язані з ними прояви метавсесвіту вже до 2030 року.

Формування метапростору включає в себе елементи фізичного та віртуального світів, де цифрові об'єкти розміщені в реальному світі. По суті, це дорівнює змішаній реальності (MR), яка є результатом того, що інтернет може включати цифрові 3D віртуальні простори, в яких користувач буде переміщуватися в реалістичні 3D віртуальні простори, де він/вона може спілкуватися, вчитися, співпрацювати і грати немислимыми способами, виходячи за межі поточного ігрового досвіду та за межі можливих на сьогоднішній день взаємодій у соціальних мережах.

Віртуальні активи або цифрові двійники метафізичного простору створюються як складові віртуального світу, який не був би повним і репрезентативним без існування аватарів усіх реальних суб'єктів. Це тягне за собою створення цифрових людських аватарів (сурогатів), які можуть бути одягнені або трансформовані у віртуальному світі до безмежності. Людські аватари, як віртуальні інфлюенсери (той, чия думка має важливе значення для певної аудиторії), вже захопили Інтернет штурмом. Це також вимагає створення цифрових двійників нелюдських об'єктів, таких як ті, що необхідні для віртуального зображення галузей промисловості, віртуального зображення всіх об'єктів реального світу в приміщеннях і на відкритому повітрі.

Метапростір є неповним без існування віртуальної валютно-фінансової системи, яка відповідає просторам і взаємодіям, що уявляються у віртуальному світі, розглянутому вище. Цифрові валюти центральних банків (CBDC) будуть складовою частиною

віртуального метафізичного простору і основою майбутнього фінансово-економічного цифрового простору. Всі транзакції в такому метапросторі потребують професійно розроблених і визначених цифрових валют для здійснення віртуальних платежів. При цьому основні виклики пов'язані з масштабуванням у цифровому форматі, проведенням безпечних транзакцій з належною автентифікацією, стійкою до злону, створенням цифрових гаманців для соціальних мереж. У рамках цього компоненту у світі вже було розроблено та запущено багато невзаємозамінних токенів з метою надання певної привабливості майбутньому глобальному фінансово-економічному і універсальному метафізично-цифровому простору.

Список використаних інформаційних джерел

1. Закон України «Про платіжні послуги». Редакція від 01.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>.
2. Central bank digital currencies: foundational principles and core features. URL: <https://www.bis.org/publ/othp33.htm>.
3. By Lokesh R. Boregowda, Samsung R&D Institute India-Bangalore. URL: <https://research.samsung.com/blog/Metaverse-The-XR-World-of-ENDLESS-Imagination>.

СЕКЦІЯ 2. ФІНАНСИ ПУБЛІЧНОГО СЕКТОРА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПРОЄКТИ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

---

*С. М. Ганзюк, канд. екон. наук, доцент
Дніпровський державний технічний університет,
м. Кам'янське, Україна*

ІНДИКАТОРИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В НЕВИЗНАЧЕНИХ УМОВАХ

Сучасна глобалізація та військова агресія російської федерації породжують нові виклики для національної безпеки України, особливо для її фінансової складової. В таких умовах особливої актуальності набуває протидія небезпеці у фінансовій сфері, які покладені перш за все на органи державної влади. Варто звернути увагу, що 2022 рік став першим роком діяльності Бюро економічної безпеки України [1]. Ще у березні 2021 року набрав чинності Закон України «Про Бюро економічної безпеки України», яким створено принципово новий правоохоронний орган, покликаний протидіяти правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави [2], а у травні 2021 року КМУ було прийнято постанову «Про утворення Бюро економічної безпеки України», якою даному державному органу надано статус центрального органу виконавчої влади, завданнями якого є забезпечення економічної безпеки держави шляхом протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави, з метою захисту публічних фінансів держави, детінізації національної економіки, створення конкурентних умов для бізнесу та інтеграції в європейський економічний простір [1]. Одним із ключових напрямів діяльності Бюро, особливо в умовах воєнної агресії російської федерації, є протидія розкраданню державних коштів. Так, протягом 2022 року проаналізовано 2,1 млн тендерних закупівель на суму 544,2 млрд грн, за фактами встановлених порушень виявлено ризикові операції на суму 2,2 млрд грн. Також було виявлено ризики незаконного

відшкодування з бюджету ПДВ на загальну суму ймовірних втрат бюджету 1,2 млрд грн, ризики у митній сфері на суму 191,4 млн грн, обсяг незаконного отримання прибутку на 2,9 млрд грн, ризики неефективного використання частини коштів, передбачених програмою міжнародної технічної допомоги на суму 41,9 млн доларів США. та ін. [1].

Своєчасне виявлення загроз на фінансового ринку є одним з найбільш важливих чинників фінансової стійкості економічної системи. Це зумовлює необхідність постійного фінансового моніторингу ситуації на ринку. Фінансова безпека є однією з найважливіших складових економічної безпеки країни, вона є своєрідним індикатором і критерієм ефективності діяльності фінансової системи держави. Без забезпечення фінансової безпеки практично неможливо вирішити жодне із завдань, що стоять перед Україною, особливо в складних невизначених умовах функціонування [3].

В умовах поглиблення фінансової нестабільності нашої країни, посилення загроз для усіх рівнів безпеки важливо постійно аналізувати значення основних індикаторів фінансової безпеки країни, оскільки задля впровадження дієвих механізмів стабілізації фінансової системи варто в динаміці оцінювати найнебезпечніші ризики для її функціонування. Стан фінансової безпеки завжди характеризується певним набором показників, кожен з яких має своє граничне (найменше чи найбільше) значення, яке встановлено залежно від стану економічного розвитку країни. Відхилення фактичного значення від порогового свідчать про необхідність профілактики або усунення причин, що їх зумовлюють. Відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [4], до індикаторів фінансової безпеки України входять шість груп показників: банківська система, безпека небанківського фінансового ринку, боргова безпека, бюджетна безпека, валютна безпека, та грошово-кредитна безпека. Проаналізуємо потенційні загрози фінансовій безпеці України в динаміці за три останні роки за показниками боргового навантаження на державний бюджет, забезпечення міжнародними резервами, часткою іноземного банків-

ського капіталу у загальному обсязі банківського капіталу, рівнем сумнівної заборгованості у кредитному портфелі за методикою [4] (табл. 1).

Таблиця 1 – Індикатори фінансової безпеки України за 2020–2022 рр., [4, 5]

Індикатори	2020	2021	2022	Зміна 2022/2020, %
Боргове навантаження на державний бюджет (не > 60 %)	60,80	48,90	82,60	21,80
Забезпечення міжнародними резервами (не < 8 %)	18,70	15,50	20,5	1,80
Частка іноземного банківського капіталу у загальному обсязі банківського капіталу (не > 30 %)	37,04	36,36	33,96	-3,08
Рівень сумнівної заборгованості у кредитному портфелі (не більше 10%)	37,80	27,20	38,10	0,30

Отже, динаміка зміни відношення обсягу державного та гарантованого боргу до обсягу ВВП як одного з основних індикаторів боргового навантаження на державний бюджет в системі фінансової безпеки України демонструє, що попри те, що у 2021 році значення досліджуваного індикатору знаходилося в зоні оптимальних значень (48,9 %), у 2022 році воно значно перевищило порогове значення у 60 % та становило 82,6 %, за весь досліджуваний період 2020–2022 років цей показник збільшився на 21,8 %. Зрозуміло, що дана ситуація пов'язана з повномасштабною війною та змушує Україну нарощувати заборгованість задля фінансування бойових дій та вирішення важливих соціальних питань в умовах невизначеності, що в перспективі без можливості списання боргів матиме дестимулюючий вплив на економіку.

Відношення міжнародних резервів до рівня ВВП демонструє час, протягом якого країна може нормально існувати за повністю непрацюючої національної економіки, забезпечуючи ста-

більший рівень життя. Аналіз індикатору забезпечення міжнародними резервами, порогове значення якого складає не менше 8 %, показав незважаючи ні на що позитивну тенденцію до зростання за три роки на 1,8 %.

Аналіз частки іноземного банківського капіталу у загальному обсязі банківського капіталу за аналізований період має позитивну тенденцію до зниження. Так, за період з 2020 по 2022 роки частка іноземного банківського капіталу у загальному обсязі банківського капіталу зменшилась на 3,1 %, але все ще перевищує порогове значення на 3,96 %. Динаміка зміни рівня сумнівної заборгованості у кредитному портфелі дає змогу визначити рівень кредитного ризику. За період з 2020 по 2022 роки частка непрацюючих кредитів (NPL) в цілому зросла на 0,3 % та значно перевищила порогове значення на кінець 2022 року (28,1 %), яке становить не більше 10 %. Таким чином, рівень кредитного ризику позичальників залишається дуже високим.

Отже, стан фінансової безпеки України погіршується, три з наведених індикаторів перевищують порогові значення та мають тенденцію до погіршення, а кількість виявлених порушень з фінансовими ресурсами вражає. Зрозуміло, що в умовах нестабільної ситуації в країні, страшних воєнних дій та з невизначеними термінами їх завершення дуже важко оцінювати та прогнозувати масштаби й наслідки для фінансової системи України. Важливе значення в умовах війни має своєчасне виявлення загроз фінансовій безпеці України, що дозволить мінімізувати їх за умови розроблення дієвих практичних заходів та проведення виваженої політики щодо забезпечення фінансової стійкості, проте головним важелем забезпечення фінансової безпеки та національної в цілому є перемога України.

Список використаних інформаційних джерел

1. ЗВІТ про діяльність Бюро економічної безпеки України за 2022 рік.
URL: <https://esbu.gov.ua/storage/app/sites/32/zvit-pro-diialnist-biuro-ekonomichnoi-bezpeky-ukrainy-za-2022-rik.pdf> (дата звернення 30.03.2023 р.).

2. Закон України «Про Бюро економічної безпеки України»: Відомості Верховної Ради (ВВР), 2021, № 23, ст.197. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text> (дата звернення 30.03.2023 р.).
3. Субботович Ю., Антропова О. Індикатори фінансової безпеки України. Світ фінансів. 2013. № 2. С. 144–151.
4. Наказ 29.10.2013 № 1277 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (дата звернення 30.03.2023 р.).
5. Національні рахунки: Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>(дата звернення 31.03.2023 р.).

О. В. Гасій, канд. екон. наук, доцент;

О. А. Кононенко, аспірант

*Полтавський університет економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна*

МЕТОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ НА МУНІЦИПАЛЬНОМУ РІВНІ

Система управління на муніципальному рівні охоплює практично усі сфери територіальної економіки, у тому числі й фінансовий сектор. Ефективність управління фінансами на рівні певної територіально-адміністративної одиниці залежить від системної організації та цілеспрямованого застосування певних методів і інструментів суб'єктами управління фінансами на місцевому рівні.

Обґрунтування сутності методів та інструментів управління місцевими фінансами створює передумови цілеспрямованого впливу на розвиток економіки певної території шляхом формування та використання фінансових ресурсів для реалізації важливих проєктів для задоволення соціально-економічних потреб громади.

На нашу думку, система управління фінансами на муніципальному рівні ґрунтується на використанні таких методів [1]:

- фінансове планування та прогнозування;
- фінансове регулювання;

- фінансовий контроль;
- оперативне управління;
- стратегічне управління.

Усі вони є взаємопов'язаними та потребують виважених дій органів управління на муніципальному рівні у сфері формування та використання фінансів. При цьому, засобами досягнення визначених цілей в системі управління місцевими фінансами є інструменти.

У науковій літературі виділяються інструменти управління місцевими фінансами без єдино встановленого набору. Наприклад, у праці [2] виділяють бюджетування, фінансовий аналіз, фінансова звітність, кредитування, інвестування: це розміщення грошових коштів у різноманітні інвестиційні, податкова політика, дотації, місцевий бюджет, у праці [3] – місцеві фонди, місцеві інвестиційні фонди та інші місцеві фінансові інструменти, у праці [4] – місцеві зобов'язання.

На нашу думку, сьогодні потрібно більше уваги приділяти розвитку інструментів управління фінансами за рахунок створення муніципальних (комунальних) банків як регіональних фінансових установ системи місцевого самоврядування [5, 6]. Особливостями діяльності такої банківської установи, яка здійснюватиме свою діяльність в межах міста, є:

- соціальна відповідальність через залучення у вирішення завдань місцевого значення;
- механізм формування ресурсної бази з урахуванням фінансового потенціалу міста за участю коштів органів місцевого самоврядування;
- фінансова підтримка місцевого мікро-, малого та середнього бізнесу, комунальних/місцевих підприємств, установ, організацій та населення міста;
- управління фінансовими коштами для реалізації міських програм та інвестиційних проектів в інфраструктурній і соціальних сферах; індивідуального будівництва;
- орієнтація банківської діяльності виключно на місцевий ринок;

– управління грошовими потоками міста спільно з органами муніципальної влади, звітуючись перед громадою.

Створення муніципального банку як суб'єкта управління фінансами на муніципальному рівні передбачає, що він діє виключно на користь територіальної громади міста та її соціально-економічний розвиток.

Таким чином, формування ефективної системи управління фінансами, ключовим суб'єктом якої є муніципальний банк, забезпечить сталість економічного розвитку як місцевих громад, так і держави в цілому.

Список використаних інформаційних джерел

1. Дяченко С. А. Розвиток методів управління місцевими фінансами в умовах реформи децентралізації. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 12. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/29.pdf.
2. Мунько А. Ю. Удосконалення інструментів управління місцевими фінансами в умовах децентралізації. *Університетські наукові записки*. 2016. № 1. С. 281–288.
3. Катан Л. І., Качула С. В., Демчук Н. І., Павлова Д. К. Формування місцевих бюджетів в умовах реформування суспільних фінансів України. *Агросвіт*. 2020. № 3. С. 3–12. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.3.3>.
4. Сокирко О. С., Плахотнюк В. В. Аналіз стану доходів місцевих бюджетів при реалізації реформи бюджетної децентралізації. *Бізнес-інформ*. 2019. № 7. С. 304–311. URL: https://www.business-inform.net/article/?year=2019&abstract=2019_7_0_304_311.
5. Гасій О. В., Єгоричева С. Б. Сучасний механізм функціонування регіональної банківської системи. Монографія. Полтава: ПУЕТ, 2016. 217 с. URL: http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/5466/1/Suchasniy_mekhanizm_funktsionuvannya_regionalnoyi_bankivs_koyi_sistemi.pdf.
6. Гасій О. В., Стефанюк О. Д., Шиндер Є. В. Муніципальні банки як фінансові інститути системи місцевого самоврядування. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки*. 2018. № 4. С. 37–43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpushk_2018_4_6.

*В. В. Коваленко, д-р екон. наук, професор
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса, Україна*

МОНЕТАРНІ ПЕРЕДУМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Фінансова безпека виступає головним індикатором соціально-економічного розвитку та добробуту будь-якої країни. Нині, в умовах воєнного стану в Україні, даний напрямок набуває все більшої актуальності для дослідження.

В останні роки значно зросла роль формування системи фінансової безпеки на всіх рівнях, будь то макроекономічна безпека, безпека суб'єктів економічної діяльності, або фінансова безпека окремо взятого домогосподарства. Зазначена проблема залишається однією з основних і, відповідно, найбільш актуальною у сучасних умовах соціально-економічного та політичного розвитку України. З одного боку, всім зрозуміла значущість та необхідність забезпечення фінансової безпеки держави, а з іншого боку, дуже багато її аспектів знаходяться за межею комплексного системного розуміння і тим більше ефективної практики реалізації.

У цьому аспекті слід відзначити, що монетарна політика відбиває значну роль у забезпеченні фінансової безпеки держави, а саме, впливає на макроекономічні процеси в країні (рівень і темпи інфляції, економічну динаміку, стан фінансового ринку). Тому, задля забезпечення макроекономічної стабільності, ефективного економічного зростання в контексті забезпечення фінансової безпеки України в умовах воєнного стану, за необхідне удосконалення механізмів монетарної політики.

З метою визначення найсуттєвішого впливу монетарних передумов на рівень фінансової безпеки держави, у першу чергу слід виокремити ті загрози, які викликані сучасним соціально-економічним станом в Україні.

Однією із новітніх загроз – це саме наслідки воєнної агресії РФ на розвиток економіки України. Слід звернути увагу на чисельність загиблих в Україні, які потенційно були залучені до створення доданої вартості; їх загибель чи поранення створюють додаткові державні витрати на їх поховання та лікування.

За даними Управління Верховного комісара ООН з прав людини підтвердило, що з початку вторгнення РФ в Україну налічується 7 013 смертей мирних жителів, із них 433 дітей. Найбільше загиблих було зафіксовано у березні 2022 р. – понад 3,2 тисячі осіб [1].

Попри те, що міжнародна підтримка для України на сьогодні актуальна, але вона призводить до зростання державного боргу, який станом на 31.11.2022 р. склав 69 306,1 млн дол. США та відповідно відбулося його зростання на 21,17 %.

До загроз, які викликають негативний вплив монетарної компоненти фінансової безпеки держави – це введення адміністративних обмежень, зокрема, запровадження фіксованого офіційного курсу гривні. Це викликано відмовою НБУ від проведення лексичної, ортодоксальної політики таргетування інфляції [2, с. 181].

У науковій праці [3, с. 71] наголошується на тому, що рівень фінансової безпеки країни залежить від рівня фінансової інклюзії. Її недостатній рівень може виступати як загроза. Саме її забезпечення призводить до притоку прибуткових іноземних інвестицій, розвитку експорту та імпорту, до забезпечення продовольчої безпеки, зростанню туризму, підвищенню рівня доходів, розвитку малого та середнього бізнесу, зменшення корупції, шахрайства та розкрадання.

Слід звернути увагу на те, що визначальним документом, який засвідчує взаємозв'язок між монетарною політикою та фінансовою безпекою держави виступають «Основні засади грошово-кредитної політики».

Національний рівень фінансової безпеки держави з боку банківської системи, як сегменту економіки держави, полягає у правовому регулюванні грошового обігу на підставі розроблених НБУ «Основних засад грошово-кредитної політики на період воєнного стану», які визначають потребу збереження власної інституційної, фінансової та операційної незалежності для належного виконання функцій НБУ. Зазначені повноваження НБУ щодо проведення такої монетарної політики націлені на обмеження інфляції, спрямування фінансів на потребу оборонної галузі [4, с. 12].

Таким чином, ефективна монетарна політика прямо-пропорційно впливає на фінансову безпеку держав. Але при цьому все ж таки треба повернутися до питання координації, узгодженості грошово-кредитної та фіскальної політик в Україні, яке обговорюється та видозмінюється на протязі останніх років. Тому, з нашої точки зору дискусійним питанням є введення певних обмежень на прийняття монетарних рішень з боку НБУ під час воєнного стану, що порушує визначені Законом України «Про Національний банк України» статусність виконання покладених на нього функцій, через потребу у збереженні власної інституційної, фінансової та операційної незалежності.

Монетарна компонент фінансової безпеки є важливим інструментом її забезпечення та здійснює потужний вплив на економічні процеси в державі, сприяє ефективному грошовому обігу, стабільному функціонуванню банківської та валютної систем, кредитно-інвестиційного ринку, відтворенню доданої вартості у виробництві. Проте, розбалансована монетарна політика порушує кругообіг доходів і витрат, зумовлює різкі коливання обсягів виробництва, зростання безробіття, цінової нестабільності. Неефективна монетарна політика виступає основним індикатором виникнення фінансово-економічних криз, а тому є загрозою для фінансової безпеки держави.

Незважаючи на складну політичну та економічну ситуацію в Україні, слід зосередитися на питаннях удосконалення координації монетарної та фіскальної політик., на підставі подальшого запровадження основних положень міжнародних документів, які прийняті Міжнародним валютним фондом «Кодекс належної практики щодо забезпечення прозорості в грошово-кредитній та фінансовій політиці: декларація принципів» та «Кодекс належної практики щодо забезпечення прозорості в бюджетно-податковій сфері».

Список використаних інформаційних джерел

1. Official website of Statista (2023). URL: <https://www.statista.com/statistics/>.
2. Шаров О. (2022). Міжнародний досвід монетарної політики в умовах війни: уроки для України. *Журнал Європейської економіки*. 2022. № 2 (81), С. 174–182.

3. Мушеник І. М., Грушецький С. М. Забезпечення фінансової безпеки України в період воєнного часу та в умовах фінансової інклюзії. *Сучасна економіка*. 2022. № 32. С. 70–74. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V32\(2022\)-09](https://doi.org/10.31521/modecon.V32(2022)-09).
4. Kovalenko V., Slatvinska M., Sheludko S., Makukha S., Valihura V. The monetary component in ensuring the financial security of the state. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2023. Vol. 1 (48). P. 8–22. DOI: 10.55643/fcaptp.1.48.2023.3972.

Yu. V. Petlenko, PhD, Associate Professor,
Visiting Researcher
Copenhagen Business School, Denmark,
Affiliation: Taras Shevchenko
National University of Kyiv,
Ukraine

THE EUROPEAN DEFENCE FUND AND THE FUTURE OF EU MILITARY COOPERATION

The relevance of the research topic “European Defense Fund and the Future of EU Military Cooperation” is not only determined by the problems of general security and defense of EU member states, but also by overall European security. By this topic, new approaches to military cooperation among EU countries can be analyzed, which involve joint financing of military projects and cooperation in the field of research and development. Furthermore, an understanding of the relationships between EU countries in the context of defense policy and their impact on the geopolitical situation in Europe [1] were facilitated by a deep analysis of military defense financing in the EU. Considering the growing instability in the world, including the large-scale aggression of Russia in Ukraine and Syria, the destabilization of the situation between Azerbaijan and Armenia, as well as the threat of terrorism, ways that was help ensure security in Europe in the future are particularly relevant to be understood.

The methodology used for this research is based on desk research using secondary data sources. The primary sources of data used in this study include academic articles, reports from international organizations, and analytical materials from reputable sources.

The approach of desk research enables a comprehensive review of the existing literature on the topic, as well as an in-depth analysis of

the relevant data, without the need for primary data collection. This methodology allows for a thorough examination of the various perspectives and opinions on the subject matter, as well as an evaluation of the available empirical evidence.

The process of data collection for this research involved a systematic review of relevant publications, including academic journals, research reports, and policy documents. The search for sources was conducted through academic databases such as JSTOR, Google Scholar, and ScienceDirect, as well as online resources such as the official websites of relevant international organizations.

Once the relevant literature was identified, a detailed analysis of the data was carried out, with a focus on identifying key themes and issues related to the topic of European Defense Fund and the Future of EU Military Cooperation. This involved synthesizing the information gathered from various sources, identifying patterns and trends, and drawing conclusions based on the available evidence.

A review of the literature on the topic “European Defense Fund and the Future of EU Military Cooperation” demonstrates significant interest in the issues of security and defense in Europe. Various sources have been used in this study, including scholarly articles, organizational reports, and analytical materials.

One of the most notable sources is the report by the European Commission [3], “European Defense Fund: Implementation of the European Global Strategy”, which explores the establishment of the European Defense Fund and its role in ensuring security in Europe. The report highlights the Fund’s main principles and analyzes the potential benefits of its utilization for EU member states. Another important source is the report by the European Parliament, “European Defense Fund: Creating Security and Innovation [4]”, which examines the Fund’s role in fostering joint military projects and promoting innovation in defense technology.

To investigate the aspects of international military cooperation, articles by renowned scholars such as Pauli Järvenpää and Emma Boyd have been utilized. Their research focuses on cooperation among EU countries in the fields of security and defense, as well as the prospects of joint funding for military projects. The majority of studies related to the topic “European Defense Fund and the Future of EU Military Cooperation” concentrate on analyzing new

approaches to military collaboration among EU countries, which involve joint financing of military projects and cooperation in research and development. Key themes explored include the economic aspects of cooperation, practical implementation of the Fund in accordance with national legislations, the impact of cooperation on the creation of a single European arms market, and its contribution to peace and security in the region.

An early study by Olga Bogdanova [1] 1, “European Defense Fund: An Instrument for Effective Cooperation among EU Member States in Defense,” published in 2018, investigates the main principles of the Fund and analyzes its potential advantages for EU member states. Additionally, Christopher Schlosser’s article, “The European Defense Fund and the Future of European Defense Industry [4]”, focuses on the economic aspect of cooperation, particularly how collaboration in the defense industry can enhance the competitiveness of European enterprises. Furthermore, research examining the effectiveness of financial resources allocated to security in the EU has been conducted. For instance, a study by the European Investment Bank [5] demonstrates that increased defense funding in the EU contributes to the creation of new jobs and economic growth in member states (European Investment Bank, 2019).

It is also important to consider issues related to assessing security threats in Europe and formulating a joint strategy to counter them. In their research, M. Rothman and colleagues (Rothman et al., 2020) [13] reveal significant differences among EU member states in understanding security threats and devising corresponding strategies. The authors recommend engaging in collective discussions and adopting a strategy that takes into account the positions of all EU member states.

In summary, the examination of approaches to military cooperation, joint financing of military projects, and analysis of defense funding in the EU are pivotal in ensuring the effective utilization of financial resources.

The establishment of the European Defense Fund [6] has been identified as a potential means of enhancing security in Europe, with a focus on joint financing of military projects and cooperation in research and development. According to the European Commission’s report, the EDF will facilitate the pooling of resources and the

development of joint military capabilities. By financing cooperative projects and supporting collaborative research and development activities, the fund can help Member States to strengthen their defense capacities and enhance their operational effectiveness.

Collaboration in the field of security and defense among EU countries has the potential to increase their collective defense capabilities and reduce dependence on other countries or military blocs. As noted by the Lyutiy, I., Petlenko, Y. & Drozd, N. [10], the EDF should encourage greater defense cooperation among Member States and reduce duplication in defense spending. The fund can enable EU countries [7] to pool resources and coordinate their efforts to improve their collective defense capabilities. The establishment of a single EU arms market can also improve the efficiency of defense spending and reduce costs for individual member states.

Moreover, the prospect of cooperation in security and defense can help to mitigate the risks of conflicts and provide more effective protection against threats such as terrorism and aggression from other states. Christoph Schlosser, in his article, highlights the potential significance of the EDF in terms of greater defense integration in the EU. He notes that greater cooperation in defense and security is essential for mitigating the risks of conflict and protecting against security threats. As such, the establishment of the EDF could contribute to a more secure and stable Europe.

In addition to enhancing security and defense capabilities, the creation of the European Defense Fund could also have significant economic benefits for EU member states. The development of more advanced military technology and joint financing of military projects could create new jobs and drive economic growth.

According to a report by the European Union Institute for Security Studies, the defense sector is an important source of employment and economic activity in many EU countries. The report notes that “defense spending generates a significant number of jobs across the EU, from highly skilled engineers and technicians to blue-collar workers”.

Furthermore, greater cooperation in defense and security could lead to increased investment in research and development, which in turn could drive innovation and growth in related industries. As the European Commission notes, “the EDF will stimulate research and

innovation in the defense sector and contribute to the development of the wider defense industry, with positive effects on growth and employment [3]”.

However, it is important to note that the creation of the European Defense Fund is not without its challenges. One potential issue is the question of how to balance the interests of different member states in the allocation of funding and the development of joint capabilities. Additionally, there may be concerns about the potential for increased militarization or the use of advanced military technology in conflicts outside of Europe.

Despite these challenges, the potential benefits of the European Defense Fund in terms of enhanced security, economic growth, and innovation make it an important development for the future of EU military cooperation.

Although the creation of the European Defense Fund has significant potential in joint financing of military projects and cooperation in research and development, as well as in promoting the development of military technology and industry in Europe, there are questions that remain open and require further discussion.

One of these issues is the distribution of power and control between EU member states and the Fund itself, particularly in the selection and financing of projects, setting priorities, and allocation of resources. This is compounded by the issue of coordination and cooperation between participating countries, particularly in the exchange of information and technology, as well as joint development and production.

Another important issue is the relationship of the European Defense Fund with existing EU and NATO military structures, particularly in terms of interaction and coordination of their actions. Additionally, it is necessary to discuss issues of security and protection of confidential information, particularly in terms of access to military technology and data.

Finally, an important issue is the financial stability of the Fund and the allocation of financial resources between different projects and participating countries. The question remains open about the long-term financing and support of the Fund, as well as transparency and openness in financial matters.

References

1. Bogdanova O. (2018). European Defense Fund: An Instrument for Effective Cooperation among EU Member States in Defense. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 8(4), 150–154.
2. Boyd E. (2019). European Defence Cooperation in the Context of Brexit. *The RUSI Journal*, 164(4), 68–75.
3. European Commission. (2017). Reflection paper on the future of European defence. Brussels: European Commission.
4. European Defence Agency. (2018). European Defence Fund: what's in it for me? A practical guide for SMEs. Brussels: European Defence Agency.
5. European Investment Bank. (2019). Defence and the European Investment Bank: Financing Europe's Security. European Investment Bank.
6. European Parliament. (2018). European Defence Fund: Council agrees its negotiating stance. Brussels: European Parliament.
7. Funaiole M. (2019). The European Defence Fund: Opportunities and Challenges for Transatlantic Cooperation. Washington, D.C.: Center for Strategic and International Studies.
8. Giegerich B. & Mölling C. (2018). The European Defence Fund: Ensuring EU Strategic Autonomy in Defence? *SWP Comment*, 28.
9. Järvenpää P. (2019). European Union Military Cooperation: Moving towards Joint Forces. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*.
10. Lyutiy I., Petlenko Y. & Drozd N. (2022). The Importance of Openness and Transparency in the Budget Process in the Defense and Security Sector of Ukraine. Financial and credit activity problems of theory and practice, 6(47), 99–110.
11. Paffenholz T. (2020). The EU's defence initiatives: Status quo and prospects. Bonn: Bonn International Center for Conversion.
12. Proedrou F. & Trzeciak- Durlak J. (2019). The European Defence Fund: An opportunity for the European Union to step up its game? *Strategic Change*, 28(3), 213–220.
13. Rothman M., Cortez N. R. & Kristiansen M. (2020). Security Threats and EU Strategy: Challenges and Solutions. *European Security*, 29(1), 1–18.
14. Rühl M. & Bezemer T. (2018). Towards a European Defence Union? EU Military Cooperation after Brexit. *International Affairs*, 94(2), 245–263.
15. Schlosser C. (2019). The European Defense Fund and the Future of European Defense Industry. *Europolity*, 13(2), 1–18.

16. Stumbaum M. F. & Wouters J. (2019). The European Defence Fund: a game changer for the EU's security and defence capabilities?. Egmont Security Policy Brief, 101.
17. Zenglein M. J. & Brandi C. (2019). The European Defence Fund: An evaluation of the Commission's defence spending proposals. Brussels: European Policy Centre.

Н. В. Проскурня, аспірант
*Полтавський університет економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна*

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Влада в Україні з початку повномасштабного вторгнення дикої орди на нашу землю зрозуміла, що паралізований війною бізнес потребує якнайшвидших заходів підтримки. Тому вже в березні минулого року був ухвалений закон про пільгове оподаткування бізнесу. Крім цього, було скасовано мито і ПДВ на весь імпорт, які, однак, були повернуті в червні.

Також була запроваджена урядова грантова програма «Робота», яка, зокрема, передбачає можливість отримати грант на власний бізнес із створенням нових робочих місць. А деякі підприємці змогли за допомогою держави перевезти свої підприємства у більш безпечні регіони в рамках програми релокації та налагодити там роботу заново. Згідно з інформацією Мінекономіки, станом на початок лютого було переміщено 791 підприємство, з яких 617 вже працюють на новому місці [1].

На початку війни були внесені зміни до Податкового кодексу та було надано можливість бізнесам платити лише 2 відсотки від доходу, також були заборонені податкові перевірки, надано можливість не платити акциз. Держава активно почала відкривати митні пости на кордоні з Польщею, що дало можливість збільшувати об'єми перевезення товарів. Більше того, держава активно надає пільгові кредити для розвитку бізнесу, чим останній охоче користується. За даними Міністерства фінансів України, підприємці отримали від банків за час війни понад 18 тисяч кредитів на загальну суму 78 млрд гривень [2].

Реалізація ідеї Кабінету міністрів щодо створення стратегічного запасу нафти і нафтопродуктів має не дозволити різкого

підняття цін на паливо у разі форс-мажорів, а це надасть можливість бізнесу не підвищувати ціни на свою продукцію. Тобто, в цілому держава активно працює в напрямку допомоги бізнесу, але звісно, не обійтись тут і без поганих новин, таких, як плани держави відмінити для бізнесу більшість вищезазначених пільг. Також держава не забезпечила належного прийняття переліку територій, на яких ведуться бойові дії або тимчасово окупованих, щоб бізнес мав змогу застосувати податкові пільги, які прив'язані до такого переліку територій. Крім того, у бізнесменів залишається багато запитань щодо діяльності митниці та податкової служби.

Список використаних інформаційних джерел

1. Химич І. Г. Державна програма релокації бізнесу в умовах війни. *Scientific Collection «InterConf», (120): with the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «Recent Advances in Global Science», (August 16–18, 2022)*. Vilnius, Lithuania: Vaiga, 2022. 111–113 р.
2. Онешко С., Башлай С. and Короленко О. Особливості збереження та підтримання економічного потенціалу України в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40. С. 25–30.

І. Р. Чуй, канд. екон. наук, доцент;

А. С. Бойчук, здобувач вищої освіти

спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»

ОПП «Фіскальне та митне адміністрування»

Львівський торговельно-економічний університет,

м. Львів, Україна

ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ В УКРАЇНІ

Бюджетний дефіцит є одним з найбільш актуальних фінансових викликів для держав, оскільки він може мати значний вплив на економічну стійкість та соціальний розвиток країни. У зв'язку з цим, дослідження причин та наслідків бюджетного дефіциту, а також шляхів його зменшення є надзвичайно важливим завданням для економістів, політиків та фінансистів. бюджету. Незбалансована економіка, зниження доходів та різке підвищення видатків, непередбачувані ситуації зумовлюють дефіцит

бюджету. Проблема бюджетного дефіциту полягає у тому, що держава прагне витратити більше, ніж отримує доходів, що може призвести до збільшення боргу держави, зростання інфляції та економічної нестабільності. У разі надмірного бюджетного дефіциту держава може зіткнутися з фінансовими труднощами, такими як неможливість залучення фінансування на міжнародних ринках або збільшення відсоткових ставок за кредитами.

Планування бюджетного дефіциту є важливим етапом у процесі складання державного бюджету. Воно дає змогу визначити рівень видатків та доходів державного бюджету на певний період, а також розподілити ресурси для забезпечення соціальної, економічної та іншої потреб національної економіки. На рис. 1 зображено планові показники дефіциту бюджету (у % до ВВП) різних країн впродовж 2020–2021 років. До переліку країн входять: Єгипет, Франція, Перу, Польща, Україна, Індонезія, Румунія, Нідерланди. Найвищі показники за 2020 рік у Польщі (12,0 %), Перу (10,7 %) та у Франції (10,2 %), найнижчі – в Україні (7,5 %), Нідерландів (7,2 %) та Румунії (8,6 %). За 2021 рік найвищі показники – у Єгипту (7,8 %), Франції (7,7 %) та Перу (6,2 %).

На рис. 2 зображено рівень доходів і видатків України за 2016–2022 роки. Найбільшу різницю між доходами та витратами спостерігаємо в 2022 році; вона становила 918 000 млн грн.

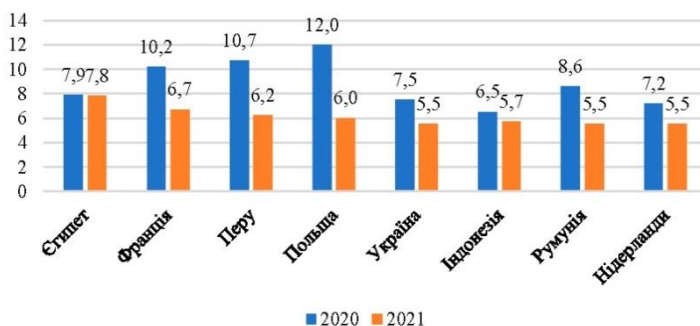

Рисунок 1 – Планові показники бюджетного дефіциту (% до ВВП) у країнах світу

Складено за даними [1].

Трішки менша різниця спостерігається в 2021 році – 18 033,8 млн грн. Це означає, що Україна витратила більше грошей, ніж отримала доходів, і, щоб покрити цей дефіцит, довелося брати позики або залучати інвестиції з зовнішніх джерел. У такій ситуації важливо знайти баланс між необхідністю розширення програм соціальної підтримки та інвестування в економіку, і контролювати рівень дефіциту, щоб не створити заборгованості для майбутніх поколінь.

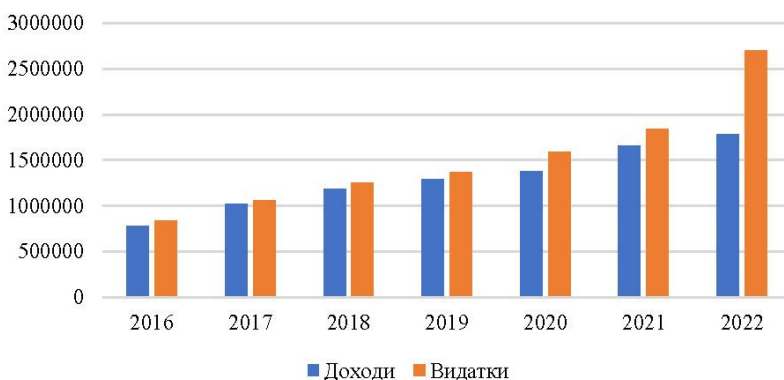

Рисунок 2 – Доходи і видатки України
2016–2022 рр. (млн грн)

Складено за даними [2]

В Україні застосовують неемісійний спосіб фінансування державного бюджету, тобто кошти із внутрішніх та зовнішніх боргових джерел. Проте обслуговування державного боргу перекладеться на наступні покоління та не вирішує проблему дефіциту. Виплата боргів збільшує витрати держави, тим самим робить більший розрив між видатками і доходами.

На рис. 3 зображено динаміку бюджетного дефіциту України. Найбільший рівень спостерігається в 2022 році. Рівень бюджетного дефіциту збільшився через повномасштабне вторгнення росії в Україну в лютому 2022 року.

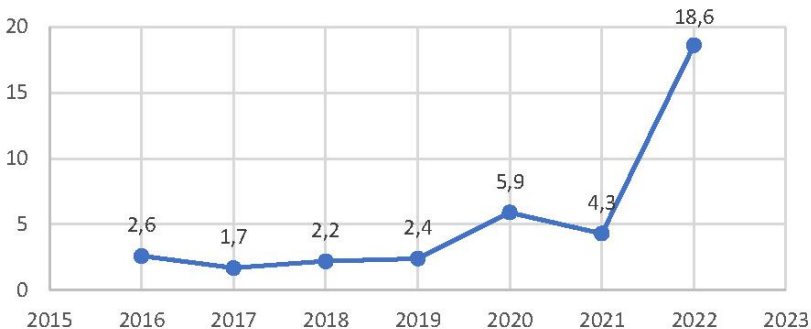

Рисунок 3 – Динаміка бюджетного дефіциту України (% до ВВП)

Розраховано за даними [2–4].

Джерелом фінансування дефіциту державного бюджету, який передбачений Бюджетним кодексом, є кошти від приватизації державного майна.

Після прийняття незалежності України жоден із урядів не приділяв значної уваги національним підприємствам, тому рівень їхньої ефективності мінімальний або ж відсутній. Ще одним з джерел фінансування дефіциту державного бюджету є продаж цінних паперів [5].

У сучасних умовах уряд України повинен постійно контролювати рівень державного дефіциту. У умовах бюджетного дефіциту регіони України розробляють і втілюють у життя проекти економічного розвитку регіонів, але їх ініціатива стримується централізацією бюджетних ресурсів. Такі дії законодавців відбивають заінтересованість регіонів у покращанні їхнього економічного стану, зокрема у виробництві товарів, що не стимулює економічного розвитку областей і України в цілому.

Уряд України застосовує різноманітні програми та механізми для фінансування бюджетного дефіциту на період війни, зокрема:

- емісію державних облігацій (державні облігації – це інструменти довгострокового боргового фінансування держави,

їх випускає уряд України, щоб залучити кошти на фінансування бюджетного дефіциту, а також на інші потреби);

– програми міжнародної фінансової допомоги (уряд України співпрацює з міжнародними фінансовими інституціями: МВФ та Світовим банком, які надають позики або гранти для фінансування бюджетного дефіциту та інших потреб);

– реформу податкової системи (її проводять з метою збільшення надходжень до державного бюджету, що в свою чергу зменшує бюджетний дефіцит);

– програми приватизації, при яких держава продає свою частку у державних підприємствах та інших активах на відкритих торгах. Кошти, отримані від приватизації, можуть бути направлені на фінансування бюджетного дефіциту та інші потреби держави;

– боротьбу з корупцією та незаконними схемами при сплаті податків, що дозволяє збільшити надходження до державного бюджету та зменшити бюджетний дефіцит.

Використання таких інструментів забезпечує фінансування бюджетного дефіциту на період війни та стабільність державних фінансів.

Список використаних інформаційних джерел

1. Офіційний сайт Міністерства Фінансів України URL: <https://www.mof.gov.ua/uk>.
2. Бюджет України 2021 Офіційний сайт Міністерства фінансів України URL: https://www.mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2021.pdf
3. Бюджет України 2022 Офіційний сайт Міністерства фінансів України URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2022-538.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Борисова І. С. Джерела фінансування бюджетного дефіциту. Міжнародна науково-практична конференція «Перспективи розвитку економічної системи з урахуванням сучасних євроінтеграційних процесів». Дніпро : НО «Перспектива», 2018. С. 67–71.

*О. В. Яріш, канд. екон. наук, доцент;
А. Є. Циновнік, аспірант
Полтавський університет економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна*

ПОВЕДІНКОВІ ЗМІНИ У ПРИЙНЯТТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РІШЕНЬ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Війна росії проти України стала потужним каталізатором для перегляду важливості національних інтересів, як в економіці загалом, так і у фінансах, та спричинила серйозні поведінкові зміни під час прийняття українцями інвестиційних рішень.

Це виявилось у практичних діях добродійної фінансової поведінки пересічних громадян і бізнесу та актуалізувало дослідження нового для вітчизняної практики поняття «фінансовий патріотизм».

На відміну від терміну «патріотизм», словосполучення «фінансовий патріотизм» з'явилося порівняно нещодавно здебільшого у сфері публіцистики [1, 4, 5]. До усталеніших категорій належать поняття «фінансовий націоналізм» та «економічний патріотизм» [9]. Варто відзначити, що у деяких дослідженнях автори навіть не відрізняють поняття патріотизму та націоналізму, в той час як більшість намагаються чітко розмежувати їх.

Деякі дослідники визнають можливість відмінностей між патріотизмом та націоналізмом, проте приходять до висновку, що «в кінцевому рахунку патріотизм недостатньо відрізняється від націоналізму, щоб запропонувати життєздатну альтернативу» [7]. Водночас, якщо більшість наукових досліджень про націоналізм і патріотизм у вітчизняній та зарубіжній практиці зосереджується на створенні та увічненні національної ідентичності, вивчення фінансового патріотизму як практики в умовах війни є науковою галуззю, що швидко розвивається.

І поки вислів С. Tilly, що «війна створила державу, а держава – війну» [11] залишається джерелом дискусій щодо застосованості цього аргументу за межами Європи та природи причинного зв'язку [8, 10] українські реалії вносять новий сенс у розуміння взаємозв'язку між веденням війни та формуванням нації.

Нації, побудованій не просто за принципом особливої прихильності або почуття особистої ідентифікації зі своєю країною, а заснованій на небаченому досі прикладі консолідації суспільства.

Український феномен фінансового патріотизму полягає у безпрецедентній спільності бізнесу та пересічних українців щодо зміни ієрархії мотивації інвестиційної діяльності як за напрямками капіталовкладень, так і домінуючими мотивами благодійності.

Варто зауважити, що приватний сектор не лише продовжив свою роботу під час війни, не лише утримав економіку в робочому режимі, а й з власних кишень зараз здійснює відновлення [3]. Щодо громадян, то за результатами опитування Zagoryi Foundation 86 % мешканців України стали благодійниками впродовж 2022 року, порівняно з 67 % та 60 % відповідно у 2020 та 2021 роках [2]. Зазначена динаміка знайшла відображення у Всесвітньому рейтингу благодійності Британської організації CAF, у якому Україна у 2022 році вперше увійшла до першої десятки та стала єдиною серед європейських країн [6].

Відмінності в особливостях і темпах поширеності благодійності у різних географічних регіонах зумовлені багатьма факторами, зокрема ускладненим доступом благодійних організацій та волонтерських ініціатив до прифронтових областей, нижчою фінансовою спроможністю місцевого населення через обмеженість ресурсів.

Проявами фінансового патріотизму є: особиста передача коштів в руки; перерахування на картку банку та вкидання коштів до скриньки для збору допомоги; переказ коштів на державний рахунок ЗСУ та на особисту банківську картку волонтерів; фінансові пожертви у благодійні фонди. При цьому вражаючими є не лише масштаби фінансової допомоги, а й рівень довіри до благодійних фондів та волонтерських ініціатив: 37 % з числа респондентів опитування Zagoryi Foundation, які робили переказ на картки, надсилали кошти незнайомим без додаткової перевірки.

Наведений нами набір ознак фінансового патріотизму, незважаючи на його певну хаотичність, викликаною особливостями

військового часу в Україні, дає можливість зробити певні узагальнення. Отже, фінансовий патріотизм – багатофункціональний феномен, який не обмежується сферою політики чи ідеології та характеризується фінансовою консолідацією влади, бізнесу та населення у прагненні відстоювання державного суверенітету.

Список використаних інформаційних джерел

1. Бак Н. Фінансовий патріотизм і довіра: Вчора. Сьогодні! Завтра? URL: <http://bukvisnyk.cv.ua/naukova-dumka/2053/>.
2. Благодійність у часи війни. URL: <https://zagoriy.foundation/wp-content/uploads/2022/08/doslidzhen-nya-2022-1.pdf>
3. Кінах М. Чи можливі інвестиції під час війни? *Юридична газета Online*. URL: <https://jur-gazeta.com/golovna/chi-mozhlivi-investiciyi-pid-chas-viyni.html>
4. Тігіпко С. Підтримка армії – наше найважливіше завдання. Ексклюзивне інтерв'ю Banker.ua URL: <https://tascombank.ua/news/624d8cad01437001923dda4>.
5. Чирва С. Фінансовий патріотизм: як уникнути масової втечі біженців з українських банків. URL: <https://mind.ua/openmind/20251839-finansovij-patriotizm-yak-uniknuti-masovoyi-vtechi-bizhenciv-z-ukrayinskih-bankiv>.
6. Україна стала єдиною європейською країною, яка увійшла до топ-10 Всесвітнього рейтингу благодійності. URL: <https://rubryka.com/2022/10/29/ukrayina-blagodijnist/>
7. Backhouse, Stephen. 2020. Patriotism as Religion. In *Handbook of Patriotism*. Edited by Mitja Sardoč. Cham: Springer, pp. 856–871.
8. Centeno M. 2002. *Blood and Debt: War and the Nation-State in Latin America*. University Park: Pa. State Univ. Press <https://doi.org/10.1515/9780271031620>.
9. Harris Mylonas and Maya Tudor Nationalism: What We Know and What We Still Need to Know. *Annual Review of Political Science* URL: <https://www.annualreviews.org/doi/10.1146/annurev-polisci-041719-101841>.
10. Mazzuca, Sebastián, *Latecomer State Formation: Political Geography and Capacity Failure in Latin America* (New Haven, CT, 2021; online edn, Yale Scholarship Online, 20 Jan. 2022), <https://doi.org/10.12987/yale/9780300248951.001.0001>.
11. Tilly C, 1975. *The Formation of National States in Western Europe*. Princeton, NJ: Princeton Univ. Press.

СЕКЦІЯ 3. ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ

---

*Н. А. Вахновська, канд. екон. наук, доцент
Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк, Україна*

ПОДАТКОВІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА МІСЦЕ УКРАЇНИ У РЕЙТИНГУ ЕКОНОМІЧНИХ СВОБОД

Україна сьогодні постає перед викликами побудови ідеології і стратегії повоєнного прискореного відновлення, але беззаперечним залишається фактор світової зорієнтованості. В контексті останнього, наша країна виборює гідне місце у світових рейтингах з врахуванням зростання у суспільстві прихильності до свободи, у тому числі і в економічній сфері.

У рейтингу економічних свобод Economic Freedom Index-2022, серед 178 країн світу, Україна, за підсумками 2021 року, посіла 130 місце із загальним показником 54,1 бали з можливих 100 та передостаннє, 44 місце серед 45 країн регіону Європи. Проте, Heritage Foundation зазначає, що «завдяки зростанню свободи праці та фінансової свободи Україна з 2017 року зафіксувала вражаючий загальний приріст економічної свободи на 6 балів, але все ще перебуває у середньому рейтингу «переважно “невільних” країн» [1, 2]. Починаючи з 2018 року і донині, як свідчить рейтинг, наша держава полишила групу країн з невільною (репресивною) економікою та відноситься до країн з «переважно невільною економікою».

Якщо оцінювати становище нашої держави за показником податкової свободи, то зазначимо, що починаючи з 2017 року Україна стрімко покращує свої позиції і піднялась із 78,6 балів до 89,1 балів у 2022 році за підсумками 2021 року і повністю відповідає країні з вільною економікою в частині податкових свобод. В підсумку, це вплинуло на загальний рейтинг країни. За параметром «paying taxes» (рівень податкового навантаження та складність адміністрування) Україна на 65-му місці. За біль-

шістю окремих параметрів Україна показала хороші результати. Зокрема, швидкість відшкодування ПДВ в нашій країні – на рівні з провідними економіками ЄС [3].

Значно змінили позиції України у цих рейтингах певні зміни у самій податковій системі держави. Насамперед відзначимо скорочення кількості податків та зборів з 22 до 11 (у 2015 році), що поліпшило процес адміністрування податків. Проте, трансформація відбулася через включення одних податків і зборів до складу інших, що не знизило податкового навантаження на платників податків [4].

По-друге, це зниження ставки єдиного соціального внеску (ЄСВ) з 41 % до 22 % із одночасним скасуванням відрахування ЄСВ із робітників (у 2016 році) призвели до зменшення податкового навантаження, вимірюваного за методикою Світового банку. Як результат, Україна піднялася на 41 сходинку в рейтингу Paying taxes-2018, складеному на основі стану податкової системи у 2016 році, посівши 43-тє місце. Але значно зменшилися і надходження з ЄСВ – на 29 % (54 млрд грн). Уряд вважав такий крок майже єдиною можливістю вивести заробітну плату з тіні. Проте, податкове навантаження на оплату праці і сьогодні залишається відчутним, а рівень доходу значної частини населення – критично низьким. Обумовлене вище призвело до росту показника «податкове навантаження» рейтингу Paying taxes із 37,8 % в 2016 році до 45,2 % в 2018-му. У 2020 році Україна опинилась на 65-му місці в цьому рейтингу, втративши 22 позиції. Для порівняння: податкове навантаження в країнах Європи та Центральної Азії становить 31,7 %, а в країнах ОЕСР – 39,9 % [4].

По-третє, електронне адміністрування ПДВ. З 2014 по 2021 рік його частка в податкових надходженнях зведеного бюджету коливалася у межах 35–38 %. Саме тому уряд України акцентував увагу на адмініструванні ПДВ та реформував цю систему відповідно до світових тенденцій, перейшовши на електронні сервіси роботи з ПДВ.

По-четверте, відбулось спрощення звітності з податку на прибуток. Унаслідок реформи 2015 року принципові зміни торкнулися визначення фінансового результату до оподаткування, який

почав розраховуватися за стандартами бухгалтерського обліку, скоригованого на різниці, які збільшують або зменшують об'єкт оподаткування. Завдяки нововведенню істотно скоротився час, що витрачався на заповнення і подання звіту з податку на прибуток. У рейтингу Paying taxes-2017, який враховував зміни 2015 року, цей показник становив 57 годин на рік (для порівняння – 100 годин у 2014-му). Позитивним є приєднання України до Програми розширеної співпраці в межах Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР). Україна зобов'язалася запровадити Мінімальний стандарт Плану протидій розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування (Base erosion and profit shifting, або скорочено BEPS). Вагомим кроком також стала ратифікація Багатосторонньої конвенції, спрямованої на протидію розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування (2019 рік). Усі перераховані зміни свідчать про підтримку Україною світових трендів реформування оподаткування прибутку та запроваджують єдині прозорі вимоги до ведення бізнесу за міжнародними стандартами [4].

Під час війни Україна запроваджує окремі заходи у податковій сфері, які, вважаємо, повинні мати місце і у повоєнний період задля зміцнення позицій України у світовому рейтингу.

Таким чином, податкова система, яку вибудовує держава, використовуючи певний податковий механізм, визначає місце країни у світовій спільноті.

Список використаних інформаційних джерел

1. Україна залишається переважно економічно невилною країною. URL: <https://finclub.net/ua/news/ukraina-pohirshyla-pozytsii-u-reitynhu-ekonomichnykh-svobod.html>.
2. Україна піднялася у рейтингу економічних свобод. *Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України.* URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3202198-ukraina-pidnalasa-u-rejtingu-ekonomichnih-svobod.html>.
3. Україна покращила свої позиції у рейтингу Doing Business-2020/ Офіційний сайт ДПСУ. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/395389.html>

4. Левову частку податків в Україні платять найбідніші. Як це змінити? URL: <https://texty.org.ua/articles/103248/levovu-chastku-podatniv-v-ukrayini-platyat-najbidnishi-yak-ce-zminyty/>.

С. В. Жиликов, аспірант
Полтавський університет економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна

ДИСБАЛАНС ПІДХОДІВ ПОДАТКІВЦІВ ТА ПЛАТНИКІВ ПОДАТКУ З ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ВИЗНАЧЕННІ ОБ'ЄКТА ОПОДАТКУВАННЯ ПРИ ФІНАНСОВОМУ ІНВЕСТУВАННІ

У сучасних умовах військового стану одним із найважливіших питань є фінансові інвестиції в економіку України, навіть від фізичних осіб – резидентів. Розмір внесків сьогодні не має значення, але це буде суттєвим прикладом для іноземних інвесторів, що країна живе, країна не здається, а цей приклад буде суттєвим вкладом в розвиток фінансової системи.

Аналіз інформаційних консультацій, які надаються ДПС та судової практики свідчить наявність прогалин та неоднозначність підходу податківців та фізичних осіб, які виступили в ролі інвестора, але в силу певних зрозумілих обставин вимушені були вийти з проектів та сплатити податок з доходів фізичних осіб (далі – ПДФО) на інвестований капітал.

Прямі фінансові інвестиції – це господарські операції, що передбачають внесення коштів або майна в обмін на корпоративні права, емітовані юридичною особою при їх розміщенні такою особою. Таке визначення дає Податковий кодекс України [1] (далі – ПК України, ПКУ). Корпоративні права є одним із привабливих варіантів фінансових інвестицій в Україні та перетворюють фінансове право власності на право участі цієї особи в управлінні господарською організацією пропорційно її частці, отримання певної частки прибутку (дивідендів) та активів у разі ліквідації. Розмір частки особи в структурі власності визначається розміром внеску до статутного капіталу компанії.

Для отримання стабільного доходу компанією та забезпечення її корпоративних прав іміджем надійного інструменту інвестування необхідно мати фінансовий план та бізнес – стра-

тегію, які вплинуть на її динамічний розвиток. Після дорожчання компанії, інвестор може вигідно продати свою частку, або вийти зі складу її учасників. В такому випадку на користь учасника виплачується частка в статутному капіталі та пропорційно частці розподіляється майно товариства, або виплачується грошовий еквівалент, а інвестор має сплатити ПДФО та військовий збір відповідно до вимог законодавства.

Розділом IV Податкового кодексу України визначається порядок оподаткування доходів фізичних осіб. Згідно з п. 162.1 ст. 162 ПКУ платником податку є, зокрема, фізична особа – резидент, яка отримує доходи з джерела їх походження в Україні.

Відповідно до п. 163.1 ст. 163 ПК України об'єктом оподаткування резидента є загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід (п.п. 163.1.1), доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання) (п.п. 163.1.2), іноземні доходи – доходи (прибуток), отримані з джерел за межами України (п.п. 163.1.3).

Статтею 164 ПК України визначається база оподаткування як загальний оподатковуваний дохід – будь-який дохід, який підлягає оподаткуванню, нарахований (виплачений, наданий) на користь платника податку протягом звітного податкового періоду.

Проте, як свідчить інформація з судового порталу [2], не завжди вихід із складу учасників супроводжується безхмарними спогадами про колишніх соінвесторів, пов'язаними з виплатою коштів при розторгненні установчого договору. Колишні партнери по бізнесу визнаються судом боржником, а інвестиційні кошти – грошовим зобов'язанням.

Судова тяганина за отримання коштів, належних до виплати фізичній особі при її виході із складу учасників товариства, але своєчасно не виплачених, закінчується нарахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також 3 % річних від простроченої суми за несвоєчасне виконання грошового зобов'язання, як передбачено ст. 625 Цивільного кодексу України [3].

У деяких випадках гроші все одно не виплачуються у зв'язку з чим до справи залучаються колекторські агенції. В таких випадках укладається договір про відступлення (купівлі-продажу)

прав вимоги, за яким Первісним кредитором (учасником, фізичною особою) відчужується на користь Нового кредитора (колектора) право вимоги до Боржника. Новий кредитор набуває усі права та обов'язки Первісного кредитора відносно права вимоги Первісного кредитора до Боржника щодо стягнення (виплати) вартості частки Первісного кредитора в статутному капіталі товариства.

У решті решт, після отримання коштів, фізична особа стискається з вимогою податківців сплатити ПДФО зі всієї отриманої суми. На думку податківців, гроші виплачені за договором переуступлення прав вимоги боргу, відносяться до складу «інших» доходів, передбачених п.п. 164.2.20 п. 164.2 ст. 164 ПКУ.

Такі рішення податковою приймаються без дослідження джерела походження коштів, тобто без врахування їх інвестиційної складової та особливостей нарахування (виплати) та оподаткування окремих видів доходів, які визначені в ст. 170 ПКУ. Зокрема, п.п. 170.2.2 п. 170.2 передбачено, що інвестиційний прибуток розраховується як позитивна різниця між доходом, отриманим платником податку від продажу окремого інвестиційного активу, яким є і корпоративні права з урахуванням курсової різниці (за наявності), та його вартістю, що визначається із суми документально підтверджених витрат на придбання такого активу.

У разі виплати індексу інфляції та 3 % річних від простроченої суми за несвоечасну виплату інвестиційного прибутку, ці суми також не входять до складу доходу, який підлягає оподаткуванню ПДФО, що визначено п.п. «б» п.п. 164.2.14 п. 164.2 ст. 164 ПКУ.

Таким чином, дослідивши джерело походження отриманого фізичною особою доходу та ідентифікувавши його як інвестиційний прибуток, з його складу слід вирахувати витрати на придбання цього активу, а в разі його несвоечасної виплати слід також вирахувати інфляційні та 3 % річних.

Підсумовуючи викладене, визначення джерела походження коштів та його документального підтвердження дозволить інвестиційний дохід, отриманий вітчизняним інвестором доволі складним шляхом, реінвестувати знов в економіку України,

надавши позитивний приклад інвестування потенційним іноземним інвесторам.

Зазначені методологічні підходи рекомендовані для використання в роботі фахівців податкової служби, фізичних осіб – платників ПДФО, потенційних інвесторів та інших осіб, зацікавлених у справедливих рішеннях.

Список використаних інформаційних джерел

1. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
2. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>
3. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

***Т. В. Мединська**, канд. екон. наук, доцент;
М. Т. Бартко, здобувач вищої освіти
спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»
ОПП «Фіскальне та митне адміністрування»
Львівський торговельно-економічний університет,
м. Львів, Україна*

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ПОДАВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ПОДАТКОВОЇ ЗВІТНОСТІ

З кожним роком все більше наше життя поглинають інформаційні технології, які проникають у кожен аспект нашого життя та роблять його зручнішим та простішим. Розвиток кожного аспекту суспільства стало неможливим без використання інформаційних технологій. Податкова система не є винятком у цьому, цифровізація знайшла своє вираження й у податковому адмініструванні податкових надходжень, які є найважливішою частиною доходів державного бюджету країни й відповідно функціонування держави в цілому.

Запровадження електронних систем обліку і звітності дало можливість суттєво спростити процес адміністрування податків для бізнесу, проте як і кожне явище в економіці, цей процес є поки що недосконалим та має певні недоліки. Дослідження переваг та недоліків електронної податкової звітності дасть змогу надати рекомендації щодо її покращення для організації

більш ефективної діяльності кожного підприємства та забезпечить підвищення конкурентоспроможності та прозорості податкової системи.

ДПС спільно із платниками податків крокує в ногу із часом, тому за минулий рік аудиторія комунікаційних ресурсів збільшилася. Зокрема, у своїй діяльності Е-кабінетом на сьогодні послуговуються 4 млн користувачів, це на 500 тис. більше ніж за попередній звітний період. Зросла на 7,3 тис. аудиторія електронного сервісу InfoTAX – наразі це 56,7 тис. користувачів [1].

Аналізуючи особливості подання електронної податкової звітності можна виділити низку переваг, які відображені на рис. 1. У першу чергу, подання податкової звітності в електронному форматі дозволяє підприємству суттєво економити час при складанні звітності та поданні її до контролюючих органів. Нема потреби роздруковувати чи купувати бланки звітних документів або ж витратити час на черги для їх передачі, наразі усе це можна зробити за допомогою електронного кабінету платника у будь-який час доби. Також, електронна звітність забезпечує конфіденційність інформації, що надається контролюючому органу.

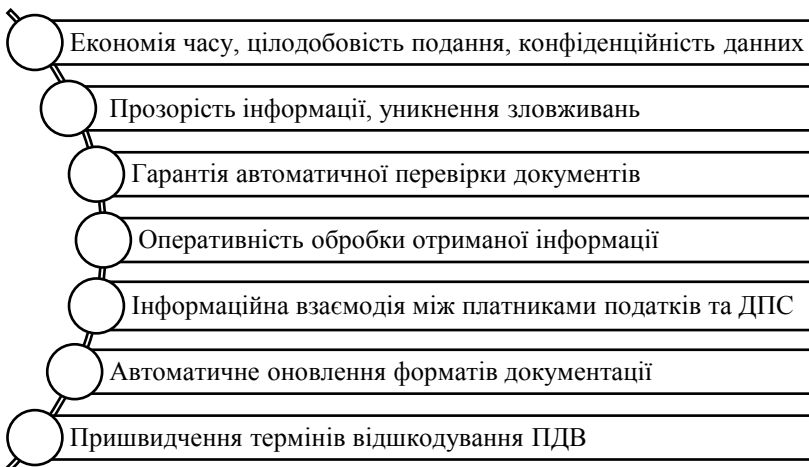

Рисунок 1 – Переваги подання електронної податкової звітності

Складено за даними: [2, 3].

Перевагою подання електронної податкової звітності є гарантія того, що у разі подання документів з описками чи арифметичними помилками, то після автоматичної перевірки платнику повідомлять про це. Адже, ще одним позитивним моментом є оперативність подання такої звітності та підтвердження отримання податкової інформації.

При електронному поданні податкової інформації немає потреби дублювання інформації у паперовій формі, бо вона автоматично зберігається у базі даних до якої платник завжди має вільний доступ. Крім того, електронний кабінет платника забезпечує оновлення форматів поданих документів у разі такої необхідності.

Також, важливим є те, що електронна звітність дає змогу скоротити терміни проведення перевірки щодо добросовісного відшкодування податку на додану вартість та забезпечити якнайшвидше повернення коштів до платника податку.

Проте, поряд із перевагами подання електронної податкової звітності потрібно проаналізувати й недоліки цього процесу, які зображені на рис. 2.

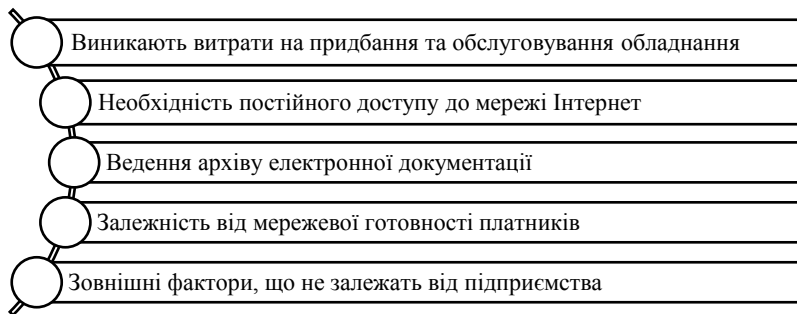

Рисунок 2 – Недоліки подання електронної податкової звітності

Складено авторами за даними [2, 3].

Для того, щоб організувати ефективну роботу з електронною звітністю потрібно враховувати, що доведеться понести суттєві витрати на придбання та обслуговування комп'ютерних програм для складання електронної звітності, а також найняти компетентний персонал для забезпечення її реалізації. Також, реаліза-

ція подання електронної звітності потребує постійного доступу до мережі Інтернет, який є платним. Необхідним є постійне ведення архіву та зберігання даних для майбутньої оцінки та аналізу.

На практиці виникають ситуації, коли електронна система не працює через незалежні від підприємства обставини, тобто збої виникають в самій системі, відповідно немає іншого вибору, як подавати документи в паперовій формі. Проте, така ситуація є ризикованою в останній день подання звітності, адже у разі паперової форми подання звітності у звіті ставиться мокрий штамп, що є свідченням здачі звіту. При електронній подачі бухгалтер повинен отримати дві квитанції: першу – про отримання звіту, другу – про прийняття або неприйняття звіту із зазначеними причинами. Усе це потребує певного часу, тому краще не робити це в останній день.

У сфері оподаткування електронні послуги та сервіси, які були лише в проєктах, сьогодні вже є реальністю для України. Здійснюються заходи для задоволення потреб платників щодо зручності, простоти та комфортності всіх процедур з оподаткування [3, с. 92]. Тому, подання електронної податкової звітності суттєво спрощує подання податкової звітності і має чимало переваг, проте, має й певні недоліки, такі як: виникнення витрат на придбання та обслуговування обладнання, необхідність постійного доступу до мережі Інтернет, ведення архіву електронної документації, та зовнішні фактори, що не залежать від підприємства.

Список використаних інформаційних джерел

1. Офіційний сайт ДПС України. URL: <https://tax.gov.ua>.
2. Панченко-Дреймане А. К. Переваги та недоліки подання звітності в електронній формі. Кременчуцький льотний коледж харківського національного університету внутрішніх справ. Бухгалтерський облік, фінанси та організація торгівлі. Кременчук, Україна. 2020. С. 128–130.
3. Мединська Т. В., Ногінова Н. М. Цифровізація органів податкового адміністрування в контексті сучасних викликів і загроз. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Економіка» 2022. № 24 (52). С. 90–96.

О. В. Тимошенко, канд. екон. наук;
О. І. Кошева, здобувач вищої освіти
*Полтавський університет економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ

Ефективна та дієва система місцевого самоврядування є однією з основних засад успішного розвитку країни. Для забезпечення виконання своїх функцій і створення сприятливого середовища для життя громади муніципальні органи повинні мати достатні фінансові ресурси, які засновані на коштах відповідних бюджетів. Серед найважливіших джерел доходів бюджетів органів місцевого самоврядування є місцеві податки і збори, що забезпечують виконання принципу самостійності між ланками бюджетної системи. У період інтеграції України до Європейського Союзу та реформування вітчизняної системи місцевого оподаткування актуальним є вивчення відповідного досвіду розвинених країн.

Досвід застосування місцевих податків в Україні доводить, що їх роль у формуванні фінансів місцевого самоврядування має тенденцію до підвищення. Дані рис. 1 наглядно демонструють зміни, що відбулися у системі місцевого оподаткування за період аналізу та зміну значимості місцевих податків і зборів при формуванні доходів місцевих бюджетів України. Так, частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів зросла з 0,8 % у 2010 році до 24,7 %, що є середнім значенням за 2018–2021 роки (рис. 1), чому, насамперед, сприяло віднесення до складу місцевих податків плати за землю та єдиного податку, запровадження транспортного податку та реформування механізму адміністрування податку на нерухоме майно, що відмінне від земельної ділянки. І лише у зв'язку з військовими діями на території України частка місцевих податків у доходах місцевих бюджетів у 2022 році знизилась до 15,7 %.

Натомість у розвинених країнах місцеві податки та збори становлять значно більшу частку в загальній сумі надходжень

місцевих бюджетів (Австрія – 72 %, Японія – 55 %, Франція – 48 %, Швеція – 61 %, Данія – 51 %, Швейцарія – 46 %, Норвегія – 43 %, Велика Британія – 37 % [2].

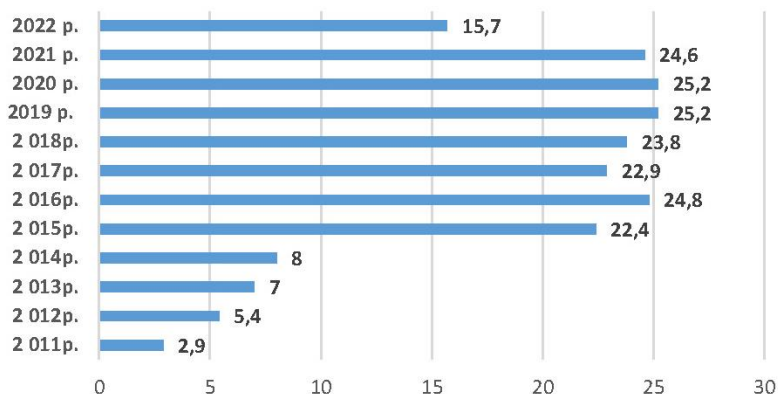

Рисунок 1 – Частка надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів України за 2011–2022 роки, %

Джерело: побудовано на основі [1].

Місцеві податки в економічно розвинених країнах можна поділити на чотири групи [3]:

- єдиний муніципальний податок (корпоративний податок, податок на прибуток, податок на майно, земельні, промислові податки, автомобілі, професії, місцевий податок та споживання тощо);

- надбавки до державних податків, що використовуються для формування доходів місцевого бюджету, та відрахування від державних податків, що залишаються в місцевому бюджеті;

- плата за міські послуги (електроенергію, газ, воду та каналізацію, користування послугами листування, для видачі різних видів документів місцевими органами влади);

- екологічні податки, що відображають політику місцевого самоврядування.

Варто відмітити, що основна відмінність вітчизняної податкової системи на місцевому рівні від іноземних полягає у відсут-

ності великої кількості податків. Так, в Україні до місцевих податків належать податок на майно (плата за землю, податок на нерухоме майно, відмінного від земельної ділянки, транспортний податок) та єдиний податок, а до місцевих зборів – збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір [4]. Натомість значна різноманітність іноземних податкових режимів місцевих органів влади характерна у зарубіжних країнах, а саме: у Франції місцевих податків та зборів понад 40, Німеччині – 55, Італії – близько 70, Бельгії – близько 100. [3] Характерною рисою місцевих податків і зборів у більшості розвинених країн є також їх регресивність або прогресивність. Частка місцевих податків і зборів зменшується або збільшується по відношенню до сукупного розміру доходів за умови пропорційного зростання чи зменшення останніх. Аналіз сучасних податкових систем зарубіжних країн дозволяє виділити наступні їх особливості: помірний рівень податкового тягаря (найнижчий серед розвинутих країн у Японії – 26 %, у Великобританії – 40 %); високий рівень місцевих податків; висока частка прямих і низька непрямих податків; найвища серед розвинутих країн частка прибуткових податків – близько 50 %; стабільно високий рівень податків на прибуток корпорацій – близько 40 %; помітна роль податкових пільг у підвищенні ефективності економіки і досягнення цілей економічної політики [2].

Отже, досвід окремих країн показують, що системи місцевого оподаткування повинні характеризуватися гнучкістю використуваних фіскальних інструментів. На нашу думку, основними напрямками вдосконалення системи місцевих податків і зборів в Україні є: подальше вдосконалення адміністрування податку на нерухомість; оптимізація податкових пільг; оновлення правового регулювання порядку справляння місцевих податків і зборів.

Список використаних інформаційних джерел

1. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. URL: <http://www.minfin.gov.ua/>.

2. Fiscal Decentralization: The practice of interection between central and local authorities in Ukraine and world. UDC 351.72:352:340.134/336 DOI: <https://doi.org/10.32836/2308-6971/2020.1.2>.
3. An official website of the European Union. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
4. Податковий кодекс України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI : станом на 01 січн. 2019 р URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=268414>.

СЕКЦІЯ 4. БАНКІВСЬКА СИСТЕМА: РЕАГУВАННЯ НА ЗОВНІШНІ ВИКЛИКИ, ПІДТРИМКА ЕКОНОМІКИ ТА ПРОГНОЗИ

---

*С. Г. Азаренков, здобувач ступеня доктора філософії
кафедри банківської справи
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса, Україна*

ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕЦІ БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасні умови воєнного стану в Україні є надзвичайно складним етапом розвитку банківського сектору національної економіки. Комплекс загроз зовнішнього і внутрішнього характеру актуалізує проблему трансформації системи антикризового управління, яка б сприяла забезпеченню розроблення та імплементації інструментів швидкого реагування на турбулентні зміни вектору загроз фінансовій безпеці як на рівні держави, так і банківського сектору зокрема.

Фінансова безпека банківського сектору національної економіки виступає головним індикатором соціально-економічного розвитку та добробуту нашої держави. Відповідно, актуалізується питання щодо ідентифікації загроз, які пов'язані з процесом забезпечення фінансової безпеки банківського сектору;

У першу чергу слід звернути увагу на відсутність єдиної стратегії забезпечення фінансової безпеки банківського сектору України. Окремі її елементи прослідковуються у таких стратегіях як: Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року; Стратегія забезпечення державної безпеки; Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року; Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року [1, с. 143–144].

Можна виокремити три рівні загроз для фінансової безпеки банківського сектору:

1. Загрози внаслідок зовнішніх впливів на банківський сектор: зовнішньо-політичні та зовнішньоекономічні; економіч-

на рецесія; несталість грошово-кредитної, податкової та бюджетної політики; зростання готівки в сукупному грошовому обігу; недостатній ступінь кредитно-депозитної мультиплікації (трансформації заощаджень в інвестиції); якісна неоднорідність і поляризація банківського сектору національної економіки;

2. Загрози, пов'язані з системними ризиками (особливостями ринкових відносин): кон'юнктурні чинники, недостатня реакція банківського менеджменту на підвищення ризикованості ситуацій, активізація шахрайства, спекуляції, недобросовісна конкуренція; втрата довіри до банків; сплановане доведення до банкрутства підконтрольної банківської установи; низька фінансова грамотність населення; зростаючий дефіцит довгострокових фінансових ресурсів і низька частка банківських кредитів у структурі джерел фінансування капіталовкладень суб'єктів господарювання

3. Загрози, що прямо впливають на функціонування банківських інститутів: втрата активів і клієнтської бази, недружні поглинання, кримінальне виведення активів, навмисне банкрутство й ліквідація, негативний вплив правового регулювання банківської діяльності [2, 3].

Тому, для зниження впливу загроз на фінансовий сектор національної економіки за доцільне є формування на рівні регулятора комплексної стратегії забезпечення фінансової безпеки банківського сектору.

Стратегія забезпечення фінансової безпеки повинна базуватися на системному підході та передбачати виконання таких завдань як підвищення ефективності і безпечності функціонування вітчизняного банківського сектору завдяки підвищенню доступності й якості банківських продуктів та послуг, створенню на ринку банківських послуг рівних конкурентних умов, кредитуванню виключно на ринкових засадах, зниженню залежності банківського сектору від державних фінансових ресурсів, широкому впровадженню банківських й інформаційних інновацій, розбудові дієвої інфраструктури, забезпеченню фінансових стійкості та стабільності банківського сектору за допомогою поліпшення якості кредитних портфелів і досконалого ризик-менеджменту.

Список використаних інформаційних джерел

1. Коваленко В. В. Фінансова безпека банків: реалії та перспективи забезпечення. *Економічний форум*. 2022. № 2. С. 141–151.
2. Барановський О. І. Філософія безпеки: монографія в 2-х томах. Т. 2. Безпека фінансових інститутів. Київ : УБС НБУ, 2014. 716 с.
3. Мордань С. Ю., Журавка О. С., Діденко К. В., Кравченко Я. І. Фінансова безпека банків: сутність та оцінка. *Бізнес-інформ*. 2021. № 1. С. 243–251.

М. О. Герчіков, аспірант

*Полтавський університет економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна*

НОВАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЩОДО ОЦІНКИ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Для визначення реального стану банківського сектору Національний банк розпочинає оцінку стійкості банків та банківської системи. В умовах воєнного часу ця оцінка у 2023 році матиме низку особливостей.

Оцінка стійкості здійснюватиметься станом на 01 квітня поточного року в три етапи: перший – включатиме оцінку якості активів та прийнятності забезпечення за кредитними операціями, а також перевірку оцінки вартості майна, отриманого банком у заставу, та розрахунок нормативів достатності капіталу; другий етап передбачає екстраполяцію результатів оцінки якості активів та прийнятності забезпечення на кредитні операції банку, що не потрапили у вибірку на першому етапі; третій – оцінку показників діяльності банку за базовим сценарієм та визначення необхідних рівнів нормативів достатності капіталу. Технічне завдання та модель оцінки прогностичних показників діяльності банку буде окремо оприлюднено на сторінках офіційного інтернет-представництва Національного банку.

Перший етап оцінки стійкості банку буде відбуватися у формі позапланової інспекційної перевірки, другий – у змішаному режимі в поєднанні з дистанційним наглядом, третій – аналітичний, що передбачає проведення стрес-тестування банку,

визначення прогнозних показників фінансової звітності, а також розрахунок прогнозного рівня кредитного ризику та капіталізації банку.

У 2023 році оцінку проходилимуть 20 банків: АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Ошадбанк», АТ «Райффайзен Банк», АТ «СЕНС БАНК», АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», АТ «ПУМБ», АТ «Укр-ексімбанк», АБ «УКРГАЗБАНК», АТ «ОТП БАНК», АТ «УКР-СИББАНК», АТ «КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК», АТ «КРЕДО-БАНК», АТ «А-БАНК», АТ «ТАСКОМБАНК», АТ «ПроКредит Банк», АБ «Південний», АТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО», ПАТ «БАНК ВОСТОК», ПАТ «МТБ БАНК», АТ «ПРАВЕКС БАНК». Це фінустанови, що є лідерами за сукупністю показників обсягу зважених на ризик-активів, депозитів та кредитів фізичних осіб. Загальний розмір чистих активів цих банків становить понад 90 % активів банківської системи.

Результати оцінки стійкості банків і банківської системи України, здійсненої у 2023 році, буде оприлюднено до 31 березня 2024 року.

Список використаних інформаційних джерел

1. Правила здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України в 2023 році: Постанова Правління НБУ від 25.04.2023 р. № 56. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_25042023_56.

***М. В. Лукашук, аспірант**
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів, Україна*

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ІННОВАЦІЙ

Інноваційний розвиток є вирішальною передумовою забезпечення економічного зростання підприємств та економіки країни загалом. Сьогодні в Україні обмеженість фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств, у тому числі й оновлення їх технологій та матеріально-технічної бази, є однією з основних проблем впровадження інновацій. Рушійною

силою для активізації інноваційного розвитку підприємств може стати використання банківського кредитування. Тому питання активізації та розширення можливостей банківського кредитування інноваційного розвитку підприємств в загальній системі фінансового забезпечення їх інноваційних перетворень, набувають сьогодні особливої актуальності.

Упровадження інновацій для розвитку підприємств сприяє генеруванню додаткових конкурентних переваг, підвищенню конкурентоспроможності, нарощенню прибутків. Сьогодні в Україні, на жаль, спостерігається гальмування інноваційного розвитку підприємств: протягом останніх років зменшується кількість суб'єктів, які впроваджують інновації, а також кількість видів інноваційної продукції, не дивлячись на те що така продукція користується вищим попитом. Одним з ключових стримуючих впровадження інновацій для підприємств є відсутність фінансування.

Основними гальмівними факторами у розвитку банківського кредитування інновацій зі сторони споживачів є висока вартість кредитних ресурсів, а зі сторони банків – обмежений обсяг довгострокових кредитних ресурсів. Банківський сектор України на сьогодні не є повністю фінансово спроможними генерувати достатній обсяг кредитного забезпечення і відповідним чином обслуговувати інноваційний процес в Україні, а також не готовий брати на себе такі ризики [1, с. 185].

Банкіри зазначають, що стримувати кредитування інновацій у найближчій перспективі можуть споживчі настрої підприємств та населення, які залежать від стану економіки і стабільності курсу національної валюти.

Для банків найважливішим фактором при кредитуванні інноваційного розвитку є контрольованість ризиків та їх допустимість. Рівень ризику збільшується через: недосконалість нормативно-правової бази щодо питань ризиків; раптовість виникнення негативних впливів; відсутність виконання дій або комплексу заходів, направлених на уникнення ризиків, нівелювання їх негативних проявів; відсутність досвіду розв'язання нових завдань [2].

Кредитний ризик є ймовірністю отримання збитків через не повернення позичальником кредитних коштів, а також через несвоєчасне повернення боргових зобов'язань. Кількісно ступінь ризику банківського кредитування демонструється рівнем кредитних відсотків, тобто зростання ризиків супроводжується збільшенням кредитної ставки. Таким чином, відсоткова ставка є індикатором кредитного ризику.

Діагностика банківського кредитування інноваційного розвитку підприємств дозволяє виокремити наступні ключові проблеми його активізації та нарощення: повільні темпи інноваційних перетворень реального сектору економіки; наявність дисбалансу у темпах розвитку фінансового та реального секторів національної економіки; несприятливий інвестиційний клімат; правова, політична та економічна нестабільність; незахищеність прав кредиторів; низька ефективність бізнесу; відсутність належної інфраструктури інноваційного ринку, ринку землі та нерухомості тощо [3, с. 15].

Деякі гальмуючі чинники активізації банківського кредитування є й у самій банківській системі: недостатній рівень капіталізації; обмеженість інвестиційного кредитування короткостроковою ресурсною базою; висока вартість депозитних ресурсів; відносно низька дохідність інвестиційних кредитів та підвищена ризикованість; складність оцінки платоспроможності позичальника та кредитних ризиків інноваційних проєктів; відсутність у більшості банків ефективних механізмів та інструментів управління ризиками, планування та стратегії розвитку; низький рівень банківського менеджменту і корпоративного управління тощо [1, с. 187].

Одним із важелів активізації та розширення обсягів банківського кредитування інноваційного розвитку підприємств може стати загальнодержавна стратегія державно-приватного партнерства (ДПП) в науково-інноваційній діяльності. Розробка такої стратегії ДПП повинна перш за все розроблятися у напрямі побудови національної інноваційної системи на основі співпраці державного та приватного секторів. У рамках ДПП повинні бути розроблені форми співпраці у кожній з підсистем національної

інноваційної системи. З огляду на це необхідно розбудувати не лише коопераційні зв'язки у кожній з підсистем, але і між ними загалом.

Ще одним шляхом активізації кредитування інновацій може стати використання багатокомпонентної ієрархічної моделі банківського кредитування інновацій, яка має передбачати створення спеціалізованого банку інноваційного розвитку та впровадження нових нетрадиційних методів та інструментів кредитування.

Список використаних інформаційних джерел

1. Абрамова А. С., Марич М. Г., Попова Л. В. Кредитне забезпечення інноваційного розвитку економіки банківськими установами в Україні. *Проблеми і перспективи економіки і управління*. 2019. № 2 (18). С. 181–189.
2. Управління ризиками банків : монографія : у 2 т. Т.1. : Управління ризиками базових банківських операцій / А. О. Спіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін. ; за ред. А. О. Спіфанова і Т. А. Васильєвої. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. 283 с.
3. Гудзь О. Є. Банківське кредитування інноваційного розвитку підприємств: можливості та ризики. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2019. № 1. С. 12–19.

М. О. Москаленко, магістр;

Т. П. Гудзь, д-р екон. наук, професор, науковий керівник
Полтавський університет економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ ЗА СИСТЕМО ВАЖЛИВИМИ БАНКАМИ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах розвитку банківської системи з метою забезпечення стабільності її функціонування важливого значення набувають питання раннього виявлення та попередження системних ризиків та недопущення фінансових криз найбільших банків. В Україні започатковано створення особливої системи регулювання та нагляду за системно важливими банками. До неї варто віднести: закріплення у Законі України «Про банки і банківську діяльність» визначення терміну «системно важливий

банк» [1]; створення в організаційній структурі Національного банку України Департаменту фінансової стабільності з делегуванням функцій щодо нагляду за системно важливими банками; формування порядку визначення системно важливого банку; застосування стрес-тестування найбільших банків України з метою виявлення необхідного обсягу докапіталізації; визначено та закріплено розмір додаткових вимог до капіталу (розмір буфера системної важливості відповідно до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні) [2].

Заходи Національного банку України щодо регулювання діяльності системно важливих банків є позитивним зрушенням, але їх недостатньо. Основними недоліками сучасного підходу до вдосконалення системи регулювання та нагляду за системно важливими банками в Україні є: недостатня взаємодія Національного банку з науковим співтовариством у частині обговорення та консультування щодо розробки нормативних документів для роботи із системно важливими банками, що призвело до неповного нормативного визначення їх сутності, використання не апробованої методики ідентифікації системно важливих банків, яка показала не зовсім вірні результати, що завадило розпізнати кризу в окремих найбільших банках, які вже залишили банківський ринок; недостатня транспарентність роботи Національного банку України із системно важливими банками; необґрунтованість встановлення рівня додаткових вимог до капіталу ідентифікованих системно важливих банків; використання новітніх інструментів аналізу діяльності системно важливих банків, практична адекватність яких науково не обґрунтована; не регламентованість взаємодії Національного банку України з Фондом гарантування вкладів фізичних осіб щодо діяльності системно важливих банків.

Враховуючи вище викладене, варто виділити кілька ключових моментів у напрямі удосконалення регулювання та нагляду за системно важливими банками: створення системи забезпечення фінансової стабільності на основі позабюджетного фонду з метою формування справедливого розподілу навантаження між бюджетом, платниками податків та банками по локалізації наслідків банківських кризи; встановлення розміру збору на підтримку фінансової стабільності, виходячи з поставлених зав-

дань; збереження за Національним банком України та Фондом гарантування повноважень й інструментарію, що забезпечує ефективність і гнучкість антикризової політики; орієнтації Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на ширшу політику з підтримки стабільності банківського сектора і перетворення його в уповноваженого агента по вирішенню антикризових питань банків.

Список використаних інформаційних джерел

1. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 26.03.2023 р.).
2. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні : Постанова Правління НБУ від 28 серпня 2001 р. № 368. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>. (дата звернення: 28.03.2023 р.).

С. О. Пиріг, канд. екон. наук, доцент;

В. В. Шеечук, магістр

Луцький національний технічний університет,

м. Луцьк, Україна

БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Безготівкові розрахунки є вагомою складовою безготівкової економіки, які впливають на економічний потенціал та якість життя суспільства. На думку Furst Н. «безготівкова економіка є невідворотним процесом для усіх суб'єктів міжнародних економічних відносин» [1]. Сьогодні цей процес не тільки підтримується, а й розвивається усією світовою спільнотою. Безготівкові розрахунки є процесом здійснення оплати за товар чи послугу, а також переказ коштів з одного банківського рахунку на інший без використання готівки, що дозволяє збільшити безпеку оплати, вести облік фінансів та проводити аналіз фінансової діяльності, що є важливим в управлінні фінансами у бізнесі. Поширення технічних засобів та доступ до Інтернет сприяють розвитку безготівковим розрахункам, які є показником високого рівня розвитку фінансової системи держави. Також драйвером у розвитку безготівкових розрахунків та прозорості економіки є впровадження українськими банками інноваційних продуктів,

створення сучасних послуг та зростання платіжної інфраструктури.

Протягом останніх років українці зіштовхнулися з непередбаченими викликами – пандемією Covid-19 (карантинними обмеженнями) та війною (російським вторгненням в Україну), але активна участь суспільства та системна робота НБУ в усіх процесах сучасного життя дало змогу фінансовому сектору вистояти і надалі розвиватися. У сьогоднішніх умовах, здійснення безготівкових розрахунків є не тільки актуальною темою дослідження, але й необхідним заходом для кожного українця, щоб не ризикувати своїм життям у пошуку банкомату та працівників банків, які їх обслуговують. Карантинні обмеження створили умови для динамічного переходу від готівки до безготівкових способів проведення платежів. Член правління ЄЦБ Фабіо Панетти вважає, що «шок від Covid-19 пришвидшив тенденцію до цифровізації, що привело до зростання онлайн-транзакцій та безконтактних платежів» [2].

Поширення безготівкових розрахунків підтверджують значні темпи приросту кількості операцій та їх швидке, зручне і безпечне здійснення. На рисунку 1 бачимо, що на кінець 2021 року 90 % операцій з платіжними картками були безготівковими і лише 10 % припадає на операції з отримання готівки.

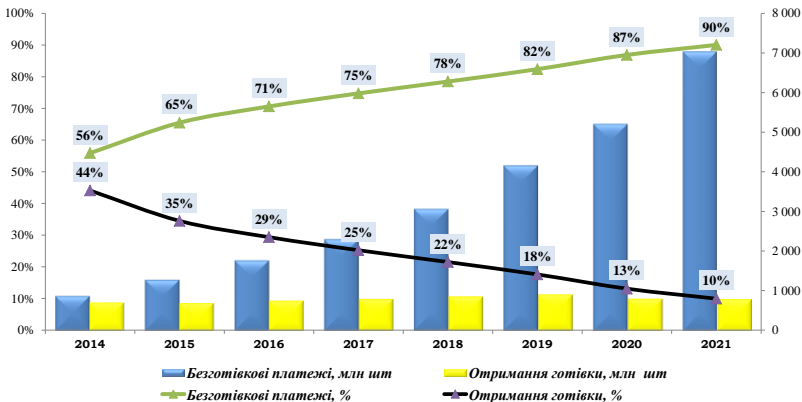

Рисунок – 1 Динаміка кількості безготівкових операцій з використанням платіжних карток [3]

Згідно з даними НБУ щодо кількості здійснених безготівкових операцій платіжними картками протягом травня-грудня 2022 року, то вони збільшились на 4,1 % від 2021 року за аналогічний період. Зменшення операцій з отримання готівки відбулось на 24,1 %. Вагомо збільшилась кількість операцій за межами України (на 7,4 %, у 2021 році – 3,8 %), що пов'язано з війною та вимушеним перебуванням українців за кордоном.

Сучасними викликами щодо зростання безготівкових розрахунків є впровадження інноваційних технологій та сервісів таких як NFC-транзакції (технологія бездротового зв'язку на невеликих відстанях), що дозволяють здійснити безконтактні платежі [4]. Дослідження MasterIndex у 2022 році показали, що 50 % українців здійснювали розрахунки смартфоном чи smart-годинником. 75 % з опитаних здійснювали безготівкову оплату комунальних послуг, 61 % – розрахунки в аптеках, 47 % – квитки на проїзд (літаки, потяги, автобуси) та 26 % – у міському транспорті, одяг та взуття купували 46 %. Серед усіх активних платіжних карток (46,3 млн шт.), кожна шоста є токенованою (рис. 2). На початок 2022 року вони становили 16,3 %, а на кінець 2022 року – 17,1 %. Сервіс інтернет-банкінгу надає користувачам платіжних карток можливість переказувати кошти з одного банківського рахунку на інший, оплачувати рахунки та здійснювати фінансові операції в будь-який час і в будь-якому місці.

Рисунок – 2 Кількість активних платіжних карток та їх види, млн шт.

Популярність безготівкових розрахунків зростає, але разом з цим з'являються нові виклики, такі як забезпечення безпеки операцій та підвищення ефективності і зручності здійснення трансакцій. Тому, банківським установам необхідно постійно підвищувати рівень безпеки та застосовувати нові технології для захисту від кіберзлочинців, а також постійно вдосконалювати сервіси, щоб забезпечити рівень зручності та ефективності для своїх клієнтів. В такому разі, частка українського населення, що розраховується безготівково зростає, що допоможе вивести економіку України з «тіні», забезпечить економічне зростання та становлення цифрової держави.

Список використаних інформаційних джерел

1. Furst H. A world becoming cashless. Description and analysis. Munich, GRIN Verlag. 2017. P. 19. URL: <https://www.grin.com/document/353528>.
2. Panetta F. From the payments revolution to the reinvention of money URL: <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2020/html/ecb.sp201127~a781c4e0fc.en.html>.
3. Розподіл безготівкових операцій з використанням платіжних карток. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/nocash>.
4. Ішук Л. І., Олександренко І. В., Пиріг С. О. Оцінка рівня ринку платіжних карток та чинники впливу на його розвиток. *Економічний форум*. 2021. № 1. С. 184–192.

С. П. Прасолова, канд. екон. наук, доцент
Полтавський університет економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна

РОЛЬ ВАЛЮТНОГО КАНАЛУ ТРАНСМІСІЙНОГО МЕХАНІЗМУ У ВІДНОВЛЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Фінансова стабільність банківської системи, формуючись за допомогою дії інструментів та каналів механізму монетарної трансмісії національного регулятора, яким в Україні є Національний банк, виступає фундаментом для формування стійкості до фінансових криз, мінімізації ризиків, прозорості і, як наслідок, довіри економічних агентів до банківської системи.

Узагальнення сучасних економічних підходів механізму монетарної трансмісії, дозволяє виділити такі його основні канали, як грошовий канал, валютний канал, процентний та кредитний канали [2, 3]. Слід враховувати, що функціонування більшості зазначених каналів, що забезпечують передачу монетарних імпульсів, створюваних НБУ, через банківську систему і фінансові ринки до реального сектору економіки тісно пов'язане з валютним каналом, оскільки банки та підприємства у кризові періоди використовують кредитні ресурси для спекуляцій на валютному ринку, спричиняючи значний тиск на коливання валютних курсів. Відповідно, для досягнення фінансової стабільності у країні національний регулятор (НБУ) використовує валютний канал трансмісійного механізму для урівноваженні валютного ринку та платіжного балансу держави на основі реалізації монетарного режиму, що ґрунтується на валютному таргетуванні, пов'язаному із застосуванням як економічних інструментів (регулювання режиму валютного курсу, диверсифікація валютних резервів, девізна політика тощо), так і так і адміністративних інструментів, пов'язаних із застосуванням різноманітних валютних обмежень.

При цьому позитивний вплив валютного каналу на фінансовий сектор на стадіях відновлення економіки країни забезпечується, на нашу думку, переважно дією економічних інструментів: перш за все, запровадженням вільного курсоутворення за максимальної лібералізації умов функціонування валютного ринку, що полегшувало ведення бізнесу, сприяло притоку капіталу в Україну та стало визначальним фактором підвищення темпу змін міжнародних резервів України у 2018 та 2019 роках (відповідно, з 10,7 % у 2018 р. до 21,5 % у 2019 р.), зростання індексу номінального ефективного обмінного курсу гривні (з 12,2 % до 15,2 %, відповідно) за зниження у цей період індексу девальвації гривні відносно долару США нижче 100 % (з 99,3 % у 2018 році до 85,5 % у 2019 р.) [1].

З іншого боку, у кризові періоди, що пов'язані в Україні зі вторгненням росії в Україну та веденням бойових дій (а саме, 2014 та 2022 рр.), відбувається значна девальвація гривні

(197,3 % у 2014 р. та 134,1 % у 2022 р.) за відповідних негативних змін індексу номінального ефективного обмінного курсу гривні та міжнародних резервів України [1]. Це пояснюється тим, що початок війни в Україні як у 2014, так і 2022 роках обумовлював значний відплив коштів із країни через швидше відновлення імпорту порівняно з експортом, формуючи значні розриви платіжного балансу, також відбувалася негативна міграція населення країни, що супроводжувалося значним збільшенням імпорту послуг та зняттям готівки за кордоном. За таких умов, на нашу думку, більш дієвим стає використання національним регулятором саме адміністративних інструментів впливу на урівноваження і стабілізацію валютних каналів трансмісійного механізму.

Зокрема, у 2022 році відплив коштів з країни частково був компенсований надходженнями у цьому році кредитів від МФО та країн-партнерів, що значно сповільнило зниження міжнародних резервів України (-7,91 % у 2022 році проти -63,1 % у 2014 р.). Крім того, НБУ 21 липня 2022 року здійснив разову корекцію офіційного курсу гривні до долара США на 25 % до 36,5686 грн/дол. [1], що дозволило посилити мотивацію до продажу валютної виручки експортерами, мінімізувало спекулятивну складову поведінки учасників ринку та дозволило стабілізувати курсові очікування. Додатковим позитивним фактором стало майже миттєве від початку повномасштабної війни у лютому 2022 року застосування інструменту адміністративного впливу, – обмеження НБУ більшості операцій із транскордонного руху капіталу НБУ (пізніше деякі обмеження були послаблені) [4]. Такі обмеження на рух капіталу знизили тиск на валютний ринок, але не дозволили у повній мірі компенсувати дефіцит валютних надходжень передусім через скорочення експорту. Тож НБУ змушений продавати значні обсяги валюти на ринку.

Зазначені заходи мали позитивний вплив на досягнення рівноваги платіжного балансу України та збалансування попиту і пропозиції на валютному сегменті грошового ринку, сприяючи фінансовій стабільності в країні. Але, враховуючи подальшу

ескалацію війни в Україні і у 2023 році, можемо зробити висновок про неспроможність валютного ринку країни до самостійного відновлення його рівноваги, оскільки попит на валюту з боку бізнесу та населення залишається високим.

Тому, завдання НБУ полягатиме у забезпеченні подальшого компенсування дефіциту валюти на ньому та зберігання політики фіксованого обмінного курсу. Адаже подолання загроз фінансовій стабільності за таких умов змушує національного регулятора вдатися до антициклічної монетарної політики, яка повинна мати жорсткий рестрикційний характер у використанні основних каналів монетарного трансмісійного механізму. Реалізація саме такої політики дозволить НБУ оперативно відновлювати та підтримувати макроекономічну рівновагу у країні на основі формування рівноважного стану грошового ринку. У подальшому, у повоєнний період, формується об'єктивна необхідність переходу Національного банку до політики експансії, для якої характерним є зниження (порівняно з рівноважним значенням) базової процентної ставки, розширення пропозиції кредитних ресурсів та грошової маси, а також загальна лібералізація умов функціонування фінансового ринку країни та його базових сегментів, перш за все валютного ринку.

Список використаних інформаційних джерел

1. Національний банк України. *Статистика фінансового сектору*. 2023. Київ : Офіційне інтернет-представництво Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>.
2. King S. R. (1986). Monetary Transmission: Through Bank Loans or Bank Liabilities. *The Journal of Money, Credit and Banking*. 1986. Aug, № 3. С. 290–303.
3. Кваленко В. В., Рябініна Л. М., Арутюнян Р. Р., Гаркуша Ю. О., Жердецька Л. В. та інші. Роль банків у забезпеченні сталого розвитку реального сектору економіки України : монографія. Одеса : ОНЕУ, 2016. С. 35–39.
4. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : Постанова Правління НБУ від 24.02. 2022 р. № 18. Київ : Офіційне інтернет-представництво Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_18.

*Т. В. Чуприна, магістр;
Т. П. Гудзь, д-р екон. наук, професор, науковий керівник
Полтавський університет економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна*

СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Банківський сектор національної економіки контролює значний обсяг грошових коштів, забезпечуючи їх акумулювання, розподіл, перерозподіл і використання, відіграє істотну роль у відтворювальних і трансформаційних процесах, соціально-економічному розвитку держави. Оптимізація функціонування й поступального розвитку банківської системи значною мірою зумовлюються рівнем фінансової безпеки банківської системи. Відсутність концепції безпеки вітчизняної банківської системи, а також комплексності й системності її забезпечення та достатньо досвідчених фахівців у цій сфері; підвищення значущості банківської системи у сприянні економічному зростанню та поліпшенню соціальних стандартів, а також глибини його проникнення в національну економіку; структурна й функціональна трансформації банківської системи; широке впровадження фінансових інновацій; надмірна державна участь у капіталах комерційних банків України; розвиток інтеграційних і глобалізаційних процесів; поява нових загроз банківській сфері загалом і функціонуванню окремих комерційних банків зокрема; тінізація банківської діяльності зумовлюють необхідність все більшої уваги до фінансової безпеки банківської системи, формування дієвого механізму її забезпечення [1].

Фінансову безпеку банківської системи слід розуміти синтетичну категорію, що: за достатнього рівня завдяки запобіганню, мінімізації, нівелюванню викликів, внутрішніх і зовнішніх загроз і ризиків забезпечує дотримання національних, державних, корпоративних і особистісних фінансових інтересів, безпосередньо впливає не лише на ефективність функціонування банківських установ, а й їх клієнтів/контрагентів та інших економічних агентів; зумовлюється фінансовою незалежністю,

ліквідністю, платоспроможністю банківської системи, її фінансовою стабільністю, надійністю, інвестиційною привабливістю, соціально-економічною ефективністю функціонування; є інструментом забезпечення за безперервної просторово-часової адаптації банківських установ трансформації капіталу банківської системи у кредити юридичним і фізичним особам, прямі і портфельні інвестиції; позначається таким станом фінансових відносин, що уможлиблює прийнятні умови й необхідні ресурси для розширеного відтворення, нарощування фінансового потенціалу банківської системи, поступального зростання секторів національної економіки і добробуту населення; таким станом банківської системи, за якого амплітуда небажаних змін його певних властивостей не вище/не нижче визначених порогових значень індикаторів (а відтак, перебуває в їх межах); є результатом забезпечення збалансованості фінансових потоків, критерієм, що характеризує фінансові стійкість/стабільність банківської системи.

З огляду на функціональне призначення банківської системи, правомірно вести мову про такі складові її фінансової безпеки, як [1]: безпека депозитної, кредитної, інвестиційної, платіжно-розрахункової, валюто-обмінної, страхової, брокерської, трастової діяльності, безпеки управління фінансовими потоками і форм банківського обслуговування (онлайн, мобільного, роботизованого банкінгу, інтелектуальних крос-каналних інформаційних систем у хмарних сервісах порівняно з альтернативним кредитуванням (p2p-кредитування) й альтернативним фінансуванням (краудфандинг і краудінвестинг)), структурованих банківських продуктів. Натомість, за ресурсно-функціональною спрямованістю, слід виокремлювати ресурсоформуючу недепозитного характеру, боргову, валютну, депозитну, кредитну, майнову (захищеність грошових коштів, цінних паперів й інших активів), інвестиційну, податкову, розрахункову, цінову, інфляційну безпеки банківської системи, а також безпеку його доходів і витрат.

Утім з огляду на сучасні загрози та виклики, забезпечення фінансової безпеки банківської системи в Україні потребує

глибокого вивчення для здійснення оперативної адаптації діяльності банків в умовах війни в Україні.

Список використаних інформаційних джерел

1. Національний банк України: офіційний сайт. URL: <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 31.03.2023 р.).

СЕКЦІЯ 5. ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ

---

*О. В. Безкровний, канд. екон. наук, доцент;
В. М. Шевченко, здобувач вищої освіти
за ОПП Фінанси, банківська справа та страхування
Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава, Україна*

СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: СУЧАСНІ РИЗИКИ ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

У сьогоденні стадії управління та на ринку, проблема розвитку українського страхового ринку все ще набуває актуальності. Страхування відіграє важливу роль у всіх країнах, у тому числі й у країнах із дуже низьким рівнем соціально-економічного розвитку. Одним із найскладніших аспектів економічного розвитку є розробка комплексу заходів щодо створення повністю захищеного ринку, як обов'язкового атрибута ринкової економіки, оскільки його існування є необхідним для покращення якості життя громадян та сталого економічного зростання.

Структура та розміщення вітчизняного страхового ринку знаходиться на стадії активного розвитку з переліком проблем. Обмін валюти є джерелом доходу, який регулює активізацію страхового ринку, розпоряджається створити ефективну систему страхового захисту з метою сприяння розвитку, економічної стабільності, підвищення рівня життя громадян, соціальної стабілізації. Страхові компанії стикаються з рядом нагальних проблем, які потребують вирішення та наукових досліджень [1].

Водночас, слід погодитися з думкою В. Д. Базилевича що на український страховий ринок впливають ризики, які стримують його розвиток, серед можна зазначити:

1) глобальні ризики, зумовлені циклічністю розвитку світової економіки та фінансових систем, непередбачуваністю термінів і масштабів майбутніх криз;

2) макро- та мікроекономічні ризики, пов'язані з темпами зростання національної економіки, рівнем інвестиційної активності, високою інфляцією та збереженням падіння процентних ставок за банківськими кредитами;

3) фінансові ризики, серед яких незадовільний фінансовий стан значної частини страхових компаній, низький рівень якості їх активів, залежність інвестиційного доходу від депозитної політики банківської системи;

4) ризики, включаючи зростання цінової конкуренції та загрозу банкрутства багатьох страховиків [2].

Особливої уваги потребує комплексний аналіз операційної та фінансово-інвестиційної діяльності з урахуванням різноманітних факторів зовнішнього та внутрішнього ризикового середовища. Крім того, необхідні додаткові дослідження в таких сферах, як аналіз, прогнозування та моделювання фінансово-економічних процесів.

Крім того, слід сфокусувати увагу на низці не вирішених проблем у цій сфері, зокрема: низька платоспроможність населення; низький рівень відшкодування збитків; недовіра населення до страхування; відсутність цілеспрямованої державної політики у страхуванні; слабкий розвиток інфраструктури страхового ринку; низький рівень кваліфікації персоналу; відсутність надійних довгострокових інструментів розміщення страхових резервів; низький рівень капіталізації страхових компаній.

Наразі ефективність страхового ринку в Україні стримується відсутністю єдиної державної стратегії розвитку ринку страхових послуг в країні, економічною нестабільністю в державі, низькою страховою культурою та фінансовою грамотністю учасників.

Сучасний розвиток страхового ринку, на наш погляд, відбувається за наступними напрямками: створення умов для функціонування страхового ринку з метою підвищення його стабільності, платоспроможності та конкурентоспроможності; вдосконалення інфраструктури та забезпечення інформаційної прозорості страхового ринку; запровадження нових страхових продуктів; удосконалення нормативно-правової бази; створення конкурентного середовища; підвищення якості страхових

послуг та зменшення цін на них; вдосконалення організаційної структури на ринку; створення умов для розвитку страхової інфраструктури; покращення якості страхового захисту; забезпечення страхового ринку кваліфікованими кадрами; адаптація до нових викликів, спричинених COVID-19 та повномасштабною війною в Україні, спричиненою Російською Федерацією тощо.

Тим не менш, потрібно приділити увагу: Digital-страхуванню, яке є рушійною силою страхового ринку, допомагає йому просуватися в одному з перспективних напрямків підвищення ефективності, продуктивності та конкурентоспроможності за рахунок використання цифрових технологій. Отже, діджиталізація у – це впровадження нових технологій у бізнес-процеси страхових компаній з метою покращення їх діяльності. Цей вид страхування є відносно новим, але він широко поширений на страховому ринку. За допомогою інтернету, мобільних пристроїв, хмарних технологій та інших цифрових медіа, це допомагає тісніше співпрацювати з клієнтами та обслуговувати їх.

Таким чином, як зазначає Р. Й. Желізняк, завдяки зростанню онлайн-страхування, цифрове страхування дозволяє страховим компаніям скорочувати витрати, вилучаючи страхових посередників із ланцюжка продажів, зменшити комісійні, кількість працівників, витрати на оренду тощо [3].

Підсумовуючи вищезазначене, відзначимо, що нові перспективні шляхи розвитку і видів страхування, страхову галузь необхідно очистити від недобросовісних гравців і запровадити жорсткіші вимоги до ліквідності, платоспроможності та мінімального капіталу, що допоможе страховикам виконувати свої зобов'язання навіть у важкі часи. Важливим чинником, який позитивно вплине на розвиток страхового ринку в Україні, є спільна діяльність держави та страхових компаній. Безперечно, ринок розвивається під дією онлайн послуг, що забезпечує покращення сервісу у страховій сфері.

Список використаних інформаційних джерел

1. Безкровний О. В., Стригунівська С. І. Сутність соціального захисту та роль соціального страхування у його здійсненні. *Вісник Запорізького університету. Економічні науки.* № 1 (5). Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2020. С. 205–209.

2. Базилевич В. Д. Новітні тенденції та протиріччя на страховому ринку України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2021. Вип. 133. С. 5–8.
3. Желізняк Р. Й., Бонецький О. О., Жулевич М. І. Розвиток світового ринку страхування в умовах діджиталізації. *Modern Economics*. 2019. № 17 (2019). С. 100–104.

М. В. Настека, аспірант
Полтавський університет економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна

СТРАХУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ

У Верховній Раді зареєстрований проєкт Закону № 9015 щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків.

Суть документу проста – він дозволяє Експортно-кредитному агентству (ЕКА) здійснювати страхування інвестицій українських підприємств від ризиків, які можуть бути спричинені збройною агресією, бойовими діями та/або тероризмом. Цей крок дуже важливий і потрібний саме зараз, оскільки усім зрозуміло, що ніхто не стане інвестувати відчутні гроші у новий завод, в який завтра може прилетіти ворожі ракета або дрон. Утім ми не можемо заморозити розвиток економіки до кінця війни, бо інакше звідки брати робочі місця, податки, ресурси для оборони?

Як свідчить міжнародний досвід, уряди багатьох країн забезпечують страхування інвестицій від воєнних ризиків через спеціалізовані установи Найвідоміша така установа – це Багатостороннє агентство гарантій інвестицій (MIGA), яке є підрозділом Групи Світового банку. Агентство сприяє прямим інвестиціям у країни, що розвиваються, страхуючи інвесторів від некомерційних ризиків. До таких ризиків відносяться експропріація, війна або громадянські заворушення.

MIGA підтримує інвестиції в інфраструктуру, енергетику, телекомунікації та виробництво. Станом на 2021 рік її загальний страховий портфель складав приблизно 12,3 млрд дол. США у

понад 160 країнах. У США державне страхування інвестицій забезпечує Американська міжнародна фінансова корпорація розвитку (DFC). До 2018 року вона називалась Корпорація закордонних приватних інвестицій (OPIC). Це самоокупна державна агенція США, яка допомагає американським компаніям інвестувати в країни, що розвиваються. OPIC була заснована в 1971 році. Її ключовою функцією було страхування політичних ризиків для американських інвесторів в країнах з підвищеними політичними ризиками. За час свого існування OPIC підтримала понад 200 млрд дол. США інвестицій у понад чотириох тисячах проєктів, сформував приблизно 76 млрд дол. США експорту США та підтримав понад 278 тисяч робочих місць в Америці.

Страхування інвестицій від воєнних ризиків доступне в багатьох інших країнах світу. Воно має місце у Великобританії, Японії, Німеччині, Франції, Канаді, Австралії, Ізраїлі тощо. У цих країнах держустанови, що забезпечують страхування, як правило, пов'язані з міністерством фінансів або є спеціально створеними незалежними організаціями.

Окремо треба відзначити Ізраїль. Уряд цієї країни задекларував, що конфлікти не мають ставати на заваді економічному розвитку. Саме економіка допомагає успішно захищатися від ворогів. Тому Ізраїль зробив усе, щоб стати потужною економікою з розвиненими технологіями.

З 1947 року в цій країні функціонує програма Terrorism risk insurance programme. Ця програма підтримується урядом і призначена для надання страхового покриття збитків, понесених підприємствами та домогосподарствами внаслідок тероризму. Програма діє на основі розподілу ризиків. Страхові компанії та уряд розподіляють суму збитків від терактів. Страхові пропонують страхування, а уряд забезпечує захист у формі перестрахування. У разі збитків своїх клієнтів страхові компанії спочатку виплачують збиток. Але якщо він перевищує певний поріг, уряд втручається та забезпечує додаткове покриття. Розмір відшкодування залежить від конкретних обставин та умов страхового полісу. Зазвичай, страхові поліси від ризиків, пов'язаних із тероризмом, покривають фізичні пошкодження майна та втраче-

ний прибуток бізнесу. Компенсації можуть коливатися від кількох тисяч доларів до кількох мільйонів доларів.

Наприклад, компенсація для домогосподарства обмежена сумою 20 тис. євро. Втрати виробничої компанії можуть бути розраховані декількома способами. Приміром сума компенсації може бути визначена на основі розрахунку зарплати робітників, які не працювали у зв'язку із страховим випадком. Збитки можуть бути розраховані і на основі сплати ПДВ. Наприклад, визначається різниця між сплаченим ПДВ у місяці, коли відбулась страхова подія та аналогічному періоді попереднього року. Тоді максимальна сума компенсації становить не більше 500 тис. євро.

Окрім забезпечення перестраховування, держава формує умови програми, включаючи суму компенсації та випадки, коли уряд надає додаткове покриття. Держава також несе відповідальність за ефективне функціонування програми.

У сфері страхування інвестицій від некомерційних ризиків вирішальну роль відіграють експортно-кредитні агентства (ЕКА). Наприклад, у всіх країнах великої сімки послуги страхування інвестицій надають саме ЕКА. Основною метою ЕКА є підтримка експорту своїх країн шляхом зменшення ризиків, пов'язаних з інвестуванням на іноземних ринках. Такі агентства пропонують страхове покриття за допомогою різноманітних інструментів. Таких як кредитне страхування, страхування політичних ризиків та інвестиційні гарантії.

Кредитне страхування – це захист від збитків, спричинених непогашенням позики. Страхування політичних ризиків – захист від збитків, спричинених діями уряду. Наприклад, експропріацією чи обмеженням конвертації валюти.

Інвестиційні гарантії – це угоди між ЕКА та інвестором, які надають гарантію платежу у випадку політичного ризику.

Вартість страхування залежить від багатьох факторів, серед яких розмір і характер інвестицій, бажане покриття, ступінь ризику. Загалом вартість страхування інвестицій від воєнних ризиків зазвичай вказується у відсотках від суми інвестицій. Вона коливається від 0,5 % до 5 %.

Сьогодні іноземні інвестори можуть скористатись послугою страхування інвестицій від воєнних ризиків за підтримки MIGA. Умови передбачають отримання до 90 % відшкодування своїх потенційних збитків, які були отримані внаслідок військових дій.

Між Мінекономіки України та MIGA досягнута домовленість про пілотний проєкт обсягом 30 млн дол. США. У 2023 році планується реалізувати аналогічних проєктів вартістю 1 млрд дол. США.

Аналогічні домовленості є і з DFC, хоч ця структура зазвичай підтримує лише американських інвесторів. Наразі корпорація повідомила про готовність страхувати іноземні інвестиції в Україну.

Втім, внутрішній інвестор, в порівнянні з іноземним, опиняється в нерівних умовах. Українська компанія не може скористатись вищенаведеним механізмом страхування власних інвестицій від воєнних ризиків. У нас теж є ЕКА, Але воно до цього часу не мало права згідно закону надавати послуги страхування інвестицій в Україні. Відповідно до закону «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності», ЕКА здійснює страхування інвестицій виключно з України (тобто – експорт).

Це заважає українським підприємцям користуватись кредитними коштами. Така ситуація була притаманна українському економічному ландшафту і до повномасштабного вторгнення.

За даними Держслужби статистики, у 2021 році 69 % всіх капітальних інвестицій в Україні були здійснені за рахунок власних коштів підприємств та організацій.

Тому запропонований документ – це довгоочікувана ініціати́ва, яка дозволить покращити ситуацію. Зареєстрований законопроєкт є складовою плану відновлення переробної промисловості України.

Список використаних інформаційних джерел

1. Проєкт Закону про внесення змін до Закону України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків № 9015 від 14.02.2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41349>.
2. Лобунець Т., Гончар Г. Особливості інвестування бізнесу в умовах війни. *Наукові перспективи*. 2022. № 8 (26). С. 17–26.

*А. М. Соколова, канд. екон. наук, доцент
Полтавський університет економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна*

СТРАХОВА ЕКОСИСТЕМА УКРАЇНИ ЯК ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Стрімкий розвиток діджиталізації наразі став одним із основних світових трендів для будь-якої сфери економіки країн. В свою чергу, це створює безліч переваг та перспектив для економічного зростання національних економік, так і породжує нові виклики і складності в діяльності суб'єктів господарювання, через їх низьку адаптивність до нових умов та змін. Однак, сучасні умови формування The Fourth Industrial Revolution (Industry 4.0) вимагають від учасників будь-якого ринку швидкої реакції на зміни бізнес-моделей, щоб не позбутися своєї конкурентної позиції на відповідному ринку.

Перехід до цифрової економіки вимагає трансформацію фінансового ринку, який забезпечує функціонування грошових потоків усіх складових національної економіки. Упровадження інструментів FinTech (телематики, штучного інтелекту, хмарних обчислень, Інтернету речей, блокчейну, біометрії тощо) сприяє виникненню синергетичного ефекту між різними системами економіки, тобто створенню екосистем, зокрема і фінансової екосистеми, тобто взаємодії між усіма учасниками фінансового ринку з метою акумуляції фінансових послуг та послуг господарюючих суб'єктів-партнерів.

Фінансові сектори будуть трансформуватися у банківські, платіжні, інвестиційні, страхові, криптовалютні екосистеми [1].

Упровадження інноваційних рішень InsurTech на страховому ринку України задля максимізації ефективності використання нових технологій сприяє створенню страхової екосистеми. В сучасних реаліях інформаційного переважання та загострення конкуренції, споживачі страхових послуг вимагають індивідуального підходу до свого запиту та унікальності пропозиції. Дане явище вимагає застосування одного надійного та зручного

ресурсу у вигляді страхової екосистеми [2], тобто «об'єднання певного кола учасників завдяки єдиній концепції, що спрямована на формування конкурентної стратегії поведінки Oferentiv страхових послуг на ринку» [1]. Це допоможе страховикам підвищити якість та швидкість надання страхових послуг, розширити асортимент страхового портфелю, застосовувати ефективний для клієнта зручний механізм страхового маркетингу.

Функціонування страхової екосистеми можна забезпечити через об'єднання страховиками окремих страхових послуг в нові уніфіковані програми страхування та залучення до співпраці учасників інших екосистем національної економіки: банківської, транспортної, туристичної, промислової, медичної сфер тощо.

До структурних елементів страхової екосистеми можна віднести (рис. 1):

Рисунок 1 – Структурні елементи страхової екосистеми, розроблено автором за [1–3]

- 1) страховиків (страхові та перестрахові компанії);
- 2) технології (InsurTech start-ups та BigTech firms);
- 3) інфраструктуру:
  - а) посередницьку (страхові брокери, страхові агенти, актуарії, професійні оцінювачі ризиків (андерайтери,

- сюрвеєри), професійні *оцінювачі збитків* (аварійні комісари, аджастери, диспашери);
- б) інституціональну (RegTech, SupTech: інститути державного регулювання (Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку) та саморегулювання (Ліга страхових організацій України, Моторне (транспортне) страхове бюро України, Асоціація небанківських інституцій тощо);
- 4) традиційні та інноваційно-технологічні страхові продукти і послуги;
- 5) страхувальників: фізичні та юридичні особи;
- б) експертизу: рейтингові агентства; міжнародні організації, ЗМІ, науково-дослідні організації;
- 7) учасників інших екосистем (банківські установи, фінансові компанії, учасники фондового ринку, організації торгівлі, туристичні компанії, медичні заклади, заклади освіти, виробничі підприємства).

Створення страхової екосистеми України сприятиме: підвищенню страхової культури громадян, що дозволить залучити нових споживачів страхових послуг; розширенню асортименту послуг у страховому портфелі; застосуванню персоналізації страхових продуктів на основі індивідуального підходу; продажу супутніх послуг; створенню та накопиченню спільних баз даних в хмарах з метою ефективної взаємодії між різними екосистемами тощо.

Таким чином, страховий ринок щоденно стає все більш цифровим. Фінансово стійкі, надійні та конкурентоспроможні страхові компанії стрімко впроваджуватимуть цифрові технології, що забезпечуватиме швидкість, якість, зручність, повноту та надійність у задоволенні потреб споживача цифрового суспільства. Реалізації зазначених трансформацій допоможе створення ефективно функціонуючої страхової екосистеми.

Список використаних інформаційних джерел

1. Волосонович С. В. Страхові екосистеми в умовах пандемії. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 2. С. 30–35.

2. Рупіньська О. В. Перспективи використання екосистемного підходу як напрямку активізації страхового маркетингу. *Економіка та суспільство*. 2021. № 25. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/302>.
3. Дем'янчук М. А., Маслій Н. Д., Жаданова Ю. О. Страхова екосистема України: забезпечення розвитку страхових компаній. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. 2021. №18. С. 30–38.

І. Б. Хома, д-р екон. наук, професор
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА РИЗИКИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СТРАХУВАННІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Як відомо, запровадження нових технологій у страхуванні є основним завданням будь-якої страхової компанії, що прагне закріпити свою репутацію на ринку та є підґрунтям подальшого розвитку страхової справи в країні за прикладом найкращих вітчизняних та світових традицій. Проте цей процес запровадження нових технологій у страхуванні зазнав суттєвих коректив в умовах війни, так як всі інновації на страховому ринку є ризиковими особливо у воєнний час.

Зараз страховий ринок доволі обережно пропонує спектр окремих видів страхових послуг клієнтам, зберігши доступність страхування для різних верств населення та зокрема для осіб, змушених бути тимчасово переселеними зі своїх регіонів, незалежно від віку страхувальників, їх роду занять та одержуваних доходів й інших факторів. Сучасний стан ринку страхування став більш вимогливим до себе і поставив перед собою за мету не знижувати темпи нарощування стандартів роботи через впровадження нових технологій та інноваційних страхових продуктів та не втрачати їх обсягів.

На макрорівні інноваційний розвиток страхування стабільно забезпечується широким впровадженням новацій, використаням учасниками страхового ринку можливостей, реалізація яких вимагає застосування сучасних технологій і стандартів та спря-

мована локально на вдосконалення якості страхових послуг, підвищення рівня їх доступності й гарантування виконання страховиками своїх зобов'язань перед страхувальниками, застрахованими особами і потерпілими.

На мікрорівні інноваційний розвиток страхових продуктів розглядається як процес реалізації страховиками інноваційних рішень, які допомагають відновити їх конкурентоспроможність, створити індивідуальний та унікальний страховий продукт для кожного страхувальника у скрутний період війни та інтегровано покращити сервіс своїх страхових послуг.

Кожна страхова компанія має ретельно підійти до освоєння інноваційних методів фінансової роботи з елементами оптимальної цифровізації; збирання, систематизації необхідних матеріалів для оцінки та максимально точної обробки інформації, удосконалення форм відповідної документації; покрокового аналізування фінансової звітності з елементом порівняльного аналізу з минулими роками та з прогнозуванням на майбутнє.

Важливе місце має бути відведено визначенню поточних проблем та ризиків у діяльності страхової компанії та розробці ефективних заходів щодо їх усунення; моделюванню оптимальних рішень саме в умовах ризику запровадження нових технологій у страхуванні, прогнозуючи можливі обсяги страхових премій і страхових виплат, використовуючи кореляційно-регресійні методи, що є в пріоритеті, наприклад, для дослідження Зеленої карти, КАСКО для страхування нещасних випадків та тих видів страхування, які є найбільш поширені в страховій діяльності [1].

В умовах війни рекомендовано фіксувати мінімальні відхилення фінансових показників, які відбиваються на фінансовому стані страхової організації за допомогою використання «тестів раннього попередження» та вчасної діагностики рівня фінансової безпеки.

При запровадженні нових технологій у страхуванні важливою є оцінка ринкового і валютного ризику та оцінка зміни чутливості фінансових інструментів в іноземній валюті, де

страхові резерви виступають інтегрованою оцінкою обсягу зобов'язань компанії для здійснення майбутніх виплат страхового відшкодування за договорами страхування (перестраховання) [2].

Це дає можливість зробити висновки про потенціал форм організації страхової діяльності та обґрунтувати подальші стратегії їх розвитку через поєднання сильних і слабких сторін з врахуванням поточних воєнних загроз.

Як відомо, сильні сторони будь-якої страхової компанії розширюють її потенціал діяльності навіть в умовах ризику та невизначеності, забезпечуючи високий рівень стандартизації страхових послуг; збільшують можливості щодо капіталізації діяльності на страховому ринку; встановлюють найбільш прийнятні в умовах війни форми та умови здійснення страхування.

Слабкі сторони полягають зазвичай у відсутності чітких стратегічних орієнтирів діяльності страховика та заважають отримувати прибуток від страхової діяльності; можуть сформувати недостатньо досконалий підхід до страхування потенційних ризиків; викликати непрозорість руху грошових потоків; мати недостатній рівень сформованості страхових резервів; відсутність чітких методик аналізу страхових випадків, врегулювання збитків тощо.

Для запровадження нових технологій у страхуванні більшістю страхових компаній зараз обрано: кібер-страхування; insurtech; P2P-страхування і мікрострахування. Щоб ці технології у страхуванні в умовах війни не стали ще більше ризиковими, то їх процес впровадження має включати: обов'язкову попередню оцінку інвестиційного ризику експертним методом, для якої розглядається вибірка, яка отримана в результаті опитування експертів даної страхової галузі щодо запровадження нових технологій у страхуванні на звітний період; розрахунок чистої теперішньої вартості кожного із інноваційних проєктів страхування та їх додаткового грошового потоку [3].

Розширення портфелю страхових продуктів за рахунок впровадження нових технологій у страхуванні дозволяє збільшити рентабельність страхової організації загалом, проте в умовах

війни обов'язковим є впровадження раннього додаткового контролю за фінансовим ризиком від таких інноваційних страхових продуктів, як: кібер-страхування, Insuretech, P2P-страхування і мікрострахування

Список використаних інформаційних джерел

1. Khoma I., Horyslavets P., Roskina A. (2020). Risks of the banking and insurance segments in the financial services market of Ukraine: *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, № 30. 204–208.
2. Заволока Л. О., Колеснік Є. О., Сіліна І. С. (2018). Інновації на ринку страхових послуг. *Економіка та управління підприємствами*. Вип. 19, 195–200.
3. Волосович С., Фоміна О. (2018). Технологічні інновації на страховому ринку. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. № 5. 124–137.

СЕКЦІЯ 6. ФОНДОВИЙ РИНОК ТА ЙОГО ЦИФРОВІ ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ

О. В. Єгорова, канд. екон. наук, доцент;

С. І. Книш, аспірант;

О. О. Томілін, д-р екон. наук, професор – науковий керівник

Полтавський державний аграрний університет,

м. Полтава, Україна

ПРИНЦИПИ ВЕНЧУРНОГО ІНВЕСТУВАННЯ

Венчурні інвестиції – це вкладення з високим ризиком у перспективні проекти або компанії, що тільки з’явилися або зростають. Тобто, це інвестиції в компанії на стадії запуску або на початкових етапах розвитку з метою отримання великого прибутку. Високий ступінь ризику таких інвестицій зумовлений згортанням значної частки стартапів. Проте, деяким з молодих компаній інвестиції допомагають зробити великий прорив, тоді інвестиція у перспективну ідею окупається багаторазово. У разі успішного розвитку проекту, рентабельність інвестицій, зазвичай вище за середньоринкові у даній галузі і може досягати сотні відсотків на рік. Інвестори можуть одержувати винагороду у вигляді прибутку, роялті, привілейованих акцій, росту вартості акціонерного капіталу або в іншому вигляді [1].

Основні принципи венчурного інвестування:

– принцип «добровільного ризику». Інвестори не виключають негативний результат «ризикового» проекту і передбачають можливість втрати інвестованих коштів. Вони погоджуються на відсутність гарантій отримання прибутку і можливість втрати інвестицій при невдачі в обмін на високі прибутки в разі успіху;

– отримувач інвестицій не несе жодної відповідальності за успіх проекту, і якщо проект не принесе прибутку, не зобов’язаний повертати інвестовані кошти. Тобто, інвестор не має гарантій від компанії;

– інвестиції надаються на безповоротній, безпроцентній основі, не вимагають забезпечення і не підлягають вилученню

протягом існування таких правовідносин. Головна і принципова відмінність венчурного інвестування від традиційної позики (наприклад від банківського кредиту) полягає в тому, що гроші можуть надаватися без гарантованого забезпечення наявним майном або іншими активами підприємця. Єдиною заставою є обумовлена частка акцій у вже існуючій або лише створюваній фірмі [2];

– довгостроковість інвестицій. При венчурних інвестиціях передбачається вкладання коштів на строк від трьох до семи років, а на отримання прибутку від інвестування і ще від п'яти до десяти років;

– кошти вкладають на початкових етапах, коли статутний капітал ще не сформований. Можливо навіть, що частково кошти вносять до реєстрації компанії, тільки на основі бізнес-плану. Як зазначалося, венчурні інвестиції залучаються переважно на етапі фінансування початкової стадії проєкту «інвестування в ідею» або фази першого циклу розвитку компанії, проте можуть залучатися й на стадії безпосередньо публічного продажу акцій (мезонінне фінансування). Мезонінне фінансування – це гібрид боргового та пайового фінансування, який надає позикодавцю право перетворити його на частку в акціонерному капіталі компанії у випадку дефолту, як правило, після сплати компаній венчурного капіталу та інших старших позикодавців. Якщо все пройде вдало на ранніх етапах, ризик вкладень в проєкт знизиться й він залучатиме і прямих інвесторів. Тому венчурний інвестор – у певному сенсі першопроходець, за яким можуть прийти інші. Але, звичайно, максимальний прибуток отримують ті, хто ризикував найбільше;

– венчурний інвестор офіційно стає співзасновником проєкту, що вказується у відповідному договорі. Венчурні інвестори, зазвичай, отримують або акції, або частку в компанії. Фінансування може передбачати пайову участь інвестора в капіталі підприємства в прямій або опосередкованій формі, частіше користуючись юридичним статусом партнерств, а внесена частка капіталу визначає обсяг відповідальності та майбутніх прибутків. Тому в разі успіху інвестор гарантовано отримує

частку прибутку, яка може і залежати, і не залежати від розміру інвестицій. Інвестор, здійснюючи венчурне фінансування інноваційної компанії, розраховує не так на отримання дивідендів або відсотка за вкладений капітал, а на зростання вартості вкладень в компанію це є принцип націленості на приріст вартості вкладення;

– інвесторові може максимально належати 50 % проекту. Венчурний інвестор не намагається придбати контрольний пакет акцій та отримати контроль над компанією. Він розраховує, що керівники компанії, які мають контрольний пакет акцій, будуть зацікавлені в активному розвитку свого бізнесу.

– диверсіфікація об'єктів вкладень. Одна вдала інвестиція може перекрити ряд невдалих. Але можуть піти роки на те, щоб довести починання до релізу;

– інвестор може мати додаткові функції (наприклад, консультанта з питань, у яких він компетентний). Венчурний підприємець, будучи співвласником підприємства, приймає активну особисту участь у його функціонуванні надаючи консультації, управлінські та інші послуги, так як він зацікавлений у розвитку і успішній діяльності інноваційних проектів. У компетенції інвестора здійснювати кадрові перестановки. Така розширена роль визначається договором або особистими домовленостями. Також інвестори передають фундаторам молодій компанії підтримку по лінії менеджменту – досвід ведення бізнесу, корисні зв'язки і навички. [3].

Нерідко прихід венчурного інвестора в компанію змінює її внутрішню організацію, щоб зробити компанію відомою, зрозумілою, відкритою для інших інвесторів, які бажають взяти участь у проекті, та для потенційних клієнтів. Для формування таких змін фонди можуть залучати професійних фінансистів, юристів, управлінців, маркетологів, які допоможуть довести до релізу створення продукту та організувати його ефективно виведення на ринок.

Водночас українські венчурні фонди нерідко очікують, що у стартапа вже є сильна команда, вміння нею керувати, хороші бізнес-показники, стратегія для розвитку бізнесу в найближчі

роки, розуміння того, як виводити на ринок і продавати свій продукт. Тобто інвестору нічого не потрібно міняти у внутрішній організації підприємства – для успіху воно вже має все, окрім грошей.

Список використаних інформаційних джерел

1. Дума О. І. Механізми венчурного інвестування в стартапи. *Менеджмент та підприємництво в Україні*. № 2(8). 2022. С. 169–182.
2. Єгорова О. В., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник Ю. М. Економічний аналіз : навч. посіб. Полтава: РВВД ПДАА, 2018. 290 с.
3. Поліщук О. Т. Сутнісні характеристики венчурного інвестування та його місце у розвитку національної економіки. *Фінанси, облік, банки*. № 1 (22). 2017. С. 135–145.

Р. С. Квасницька, д-р екон. наук, професор
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький, Україна

РЕАЛІЇ ОБІГУ КРИПТОВАЛЮТИ В УКРАЇНІ

В умовах популяризації інформаційних технологій та заміни аналогових інструментів цифровими, з'являється потреба в переході від фіатних грошей до їхніх цифрових альтернатив (в т. ч. криптовалют), для забезпечення належних темпів розвитку банківського сектору економіки. Відмітимо, що криптовалюти мають характерні ознаки, які вирізняють їх від інших цифрових валют, а саме їх [1]:

– децентралізація – жодна установа не контролює мережу криптовалют. Вона, як правило, підтримується групою добровільних розробників та працює на відкритій мережі спеціалізованих комп'ютерів, розповсюджених по всьому світу, що унеможливує відслідковування, обмеження або блокування транзакцій;

– унікальність – подібно до індивідуального номеру на банкноті, кожна криптовалютна одиниця має індивідуальний код, та не може бути скопійована;

– обмеженість пропозиції – фіатні гроші можуть випускатися національним банком та змінювати курс валюти незалежно

від думки користувача валюти. Для криптовалюти існує обмеження на кількість одиниць та на швидкість майнінгу валюти за одиницю часу, для зменшення волатильності. До прикладу для біткоїну це 21 млн після чого майнінг валюти припиняється та зменшити або збільшити її кількість неможливо;

– анонімність – особа відправника та одержувача традиційних електронних платежів одразу ідентифікується банком з метою перевірки та контролю згідно із законодавством, для протидії відмиванню коштів та уникненню від сплати податків. Водночас криптовалютна трансакція не вимагає встановлення особи, а лише перевіряє баланс рахунку відправника, що унеможлиблює відстеження осіб, що здійснили трансакцію;

– подільність – криптовалюта може розбиватися до однієї мільйонної одиниці. Це забезпечує мікро-трансакції, що спрощує використання валюти, у разі росту ціни коїн.

З ростом актуальності криптовалюти в світі та серед громадян України, а також із збільшенням загальної капіталізації криптовалюти до 3 млрд дол., держава, для забезпечення безпеки та контролю вимушена визнати та структурувати віртуальні активи. У 2021 році розпочався етап прийняття урядом України необхідності дослідження та структуризації обігу криптовалюти, враховуючи темпи глобального розвитку цифрових. Ми переконані, що рішення про розробку та інтеграцію необхідного законодавства є своєчасним та вірним.

Будь-яка фінансова діяльність в Україні здійснюється за ліцензією НБУ, необхідним є також зміна законодавства для Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондових ринків і Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг. У 2021 році українські банки надсилали запити до НБУ про отримання ліцензії на обіг криптовалюти в банківській діяльності. До 2021 року НБУ висловлював занепокоєність ризикованістю такого виду діяльності і тому українські банки не могли вийти на міжнародний ринок криптовалют.

Переваги використання криптовалюти були використані урядом у березні 2022 року, коли він надав можливість для

надходжень міжнародних пожертвувань, що дозволило майже 55 млн дол. Станом на серпень 2022 року понад 100 млн дол. США було пожертвовано у криптовалюті для фінансування військових зусиль в Україні. Крім цього, «Бінанс», найбільша у світі криптовалютна біржа, запустила «Фонд надзвичайної допомоги Україні», перший криптовалютний краудфандинговий сайт для підтримки криптовалютних пожертвувань.

З 2014 року не існувало заборони на обіг криптовалют чи інших цифрових активів, проте НБУ не радив приймати участь в таких трансакціях з метою забезпечення від ризиків пов'язаних з особливостями здійснення таких переказів. Майже через рік після прийняття Закону України «Про віртуальні активи» [2], НБУ розпочав підготовку до використання такого інноваційного продукту як е-гривня – цифрового варіанту гривні з метою доповнення готівкової та безготівкової форми гривні. Заступник Голови НБУ О. Шабан зазначив: «Розробка та впровадження е-гривні може стати наступним кроком еволюції платіжної інфраструктури України, сприятиме розвитку цифрових технологій в економіці, подальшому поширенню безготівкових розрахунків, зменшенню їх вартості, зростанню рівня їх прозорості і підвищенню довіри до національної валюти загалом. Це може позитивно вплинути на забезпечення економічної безпеки та посилення монетарного суверенітету держави, посилить спроможність Національного банку підтримувати цінову та фінансову стабільність як запоруку стійкого економічного зростання» [3]. Використання е-гривні має бути зручним та доступним для всіх верств населення, юридичних осіб, державних органів, банків та небанківських фінансових установ. На сьогоднішній день НБУ продовжує опрацьовувати проект концепції е-гривні з учасниками платіжного ринку, учасниками ринку віртуальних активів та державними органами. Результатом опрацювання стане створення концепції е-гривні – із комплексним урахуванням інтересів й потреб учасників ринків та потенційних користувачів. На нашу думку, це є важливим показником позитивної тенденції розвитку обігу криптовалюти в Україні.

Не зважаючи на те, що Україна не є найбільшою країною за кількістю населення, власниками криптовалюти є понад 5,5 млн людей, що становить більше 12 % населення [4]. Це дозволило Україні в кінці 2022 року займати 1 місце в Глобальному криптоіндексі 2022 року від «Chainalysis», піднявшись на одну позицію порівняно з 2022 позиції в порівнянні з даними на початку року та на 4 позиції з 2021 роком. Як стверджують дослідники компанії «Gradus» [5], з криптовалютами та блокчейном мали справу від п'яти до дванадцяти відсотків населення України, більшість з них – це молодь віком до 25 років. Подібні дані публікує і криптовалютна біржа «Bybit», додаючи, що 80 % інвесторів – чоловіки, а найпопулярнішими криптовалютами в Україні є tether (тетер), біткоїн, етеріум, ріпл та бінанс, але цей список невпинно оновлюється через зростання інтересу українців до нових криптовалют. Популярність криптовалют серед населення України засвідчується їх рейтингом, який складено за даними 2017–2022 рр. (табл. 1).

Таблиця 1 – Рейтинг криптовалют в Україні та їх капіталізація у 2017–2022 роках

Назва криптовалюти	Світова капіталізація за роками, млрд дол США					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Біткоїн	14,3	256,6	67,8	109,1	546,6	815,4
Етеріум	0,9	68,3	13,1	15,4	144,5	491,6
Тетер	0,1	1,6	1,9	4,6	24,2	78,2
Ріпл	0,2	81,3	15,2	8,3	14,8	44,7
Бінанс	–	–	–	0,2	1,1	14,5

Складено за даними [8].

Така статистика популярності криптовалюти в Україні пов'язана з значною кількістю фахівців у сфері інформаційних технологій – близько 300 тис. станом на 2021 рік, що створює сприятливий клімат для використання криптовалют в Україні у майбутньому.

Список використаних інформаційних джерел

1. Jones E. A Brief History of Cryptocurrencies. *Cryptovantage*. 2021. URL: <https://bit.ly/3Af7Zkc> (дата звернення: 12.04.2023).
2. Про віртуальні активи : закон : офіц. видання : текст прийнятий ВР України 17 лютого 2022 р. URL: <https://bit.ly/3oq0EM7> (дата звернення: 13.04.2023)
3. Національний банк представив учасникам платіжного ринку та ринку віртуальних активів проєкт концепції е-гривні. НБУ. URL: <https://bit.ly/2USnnMC> (дата звернення: 14.04.2023).
4. Mind. Незалежний журналістський бізнес-портал Mind. URL: <https://mind.ua> (дата звернення: 14.04.2023).
5. McClure B. How To Analyze A Company's Financial Position. *Investopedia*. 2022. URL: <https://bit.ly/40mbBf0> (дата звернення: 14.04.2023).
6. Coinmarkersap. *Cryptovantage*. 2021. URL: <https://bit.ly/3URkBYq> (дата звернення: 15.04.2023).

СЕКЦІЯ 7. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

---

*А. В. Адаменко, студент спеціальності
Бізнес-економіка, група БіЕк-11;*

*Ж. А. Кононенко, канд. екон. наук, доцент, науковий керівник
Полтавський університет економіки і торгівлі
м. Полтава, Україна*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОНОМІКИ

Україна та її економіка поступово адаптується до умов, які пов'язані з початком війни в країні. Ділова активність адаптується до обставин, пов'язаних з сучасністю, що відбулася у березні 2022 року. Про це нам свідчать результати опитувань надані НБУ, ЕВА, СГ «Рейтинг», Advanter Group, також показники окремих підприємств та дані фінансово-статистичної звітності підприємств народного господарства. Та варто зазначити, що Держстат призупинив публікацію майже всієї статистики на період воєнного стану в країні.

На рахунок експорту товарів з України, то за березень – червень (2022 року) він упав на 48 %, якщо порівнювати з цим самим періодом минулого року, імпорт – на 37 %. Якщо спостерігати за темпами падіння імпорту товарів за 2022 рік, то вони мають невтішний характер. Можна зазначити, що експорт відновлюється значно слабше, якщо взяти показники за окремий місяць то він не перевищує 8 %, що здається значно кращим, ніж експорт товарів у річному вираженні, який і далі продовжує падати [1].

Ми можемо спостерігати дефіцит платіжного балансу за перше півріччя 2022 року, який становить 8,1 млрд дол. проти 0,3 млрд дол. профіциту за перше півріччя 2021 року. Дефіцит зачепив не тільки платіжний баланс, а і торговельний, який становить 6,8 млрд дол. на 2022 рік.

На початок 2022 року офіційний курс гривні знизився на 34 %. НБУ намагався дотримуватися політики фіксованого

курсу з самого початку війни. Цей процес тривав до 20 липня, НБУ штучно стримував валютний курс на рівні 29,25 грн/дол., та цими кроками держава та її економіка втрачала міжнародні резерви. З початку січня та закінчуючи червнем резерви скоротилися на 26 %, або 8,1 млрд доларів [2].

Такі шляхи рішення однієї проблеми завдали великої шкоди експортерам, а отже, і самій економіці країни, її доходам та бюджету. НБУ прийшов до висновку, що потрібно знизити офіційний курс гривні до долара на 25 %, тобто це 36,5686 грн за долар. Такі значущі зміни курсу валюти спровокували шквал критики у бік регулятора, а особливо така критика була від імпортерів. Державі та її бізнесу, як в середині країни, так і на міжнародному рівні, потрібна послідовна і передбачувана політика, особливо від НБУ та Мінфіну, адже, бізнес і так працює в умовах украї високої невизначеності [3].

Таблиця 1 – Основні тренди економіки воєнного часу

Основні тренди економіки воєнного часу	
1	Стагфляція (спад виробництва і зростання інфляції одночасно – до 21,5 % р/р у червні)
2	Несистемна економічна політика влади
3	Зростання частки держави й стиснення приватного сектору (зайнятість, доходи), дефіцит зведеного бюджету за 2022 р. очікується на рівні 26–28 % ВВП (без урахування грантів)
4	Критична залежність від зовнішньої підтримки як у війні, так і в економіці
5	Виживання бізнесу відбувається не завдяки державній політиці, а всупереч їй
6	Зростання частки тіньової економіки (стиснення офіційної, що характерно для криз)

Джерело: власна розробка.

Україна втрачає підприємства, які знаходяться на окупованих територіях. Їх загальна сума складає близько 388 підприємств. Однак, це не так страшно та важливо, як втрата людей, адже, найважливіша складова економіки – це люди. За статистичними підрахунками після 24 лютого з території України виїхало не менше 6 млн людей, сюди включаються і ті, хто були вивезені

на територію окупантів. Якщо зараз проблема зайнятості актуальна, то, як тільки економіка ввійде до фази відновлення – це спричинить дефіцит трудових ресурсів на ринку праці. Тобто, те ВВП, яке було до довоєнного часу на рівні 200 млрд дол., створювати буде нікому[4].

Розглядаючи перший квартал ми можемо побачити, що ВВП упав на 15,1 %, якщо порівнювати з аналогічним періодом 2021 року. А от падіння ВВП у другому кварталі, НБУ оцінює на рівні 39,3 %. На валовий продукт впливають не тільки втрати активів і воєнні дії на території України, а і цілий ряд економічних проблем.

Економічні проблеми 2022–2023 років:

- порушення логістики;
- проблеми із забезпечення сировиною, зростання собівартості виробництва продукції;
- скорочення внутрішнього попиту, міграція, падіння доходів населення;
- непослідовна нескоординована політика НБУ, Мінфіну, Мінекономіки, ОП і ВРУ;
- зростання невизначеності, збільшення трансакційних витрат бізнесу та прямих фінансових втрат [5].

Таблиця 2 – Інструменти державної політики, які завдали шкоди економіці

Інструменти державної політики, які завдали шкоди економіці:	
1	Зафіксований, тривалий час незмінний курс НБУ для експортерів, який, власне, став додатковим податком у розмірі до 25 % від виручки
2	Миттєве підвищення Нацбанком процентної ставки з 10 до 25 % (тоді як Мінфін утримує ставки за ОВДП на рівні 9,5–16 %)
3	Збільшення тиску на бізнес, зростання перевірок
4	Введення податку 2 % з обороту паралельно з іншою системою в дії, а потім доповнення до нього 20 % ПДВ на імпорті
5	Обмеження на виїзд чоловіків, у т. ч. власників і працівників експортоорієнтованих підприємств (обмеження зовнішньоекономічної діяльності)

Джерело: власна розробка.

Українська економіка переживає період відскоку та часи коли поглинання і адаптація до всіх шоків, що завдали по нашій країні, дають короткостроковий імпульс для зростання у вигляді зовнішньої фінансової допомоги, що надходить до бюджету. Зростають державні витрати на оборону, зарплати військовим, яка виконує функцію стабілізатора та соцзахист.

Ситуація серйозно погіршується і по цей день на тлі:

- а) загострення воєнної ситуації;
- б) скочування ключових економік світу в рецесію;
- в) відволікання партнерів від допомоги Україні;
- г) падіння зовнішнього попиту та цін на сировинні товари;
- д) збереження високих цін на енергоресурси й необхідність купувати газ;
- е) неефективної політика економічних регуляторів;

Стан держави, економіка якої знаходиться у процесі військових дій, неможливо утримати на належному конкурентоспроможному рівні, не підтримуючи її економіки. Вектором у рішенні цього питання може виступити створення Антикризогового плану, що буде враховувати всі економічні регулятори та їх подальші скоординовані дії. Останні мають повністю корелювати зі стратегічними цілями нашої держави. Основою успіху є чітке та обгрунтоване створення такого плану Антикризивим штабом [6].

Список використаних інформаційних джерел

1. Українське суспільство в умовах війни 2022. URL: <https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/maket-vijna...2022dlya-tipografiiivse.pdf>.
2. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/aktivi-natsionalnogo-banku-zbilshilasya-na-3-za-pershe-pivrichchya-2022-roku>.
3. Чому НБУ змінив курс? URL: https://lb.ua/economics/2022/07/22/523921_366_chomu_nbu_zminiv_kurs_grivni_i_shcho.html.
4. Відбудова України: принципи та політика. URL: https://cepr.org/system/files/2022-12/reconstruction%20book_Ukrainian_0.pdf.
5. ВВП України в четвертому кварталі 2022 року впав майже на третину – статистика. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-vvp-ukrajina-padinnya/32316062.html>.
6. Економічні наслідки війни в Україні відчують далеко за її межами. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-60619288>.

В. І. Аранчій, канд. екон. наук, професор;
О. М. Краснікова, канд. екон. наук, доцент;
Ю. І. Радочіна, ст. викладач
Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ АГРОБІЗНЕСУ

В умовах інтеграційних процесів Україна виходить на світовий ринок як основний постачальник сільськогосподарської продукції.

Європейська спільнота визнала, що Україна дійсно може вважатися аграрною країною, з огляду на давні традиції землеробства, спрямованого на вироблення якісної сільськогосподарської продукції. Наявність значної частини світових чорноземів дають усвідомлення щодо наявності високого потенціалу розвитку сільського господарства. І дійсно, Україна є одним із лідерів на світових аграрних ринках по виробництву зерна, цукру, меду й соняшникової олії [1].

На сьогоднішній день державна політика щодо реформування аграрного сектору направлена на вихід національного товаровиробника на європейський ринок. Впроваджуючи в життя угоду про асоціацію України з Європейським Союзом, створюються умови для ефективного ведення агробізнесу, які будуть сприяти залученню іноземних інвестицій в аграрний сектор.

У результаті впровадження аграрної реформи було запроваджено приватну власність на землю, здійснено роздержавлення земель з передачею їх у володіння громадянам і колективним сільськогосподарським підприємствам; розпайовані землі колективних сільськогосподарських підприємств; ухвалення закону про ринок землі; створені різні організаційно-правові форми господарювання сільськогосподарських товаровиробників. Внаслідок проведених реформ спостерігаються позитивні результати. Так, якщо у 1990 р. в колгоспах і радгоспах України, без дотацій, рівень рентабельності реалізованої продукції рослинництва і тваринництва становив 20,9 %, то у 2016 р. у господарствах ринкового типу він зріс до 37,3 %, а тварин-

ництво із збиткового (-4,1 %) стало прибутковим, забезпечивши 7,7 відсотковий рівень рентабельності [2].

Незважаючи на позитивні результати, існує багато невирішених проблем в сфері агробізнесу. Основною проблемою є нестача грошових коштів на поповнення основного та оборотного капіталу. Проблема може вирішитися за рахунок кредитних ресурсів, які на сьогоднішній день є достатньо дорогими для сільськогосподарських товаровиробників. Надання кредитів на пільгових умовах змогло б вирішити питання забезпечення сільськогосподарських товаровиробників фінансовими ресурсами.

Також проблемою є зниження інвестиційної активності в сільському господарстві. Активізація інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві може здійснюватися шляхом як мобілізації внутрішніх ресурсів, так і залучення іноземного капіталу. Поки сільське господарство – галузь, в якій присутня найменша кількість іноземних інвесторів, адже в порівнянні з рядом інших галузей вона є досить складною та високоризикованою сферою бізнесу з практично неможливим відтоком капіталу [3]. Потрібно використовувати зарубіжний досвід, де для залучення інвестиційних ресурсів держава застосовує різноманітні пільги в оподаткуванні.

Фіскальна політика України щодо аграрного сектору економіки не відзначається комплексністю та системністю, адже вона має низку недоліків, що не забезпечують формування сприятливого інституційного середовища та вирівнювання умов господарювання в галузі [4]. Часті зміни податкового законодавства є вагомою перешкодою для стабільного розвитку агропромислового сектору.

Досвід європейських держав свідчить про значну державну підтримку аграрного сектору економіки. Вітчизняна ж політика державної підтримки потребує значного вдосконалення, оскільки має певні недоліки, а саме: недоступність до грошових коштів значної кількості сільськогосподарських товаровиробників, неефективне використання бюджетних коштів, порушення принципу справедливості при розподілі бюджетних коштів і т. п.

В умовах сьогодення перед суспільством стоїть завдання сформувати стійкий аграрний сектор національної економіки, який може гарантувати продовольчу безпеку країни та нарощувати її експортний потенціал.

Отже, потребує вирішення питань з надання пільгових кредитів для аграрного бізнесу, посилення державної підтримки, удосконалення економічно-правового регулювання інвестиційної діяльності в сільському господарстві для забезпечення стійкого розвитку аграрного виробництва, що безумовно сприятиме збільшенню дохідної частини державного бюджету та стане запорукою достойного рівня життя сільськогосподарських товаровиробників.

Список використаних інформаційних джерел

1. Єфремова І. І., Ломакіна І. Ю. Організаційно-правові форми агробізнесу в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 282–286.
2. Гадзало Я. М., Саблук П. Т., Лупенко Ю. О., Месель-Веселяк В. Я., Федоров М. М. Аграрна реформа в Україні, її наукове забезпечення, результативність. *Економіка АПК*. 2021. № 7. С. 6–15.
3. Ткаченко С. Є. Аналіз інвестиційної діяльності в аграрному секторі України, визначення факторів та шляхів її активізації. *Економіка та суспільство*. 2021. № 23. URL: <chrome-extension://gphandlahdpffmccakmbngmbjnjiahp/https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/138/133/>
4. Береженна О., Кулаківська Т. Податкове регулювання агропромислового комплексу в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 202–206.

Т. П. Гудзь, д-р екон. наук, професор;

М. В. Литвинюк, аспірант

Полтавський університет економіки і торгівлі,

м. Полтава, Україна

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ КАТЕГОРІЙ РІВНОВАГА ТА БЕЗПЕКА СИСТЕМИ

Для з'ясування методологічного змісту співвідношення «рівноваги», «стійкості» та «стабільності» з поняттям «безпека» важливо звернути увагу на тлумачення його сутності в сучасній

українській мові: «безпека – стан коли чому-небудь, кому-небудь нічого не загрожує» [1, с. 70]. Втім, відсутність небезпеки – це умовне поняття за сучасних умов.

Отже, безпека – це стан налагодженості захисту рівноваги. За умови забезпечення дієвої онлайнної, тактичної, стратегічної підтримки та відновлення обох форм рівноваги (стійкості та стабільності) можемо говорити про формування надійного рівноважного стану. Це означає, що надійна рівновага як специфічний вид розширює ряд, встановлених у науці, її якісних різновидів: «стійкої рівноваги» А. Курно та «стабільної рівноваги» А. Маршалла [2, с. 129, 236]. Особливістю надійної рівноваги виступає її безумовно суб'єктивний характер. Надійна рівновага – це не об'єктивне явище, це стан, який формується управлінською системою шляхом створення та приведення в дію ефективних захисних механізмів системи безпеки рівноважного стану.

Необхідність онлайнного (постійного) функціонування системи безпеки витікає з того, що будь-яка складна система безперервно переживає дрібномасштабні зміни. Словами Е. Тоффлера «внутрішній каркас будь-якої системи ніби дрібно тремтить і відчуває флуктуації» [2, с. 311]. Втім, поблизу рівноважного стану флуктуації безпечні. Вони пригнічуються негативними зворотними зв'язками, забезпечення яких є функцією системи безпеки. При цьому витрати ресурсів на підтримку рівноваги будуть мінімальними, оскільки мінімальною є дисипація енергії.

У разі відсутності застосування або неефективності заходів безпеки відбувається посилення флуктуацій за рахунок позитивного зворотного зв'язку. За таких умов нерівноважна система стає повністю підвладною вирішальному впливу флуктуацій, безперешкодний розвиток яких здатний поставити під загрозу її існування.

Отже, якщо не пригнічувати флуктуації, то система залишиться неспроможною досягти рівноваги. Мета застосування заходів безпеки полягає у тому, щоб відновити рівновагу на якісно надійному рівні, який буде безпечним по відношенню до діючих флуктуацій [3, с. 161–162].

У результаті проведеного гносеологічного аналізу можемо виділити основоположну тезу про те, що рівновага є внутрішньою якісною характеристикою об'єкта (тіла, явища, процесу). Незважаючи на те, що дане тлумачення стосується виключно статичної рівноваги, виділена її загальна риса поширюється і на динамічну рівновагу. Так, рівновага є внутрішньою якістю – змістом, що має дві функціональні форми: просторову – стійкість та часову – стабільність. Взаємодія між формами та змістом відбувається на основі прямих і зворотних зв'язків. Безпека, якій властивий характер негативних зворотних зв'язків, призводить до встановлення статичної рівноваги. В свою чергу, позитивні зворотні зв'язки сприяють переходу від статичної до динамічної рівноваги. Обоюбічна суперечлива взаємодія зворотних зв'язків виступає рушійною силою еволюційного процесу розвитку системи.

Список використаних інформаційних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / редкол.: В. Т. Бусел та ін. Київ : Ірпінь; ВТФ Перун, 2007. 1736 с.
2. Історія економічних вчень / І. П. Андрушків та ін.; за ред. Г. І. Башнянина та А. М. Ващишина. Львів : Новий Світ-2000, 2011. 436 с.
3. Гудзь Т. П. Теорія і методологія формування фінансової рівноваги підприємства : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2018. 463 с.

О. М. Гуцалюк, д-р екон. наук, професор

Приватний заклад вищої освіти

«Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова»,

м. Черкаси, Україна;

Ю. А. Бондар, канд. екон. наук, доцент

Льотна академія Національного авіаційного університету

м. Кропивницький, Україна

ВЗАЄМОДІЯ ФІНАНСОВОГО ТА РЕАЛЬНОГО СЕКТОРІВ ЕКОНОМІКИ

Управління фінансами є комплексом методів та прийомів, що регулюють широкий спектр різних фінансових відносин, що виникають у процесі здійснення підприємствами господарської діяльності.

Управління організації, як суб'єкт, входить у велику кількість фінансових відносин із різними зовнішніми контрагентами. У зв'язку з цим виділяється цілий комплекс об'єктів управління, які характеризуються своїми особливостями та потребують специфічних заходів регулюючого впливу. Відповідно до цього, управління фінансами на підприємствах реального сектора економіки необхідно розглядати як складну структуру, що складається з відносно відокремлених, але тісно взаємопов'язаних підсистем, що безпосередньо впливають одна на одну з низкою елементів [1]:

1. Формування капіталу:

- управління власним капіталом;
- управління позиковим капіталом;
- управління кредиторської заборгованістю.

2. Використання капіталу:

- управління інвестиційною діяльністю;
- управління оборотними активами (у тому числі запасами, дебіторською заборгованістю та коштами).

Слід зазначити, що у визначенні поняття «ефективне управління фінансами» необхідно дотримуватися певного підходу (цільового, ресурсного, еталонного чи системного) з метою обґрунтування кількісних показників ефективності. При цьому, саме цільовий підхід до визначення ефективності управління фінансами характеризується практичною спрямованістю, оскільки дозволяє підприємству формулювати певні цілі, виражені як у якісних, так і в кількісних показниках (на етапі планування), забезпечувати роботу фінансових служб організації для досягнення поставлених цілей (етап організації управління) та на етапі контролю зіставляти показники, отримані за підсумками діяльності підприємства за певний період часу, за їх запланованими значеннями. Отже, відповідно до цього підходу, ефективне управління фінансами для підприємства можна вважати, як «результативне управління», тобто управління, спрямоване на досягнення поставленої мети.

Відповідно, головним завданням суб'єкта господарювання на етапі планування виступає обґрунтування таких «цільових» показників у розрізі кожного з виділених елементів загальної системи управління фінансами.

Фінансовий сектор має сприяти зростанню виробничого сектора за допомогою інвестиційних потоків. Механізми взаємодії цих секторів економіки необхідно направити на підвищення конкурентоспроможності національної економіки на внутрішньому та зовнішньому ринках [2].

Від того, чи фінансовий сектор буде двигуном або баластом реального сектора економіки, залежить ефективність здійснення економічних процесів у національній економіці. У зв'язку з цим аналіз проблем взаємодії реального та фінансового секторів економіки є актуальним на етапі інноваційного розвитку економіки країни.

Таким чином, необхідна розробка ефективного механізму взаємодії фінансового та реального секторів економіки для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності національної економіки в умовах інноваційного розвитку. Для досягнення такої мети необхідно вирішити такі завдання щодо дослідження сутності фінансової системи; дослідження механізму та моделі взаємодії фінансового та реального секторів економіки; формулювання напрямів вдосконалення методів та інструментів фінансової політики держави у вирішенні проблем реального сектору економіки.

Вплив реального сектора на фінансову систему також великий, оскільки завдяки його розвитку здійснюється функціонування всієї економічної системи країни загалом [3].

Економічне зростання здійснюється за допомогою третинного сектора, що включає наступні допоміжні сектори:

- страхування;
- фондовий ринок;
- ринок нерухомості, утворений за рахунок спекулятивного капіталу.

Ефективна взаємодія фінансового та реального секторів є ключовим фактором під час переходу економіки на рівень нової індустріалізації. Якісний економічний розвиток не може здійснюватися лише за рахунок експорту товарів та послуг. А технологічні розробки, не маючи індустріальної матеріалізації, не зможуть забезпечити стабільного доходу, а тим більше його максимізації. Тому дуже важливою умовою є розвиток підприємств за допомогою фінансової системи за рахунок [4]:

- здійснення технологічного переозброєння підприємств;
- фінансування інноваційних проектів;
- створення нових підприємств.

Ключовою проблемою у розвитку реального сектора економіки є його не конкурентоспроможність порівняно із зарубіжними країнами.

Необхідно провести такі заходи щодо модернізації виробничого сектору економіки:

- 1) оновити обладнання виробничих підприємств;
- 2) зупинити «відплив умів» із усіх галузей.

Для цього необхідно:

- розробити програму матеріальної підтримки найкращих учених;

- надати їм необхідні умови для роботи;

- 3) створити на державному рівні програму розвитку реального сектору економіки з чітко поставленими цілями та завданнями для кожного регіону країни;

- 4) залучити прямі іноземні інвестиції у реальний сектор економіки. Для цього заходу необхідно створити сприятливий інвестиційний клімат країни;

- 5) здійснити кредитування підприємств реального сектора за диференційованою ставкою банківського відсотка залежно від наукомісткості галузі та рентабельності підприємства;

- 6) створити спеціальний державний фонд страхування ризиків банків, що кредитують підприємства пріоритетних галузей промисловості.

Таким чином, ефективність управління фінансами підприємства реального сектора економіки є досить трудомістким процесом, оскільки охоплює широкий спектр фінансових відносин суб'єкта господарювання. Для кожного із сегментів управління фінансами на підприємствах реального сектора економіки (управління власним та позиковим капіталом, управління необоротними та оборотними активами) використовують різні специфічні показники, що дозволяють оцінити ефективність у кожному з них. Крім цього, виділяються узагальнюючі показники (до яких слід віднести рентабельність сукупного капіталу (сукупних активів), рентабельність продажів, чисту рентабель-

ність та економічну додану вартість), які призначені для оцінки ефективності управління фінансами підприємства загалом.

Список використаних інформаційних джерел

1. Величко К. Ю., Носач Л. Л., Печенка О. І. Сучасні тенденції та перспективи розвитку ринку Інтернетторгівлі: міжнародний досвід та національна практика. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2017. Вип. 1 (25). С. 184–196.
2. Бондар Ю. А. Глобальна корпоратизація фінансових ринків. *Економіко-правові дискусії: мат. II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. студентів, аспірантів та молоді, 14 квітня 2021 р., м. Кропивницький* : ЛА НАУ, 2021. С. 251–254.
3. Єщенко П. С., Арсеєнко А. Г. Нова парадигма розвитку економіки – настійливе веління нашого часу. *Економіка та прогнозування*. 2011. № 1. С. 28–47.
4. Гуцалюк О. М. Розвиток державного регулювання економічних відносин у сфері банкрутства в Україні. *Вісник економічної науки України*. 2020. № 1 (38). С. 188–191.
5. Гуцалюк О. М., Бондар Ю. А., Попов О. Є. Формування інвестиційної привабливості та забезпечення економічної ефективності корпоративних підприємств. *Економічний вісник Донбасу*. 2022. № 2 (68). С. 41–51.

Я. А. Дроботя, канд. екон. наук, доцент;
О. О. Дорошенко, канд. екон. наук, доцент
*Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава, Україна*

ФУНКЦІОНУВАННЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Бізнес в Україні завжди функціонував у складних соціально-економічних умовах, що призвело до негативних наслідків для бізнесу, проявляючись у частковому або повному припиненні діяльності. Проте, незважаючи на складні умови здійснення діяльності підприємства все ж таки функціонують та отримують прибуток. Тож, проаналізуємо динаміку змін кількості підприємств, їх обсяги виробництва та прибуток, відсоток підприємств, які є прибутковими, що, на наш погляд, є базовими індикаторами функціонування бізнесу.

Так, зокрема на рис. 1 подано графічне відображення динаміки суб'єктів господарювання України (без урахування банків) за 2017–2021 рр.

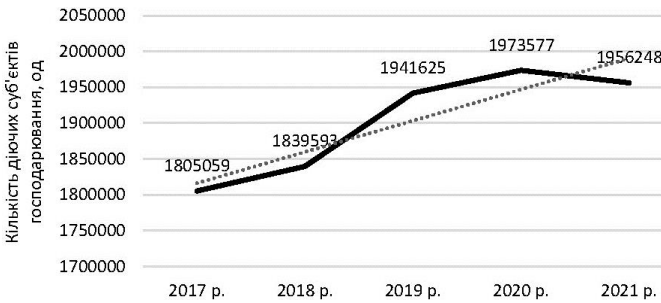

Рисунок 1 – Кількість діючих суб'єктів господарювання (без урахування банків), од. за 2017–2021 рр.

Джерело: узагальнено на основі [2].

Так, дослідження показало, що за період 2017–2021 рр. кількість діючих підприємств збільшилась на 151 189 одиниць. Однак, варто відзначити, що кількість діючих підприємств у 2021 р. порівняно із 2020 р. скоротилась на 17 329 одиниць.

Дослідження обсягу реалізованої продукції, товарів, робіт послуг за 2017–2021 рр. показало зростання на 6 677 539 978 тис. грн (рис. 2).

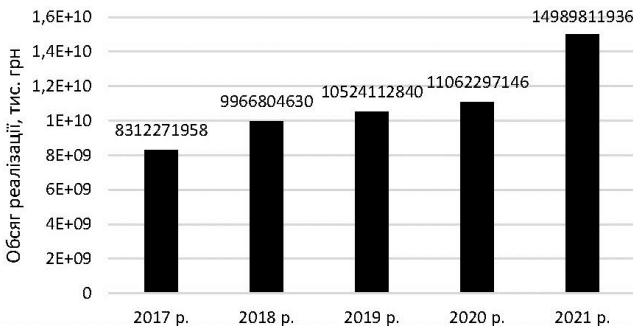

Рисунок 2 – Обсяг реалізації товарів, робіт, послуг (без урахування банків) загалом по Україні, тис. грн за 2017–2021 рр.

Джерело: узагальнено на основі [2].

Збільшення обсягу реалізації призвело до зростання чистого прибутку підприємств за період 2017–2021 рр. на 716 523 686,8 тис. грн (рис. 3).

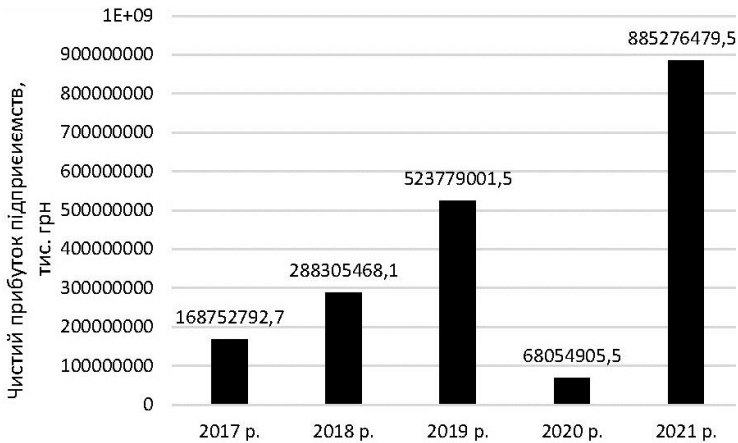

Рисунок 3 – Чистий прибуток підприємств (без урахування банків), тис. грн за 2017–2021 рр.

Джерело: узагальнено на основі [2].

При цьому варто відзначити динамічне зростання відсотка підприємств, котрі отримують прибуток (рис. 4).

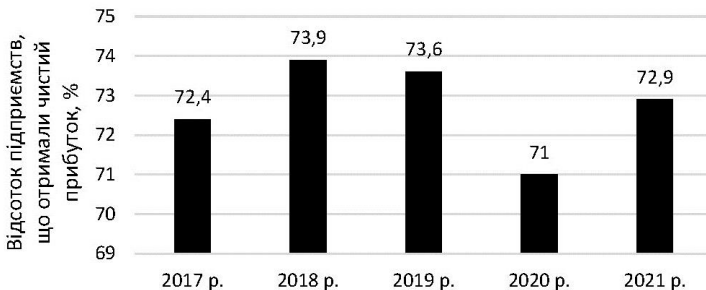

Рисунок 4 – Відсоток підприємств (без урахування банків), які отримують прибуток, % за 2017–2021 рр.

Джерело: узагальнено на основі [2].

Отже, розвиток бізнесу – це сучасна економіко-політична проблема, котра потребує розв’язання за державної підтримки, бо саме бізнес є ядром ефективної держави.

Список використаних інформаційних джерел

1. Бездітко О. Є. Управління фінансовими ризиками підприємства. *Таврійський науковий вісник. Серія: «Економіка»*. 2020. Вип. 3. С. 43–49. URL: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2020.3.6> (дата звернення: 14.03.2023).
2. Офіційний сайт державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 14.03.2023).

В. О. Животенко, канд. екон. наук, доцент;
В. В. Богданівський, аспірант
*Полтавський університет економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна*

ФОРМИ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ТУРИЗМУ ТА ЇХ ОСОБЛИВОСТІ

Організація фінансової діяльності підприємств сфери туризму є однією із важливих умов розвитку туристичної діяльності, туристичних дестинацій і як наслідок туристичних ринків. Крім того розвиток туристичної сфери є інтегрованим у загальну стратегію країни, а особливо у післявоєнний період. Тому важливим є не лише формування стратегічних завдань та цілей, а й використання на рівні мікросередовища основних форм, методів та підходів до провадження фінансової діяльності туристичних підприємств.

Поглиблюючи дослідження, слід зазначити, що ефективна організація господарської діяльності підприємств туристичної сфери є одним із важливих завдань туристичних ринків, розширення їх можливостей і масштабів, поліпшення якості туристичних послуг тощо. Одним із можливих резервів та прискорювачів розвитку туристичної діяльності можуть бути інвестиції. В умовах сьогодення, роль інвестицій є ключовою, оскільки вони задіяні майже у всіх процесах управління туристичною діяльністю не лише в окремих регіонах, а й в країні загалом. Саме

тому обсяги інвестицій слід чітко аналізувати та прогнозувати під час розробки заходів щодо формування банку даних туристичних інвестиційних проєктів, сертифікації туристичного продукту, ліцензування туристської діяльності, розробки схем розміщення і розвитку туристських об'єктів, формування матеріально-технічної бази туризму, податковому прогнозуванні, проведенні заходів щодо стандартизації, при плануванні зайнятості і доходів населення, розвитку інфраструктури тощо [1].

Розглядаючи роль інвестицій туристичної сфери у контексті макроекономічного рівня можна стверджувати, що вони формують основу майбутнього зростання чи розвитку як туристичної сфери так і економіки у цілому. Якщо розглядати місце інвестицій на мікрорівні, а саме на рівні підприємств туристичної сфери, то можна стверджувати, що інвестиції сприяють розширенню спектру туристичних послуг, недопущенню надмірного морального і фізичного зносу основних засобів підприємств, підвищенню технічного рівня обслуговування туристів та якості, забезпеченню конкурентоздатності туристичного продукту чи послуг та конкурентоспроможності самого підприємства сфери туризму.

Разом з тим, слід акцентувати увагу, що сфера туризму як жодна інша є своєрідним каталізатором економічного розвитку країни, оскільки здійснює стимулюючий вплив на розвиток дотичних до туризму галузей економіки (транспорт, зв'язок, виробництво товарів народного споживання тощо).

Крім того, важливого значення у процесі здійснення інвестування підприємств туристичної сфери, набуває такий вид фінансування господарської діяльності, як кредит. На нашу думку, кредитом є надання у тимчасове користування на платній основі, грошових чи матеріальних цінностей з метою отримання прибутку. Розглядаючи кредит як один із видів фінансування господарської діяльності підприємств сфери туризму, слід зупинитися на понятті товарного кредиту, що використовується як на підприємствах сфери туризму так і на підприємствах інших галузей.

Товарний кредит – це товари (роботи, послуги), що передаються резидентом або нерезидентом у власність юридичних чи фізичних осіб на умовах договору, що передбачає відстрочення остаточних розрахунків на визначений строк та під процент [2].

Товарний кредит передбачає передавання права власності на товари (роботи, послуги) покупцеві (замовникові) у момент підписання договору або в момент фізичного отримання товарів (робіт, послуг) таким покупцем (замовником), незалежно від часу погашення заборгованості.

Отже, використовуючи такі форми фінансової діяльності підприємств сфери туризму як інвестиції та товарний кредит, можна нівелювати дію окремих ризиків на господарську діяльність таких підприємств, що у свою чергу дозволить отримувати заплановані доходи.

Список використаних інформаційних джерел

1. Шуплат О. М. Фінансування інвестиційної діяльності підприємств сфери туризму: теоретичний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 15. С. 28–33.
2. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

Ю. В. Карпенко, канд. екон. наук, доцент;
С. М. Горонович, аспірант
Полтавський університет економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ТУРИЗМУ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Фінансове забезпечення туристичної галузі має специфічні особливості, пов'язані з механізмом її функціонування. В більшості ця галузь потребує фінансування в суміжні сфери діяльності (готельне та ресторанне господарство, транспорт, розважальну інфраструктуру, народні промисли тощо), Проте і важливим є соціальний ефект туризму, який полягає в тому, що оновленою інфраструктурою користуються не лише туристи, а й

місцеве населення [1]. Це створення сприятливого середовища щодо виділення, розподілу та залучення фінансових ресурсів для розвитку туризму. Фінансове забезпечення туристичної галузі має ряд специфічних рис, пов'язаних перш за все з механізмом її функціонування. В основному ця галузь потребує фінансування в суміжні сфери діяльності (готельне та ресторанне господарство, транспорт, розважальну інфраструктуру, народні промисли та ін.), а з іншого боку соціальний ефект туризму полягає в тому, що оновленою інфраструктурою користуються не лише туристи, а й місцеве населення [2].

Науковці вважають, що при дослідженні сутності поняття «фінансове забезпечення підприємств сфери туризму» із використанням системного підходу слід зважати на такі особливості:

- сфера туризму потребує фінансування у суміжні сфери діяльності (готельне та ресторанне господарство, різні види транспорту та його інфраструктуру, заклади розваг, народні промисли тощо);

- здійснюється соціальний ефект: модернізована інфраструктура використовується не лише туристами, а й місцевим населенням;

- наявність «мультиплікаційного ефекту», що передбачає збільшення сумарного ефекту від вкладення інвестицій на регіональному (державному) рівні;

- туристичні фірми, з одного боку, здійснюють виробництво туристичного продукту, з іншого – здійснюють комерційну діяльність пов'язану з реалізацією туристичного продукту та окремих послуг туризму;

- за умов високої оборотності капіталу в сфері туризму при невеликих витратах забезпечується високий прибуток, за рахунок якого зростають платежі до бюджету;

- сфера туризму є одна з найбільш мобільних сфер підприємницької активності, чим приваблює значну кількість підприємців з невеликим стартовим капіталом;

- фінансове забезпечення сфери туризму не може відбуватися без розроблених та затверджених державних або місцевих програм розвитку туризму;

– залучення нових технологій у сферу туризму не впливає на органічну будову капіталу. Туристична сфера значно легше переживає кризові явища в економіці;

– для сфери туризму притаманні особлива схема кругообігу оборотних коштів. Це обумовлено тим, що об'єктом діяльності є людина (турист), попит якої залежить від її смаків та інтересів, а також тим, що всі процеси (виробництво, реалізація та організація) споживання турпродукту об'єднані в єдиний виробничо-обслуговуючий процес;

– структура та склад фінансових ресурсів, а також джерела формування обумовлено особливістю потоку грошових коштів та заборгованістю між суб'єктами туристичного ринку. Це обґрунтовується тим, що існує значний період часу між продажем послуг та їх споживанням;

– складність чіткого визначення кількісного ефекту від покращення привабливості туристичного об'єкта після вкладення в нього інвестицій;

– туристичні об'єкти, в переважній більшості створені природою чи попередніми поколіннями і потребують бережливого ставлення [3].

На думку дослідників фінансове забезпечення має вирішувати такі основні завдання туристичної галузі:

– досягнення максимальної ефективності використання наявних фінансових ресурсів – максимізація обсягів виробленого ВВП на основі вибору раціональної моделі фінансового забезпечення;

– встановлення оптимальних пропорцій розподілу та перерозподілу виробленого ВВП із метою повного забезпечення потреб громадян, підприємств туристичної галузі, держави;

– всебічне сприяння залученню усіх тимчасово вільних коштів та отриманих доходів через інституції фінансового ринку на потреби фінансового забезпечення виробництва невиробничої сфери, зокрема туристичної галузі України [4].

З метою розширення фінансової підтримки туристичної галузі з місцевих бюджетів, необхідно [5]:

– поступово розширити перелік інструментів, якими користується місцева влада для збільшення обсягу класних коштів. Це і залучення інвестицій, і розширення ринків кредитування поточних потреб, і вихід на фінансові ринки;

– поширювати програмно-цільовий метод складення та виконання місцевих бюджетів з метою підвищення прозорості та ефективності використання бюджетних коштів;

– упорядкувати міжбюджетні відносини, збільшити частку цільового фінансування, забезпечити формування горизонтальних міжбюджетних відносин;

– забезпечити розширення доходної бази місцевих бюджетів, передання часток окремих загально державних податків (податку на прибуток підприємств; запровадження податку на нерухомість), пошук не бюджетних фінансових ресурсів.

– запровадження механізмів, які б регламентували спрямування коштів на реалізацію інноваційно-інвестиційних програм розвитку і модернізації виробничої, транспортної інфраструктур регіонального значення та створення нових робочих місць.

Пропонуємо розглядати фінансове забезпечення підприємств сфери туризму, як систему організації та здійснення фінансових відносин для створення сприятливого середовища для мобілізації фінансових ресурсів, які є необхідними для ефективного виконання фінансово-економічних і соціальних функцій покладених на суб'єкти господарювання галузі всіх форм власності, з метою створення передумов та забезпечення сталого розвитку національного туризму.

Список використаних інформаційних джерел

1. Михальчинець Г. Т. Фінансове забезпечення підприємств туристичної галузі. URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/7881/1/Financial_support_of_the_enterprises_of_tourist_branch.pdf.
2. Тринько Р. Джерела фінансування туристичної галузі: проблеми та шляхи вирішення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Економіка. 2015. Вип. 11 (176). С. 35–39.
3. Шуплат О. М. Фінансування інвестиційної діяльності підприємств сфери туризму: теоретичний аспект. *Інвестиції: практика та*

досвід. 2016. № 15. С. 28–33. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/15_2016/7.pdf.

4. Кулінська А. Особливості фінансового механізму державного управління суб'єктами невиробничої сфери (на прикладі туристичної галузі України). *Ефективність державного управління*. 2009. Вип. 18/19. С. 468–476.
5. Білик Р. Фінансове забезпечення регіонального розвитку в Україні у контексті децентралізації. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Економіка. 2015. Вип. 2 (167). С. 43–48.

Ж. А. Кононенко, канд. екон. наук, доцент
Полтавський університет економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна

МОДЕЛЮВАННЯ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Моделювання фінансово-господарської діяльності підприємства – це процес побудови математичних моделей та аналізу даних, які відображають фінансові та господарські процеси, що відбуваються на підприємстві. Це дозволяє керівництву підприємства зрозуміти та передбачити вплив різних факторів на фінансовий результат та прийняти ефективні управлінські рішення [2].

Основні етапи моделювання фінансово-господарської діяльності підприємства:

1. Формування бази даних. Цей етап включає збір та аналіз даних про фінансову та господарську діяльність підприємства за певний час.

2. Розробка математичної моделі. На основі даних, зібраних на першому етапі, розробляється математична модель, яка відображає зв'язки між фінансовими та господарськими показниками підприємства.

3. Перевірка моделі. На цьому етапі перевіряється адекватність математичної моделі та її здатність передбачати фінансові та господарські показники підприємства.

4. Аналіз результатів. На основі отриманих результатів застосовуються вплив різних факторів на фінансовий результат підприємства та приймаються управлінські рішення [3].

Моделювання фінансово-господарської діяльності підприємства може допомогти управлінню підприємства зрозуміти вплив різних факторів на його фінансовий результат, а також знайти шляхи для підвищення ефективності.

Моделювання бізнес-процесів – це процес створення візуальної моделі для розуміння того, як функціонує певний бізнес-процес. Цей підхід дозволяє компанії аналізувати та оптимізувати ваші бізнес-процеси, що дозволяє скоротити час, зусилля та ресурси, необхідні для виконання завдання [4].

Для моделювання бізнес-процесів потрібно різні типи діаграм, зокрема діаграми потоку даних (DFD), діаграми потоку процесів (PFD), діаграми дій (UML) та інші. Кожен тип діаграми має свої переваги та недоліки, а вибір типу діаграми залежить від конкретної ситуації.

Процес моделювання бізнес-процесів може бути дуже корисним для компанії, він не дозволяє усвідомлювати та візуалізувати складні процеси та ідентифікувати можливості проблем та буттєві точки. Це зменшити час та успіх, недостатність для виконання завдань, та досягти ефективності та ефективності бізнесу [1].

Існує декілька основних методологій моделювання бізнес-процесів, серед яких можна виділити наступні:

BPMN (Business Process Model and Notation) – це стандарт для моделювання бізнес-процесів, який дозволяє створювати графічні моделі з точним описом потоку даних та взаємодії між процесами.

UML (Unified Modeling Language) – це стандарт для моделювання систем, який також можна використовувати для моделювання бізнес-процесів. Він дозволяє створювати діаграми дій, діаграми класів та інші типи діаграм.

EPC (Event-driven Process Chain) – це методологія, яка базується на ідеї подій та їх взаємозв'язку. Вона дозволяє створювати графічні моделі, що показують послідовність подій та їх взаємозв'язок.

DFD (Data Flow Diagram) – це методологія, яка описує потік даних у системі. Вона дозволяє створювати графічні моделі, які показують, як перетікають у системі та як вони обробляються.

Lean – це методологія, яка орієнтована на оптимізацію бізнес-процесів та зменшення витрат. Вона дозволяє ідентифікувати та усувати зайві операції, які втратили час та витрати, необхідні для виконання завдань.

Six Sigma – це методологія, яка орієнтована на покращення якості бізнес-процесів. Вона дозволяє ідентифікувати та усунути проблеми, які відмовляються від кількості відхилень та підвищити якість продукції чи послуг.

Моделювання бізнес-процесів є дуже актуальним завданням для бізнесу в сучасному світі. Ось кілька причин, чому моделювання бізнес-процесів є місцем:

1. Підвищення ефективності та продуктивності. Відображення моделювання бізнес-процесів дозволяє виявити проблемні ділянки та зайві етапи в процесах, які можуть допомогти втратити час виконання та витрати.

2. Покращення якості продукції та послуг. Моделювання бізнес-процесів дозволяє ідентифікувати проблеми та вдосконалювати процеси, що підвищують якість продукції та послуг.

3. Адаптація до змін. Моделювання бізнес-процесів дозволяє легко змінювати процеси при необхідності та швидко адаптуватися до нових умов ринку.

4. Забезпечення згоди з правилами та регуляторними вимогами. Моделювання бізнес-процесів дозволяє забезпечити відповідність процесів правилам і регуляторним вимогам, що вдасться уникнути штрафів та інших негативних наслідків.

5. Покращення комунікацій та співпраці. Моделювання бізнес-процесів дозволяє уніфікувати та стандартизувати процеси, що посилить комунікацію та співпрацю між ефективними департаментами та працівниками [5].

Таким чином, моделювання бізнес-процесів є кількістю елементів успішного бізнесу, які допоможуть підвищити ефективність, покращити якість та забезпечити відповідні вектори підприємства.

Список використаних інформаційних джерел

1. Коюда В. О., Пасько М. І. Бізнес-процеси сучасного промислового підприємства. *Бізнес Інформ*. 2018. Вип. 1. С. 302–311. URL: http://www.business-inform-2018-1_0-pages-302_311.pdf.
2. Параниця Н. В., Параниця С. П., Буличов О. С. *Методологія моделювання бізнес-процесів. Економіка та держава*. 2022. № 3. С. 59–62. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/3_2022/11.pdf.
3. Підлісна О. А. Систематизація підходів до інноваційних змін у структурі підприємства під час релокації. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. 2022. № 24. С. 63–69. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/53977/1/EV-2022-24_p63-69.pdf.
4. Трусова Н. В., Вініченко І. І., Дьяченко Н. К. *Моделювання бізнес-процесів сільськогосподарських підприємств. Агросвіт*. 2022. № 4. С. 18–26. URL: 10.32702/2306-6792.2022.4.18.
5. 5 основних елементів комплексу маркетингу. Їх роль для успішного бізнесу. Agency of Industrial Marketing, 2022. URL: <https://aimarketing.info/uk/blog/business-analytics/5-main-elements-of-the-marketing-complex-what-is-their-role-for-a-successful-business>.

Н. С. Педченко, д-р екон. наук, професор;

І. Ф. Дерпач, студент групи ФБСС-11м,
спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»;

В. Р. Космин, аспірант

Полтавський університет економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна

ТЕОРІЯ ЕФЕКТИВНОСТІ У ОЦІНЦІ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Метод заснований на оцінці ефективності передбачає розрахунок загальних критеріїв за групою показників, зокрема показників ефективності виробничої діяльності підприємства (ЕВ), ефективності організації збуту та просування послуг (ЕЗ), ефективності фінансової діяльності (ЕФ) та конкурентоспроможності товару (КТ) [1–3]. Вказані показники ефективності слугують

основою для визначення інтегрального показника - коефіцієнта ефективності організації на їх основі.

Пропонуємо апробувати вказану методику на прикладі результатів діяльності за 2019–2020 рр. Пропонуємо використання критерію ефективності виробничої діяльності суб'єкту бізнесу, що визначається за формулою:

$$EB = 0,31B + 0,19\Phi + 0,4PT + 0,1ПП, \quad (1)$$

де B – відносний показник витрат виробництва на одиницю продукції;

Φ – відносний показник фондівіддачі;

PT – відносний показник рентабельності послуг;

$ПП$ – відносний показник продуктивності праці [3].

$$EB_{2019} = 8,65;$$

$$EB_{2020} = 6,1.$$

Критерій ефективності виробничої діяльності ПрАТ «МЗМВ «Оскар» в 2020 році становило 6,1 балів проти 8,65 минулого року. Значення показника свідчить про зниження ефективності виробничої діяльності товариства.

Критерій ефективності фінансової діяльності підприємства визначається за формулою:

$$E\Phi = 0,29KA + 0,2КП + 0,36КЛ + 0,15КО, \quad (2)$$

де KA – коефіцієнт автономії;

$КП$ – коефіцієнт платоспроможності;

$КЛ$ – коефіцієнт абсолютної ліквідності;

$КО$ – коефіцієнт обіговості обігових засобів [3].

$$E\Phi_{2019} = 11,55;$$

$$E\Phi_{2020} = 8,6.$$

Результат розрахунку свідчить про погіршення ефективності фінансової діяльності підприємства ПрАТ «МЗМВ «Оскар», а саме 8,6 балів в 2020 році проти 11,55 балів в 2019 році.

Критерій ефективності організації збуту та просування послуг визначається за формулою:

$$EZ = 0,37PII + 0,29KH + 0,21KM + 0,14KP, \quad (3)$$

де PII – рентабельність продаж;

KZ – коефіцієнт затовареності продукцією;

KM – коефіцієнт завантаження виробничих потужностей;

KP – коефіцієнт ефективності реклами та засобів стимулювання збуту [3].

$$EZ_{2019} = 10,5 \text{ балів};$$

$$EZ_{2020} = 11,9 \text{ балів}.$$

Результат розрахунку запропонованого критерію свідчить про покращення ефективності роботи служби збуту ПрАТ «МЗМВ «Оскар» в 2020 році (11,9 балів) в 2020 році проти 2019 року (1,4 бали).

Інтегральний коефіцієнт ефективності суб'єкту бізнесу визначається за формулою:

$$KEO = 0,15EB + 0,29E\Phi + 0,23EZ + 0,33KT, \quad (4)$$

де KEO – інтегральний коефіцієнт ефективності організації;

EB – значення критерію ефективності виробничої діяльності організації;

$E\Phi$ – значення загального показника ефективності фінансової діяльності організації;

EZ – значення критерію ефективності організації збуту та просування послуг;

KT – значення критерію конкурентоспроможності товару [3].

$$KEO_{2019} = 7,524 \text{ балів};$$

$$KEO_{2020} = 6,608 \text{ балів}.$$

Загалом, інтегральний коефіцієнт ефективності ПрАТ «МЗМВ «Оскар» свідчать про зниження ефективності у 2020 році. Отримане значення складає 6,608 балів у 2020 році проти 7,524 бали в 2019 році. Така тенденція пояснюється зниженням ефективності виробничої та фінансової діяльності. Збільшення ефективності організації збуту та просування послуг не змогли перекрити негативні тенденції від основних видів діяльності (виробничої та фінансової).

Підвищення інтегральної ефективності ПрАТ «МЗМВ «Оскар» може бути досягнуте за умови прийняття обґрунтованих управлінських рішень у господарській діяльності спрямованих на зниження витрат виробництва на одиницю продукції та підвищення фондівіддачі, рентабельності готової продукції й продуктивності праці. Щодо поліпшення ефективності фінансової діяльності, то в цьому напрямі варто звернути увагу на відповідність коефіцієнту автономії, платоспроможності, абсолютної ліквідності та обіговості оборотних активів.

Щодо оцінки результативності фінансово-господарської діяльності підприємства то в цьому напрямі зусилля вартує спрямувати на ідентифікування причин: скорочення обсягів недоотримання валового доходу від реалізації готової продукції, нераціональної структури майна суб'єкту бізнесу та залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Список використаних інформаційних джерел

1. Педченко Н. С. Методичний інструментарій оцінки стану формування та використання фінансового потенціалу підприємства на основі таксономічного аналізу. *Інноваційна економіка*. 2013. № 9. С. 173–180. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_9_27.
2. Педченко Н. С., Дерпач І. Ф. Методичний інструментарій комплексної фінансової оцінки діяльності підприємства. *Наука і молодь у XXI сторіччі : зб. тез доп. Всеукр. молодіжної наук.-практ. інтернет-конф. (м. Полтава, 30 листопада 2022 року)*. Полтава : ПУЕТ, 2022. С. 115–118.
3. Фролов С. М. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів : навч. посіб. Суми : ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ», 2015. 332 с.

*Н. С. Педченко, д-р екон. наук, професор;
І. Ф. Дерпач, студент групи ФБСС-11м,
спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»;
М. Г. Педченко, аспірант
Полтавський університет економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна*

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОПТИМІЗАЦІЇ СКЛАДУ ТА СТРУКТУРИ СТАТЕЙ БАЛАНСУ ПІДПРИЄМСТВА

Сьогодні для багатьох підприємств бізнесу характерним є кризова структура балансу, ознаками якої є нарощення обсягів поточних зобов'язань, відповідно і позикового капіталу, та зменшення питомої ваги оборотних активів у загальній вартості активів підприємства. Саме тому, для цього бізнесу і пропонується проведення оптимізації структури балансу, а саме його пасивів. Це сприятиме наявності джерел фінансування діяльності підприємства та оптимізації структури активів під такі джерела, та характеризуватиме ефективність вкладень та забезпеченість фінансово-господарської діяльності суб'єкта бізнесу наявним фінансовим потенціалом [5].

У науковій літературі пропонуються різні методики оптимізації балансу підприємства, суть яких полягає у визначенні рекомендованих меж (мінімальних та максимальних) складових активів та пасивів балансу за умови яких зберігається фінансова рівновага підприємства. Для оптимізації структури балансу підприємства взято показники та їх нормативи, що рекомендуються методичними розробками Міністерства економіки України й Міністерства фінансів [3, 4]. При цьому, коефіцієнт абсолютної ліквідності визначає обсяги грошових активів та розміри поточних фінансових інвестицій, що приходяться на одну гривну поточних зобов'язань. Відповідно до рекомендованого нормативу розраховане значення цього коефіцієнта повинно знаходитися в межах 0,1–0,2. Пропонується наступна формула для визначення коефіцієнта абсолютної ліквідності:

$$0,1 < \frac{A_1}{\Pi_1 + \Pi_2} < 0,2. \quad (1)$$

Іриною Боярко пропонується визначати поточні зобов'язання суб'єкта бізнесу за допомогою наступної формули [1, с 160]:

$$5A_1 < \Pi_1 + \Pi_2 < 10A_1. \quad (2)$$

Методика Міністерства економіки України передбачає визначення таких коефіцієнтів:

Коефіцієнт поточної ліквідності визначається за формулою:

$$КПЛ = \frac{ОА + ВМП}{ПЗ}.$$

Коефіцієнт покриття визначається за формулою:

$$КП = \frac{ОА}{КП + ПЗ}.$$

Коефіцієнт абсолютної ліквідності визначається за формулою:

$$КАЛ = \frac{ГК + П\Phi I}{ПЗ}.$$

Власні оборотні активи визначається за формулою:

$$ВОА = ВК - НА.$$

Частка власних оборотних коштів у покритті запасів, % визначається за формулою:

$$ЧВОА = \frac{ВОА \cdot 100}{З}.$$

Коефіцієнт забезпечення власними засобами визначається за формулою:

$$КЗВЗ = \frac{ВК + ЗНВП + ДМП - НА}{ОА}.$$

Коефіцієнт фінансової автономії визначається за формулою:

$$КФА = \frac{ВК}{Б}.$$

Методика Міністерства фінансів України передбачає визначення таких коефіцієнтів:

Коефіцієнт покриття визначається за формулою:

$$КП = \frac{ОП}{ПЗ}.$$

Коефіцієнт швидкої ліквідності визначається за формулою:

$$КШЛ = \frac{ОА - З}{ПЗ}.$$

Коефіцієнт абсолютної ліквідності визначається за формулою:

$$КАЛ = \frac{ГК + ПФІ}{ПЗ}.$$

Чистий оборотний капітал, тис. грн визначається за формулою:

$$ЧОК = ОА - ПЗ.$$

Коефіцієнт автономії визначається за формулою:

$$КА = \frac{ВК}{Б}.$$

Коефіцієнт фінансування визначається за формулою:

$$КФ = \frac{ЗНВП + ДЗ + ПЗ + ДМП}{ВК}.$$

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами визначається за формулою:

$$КЗВОК = \frac{ОА - ПЗ}{ОА}.$$

Коефіцієнт маневреності власного капіталу визначається за формулою:

$$КМВК = \frac{ОА - ПЗ}{ВК}$$

Результати запропонованих розрахунків наведено в табл. 2.

Таблиця 2 – Нормативні значення оптимального складу та структури балансу ПрАТ МЗМВ «Оскар»

Показник	Граничні значення за нижньою межею		Граничні значення за верхньою межею	
	оцінка в обсягах А ₁	питома вага, %	оцінка в обсягах А ₁	питома вага, %
Валюта балансу	21,9 А ₁	100,00	31,55 А ₁	100,00
Постійні та довгострокові пасиви	16,9 А ₁	77,17	21,55 А ₁	68,30
Постійні пасиви	16 А ₁	73,06	21,55 А ₁	68,30
Поточні зобов'язання	5 А ₁	22,83	10 А ₁	31,70
Необоротні активи	14,9 А ₁	68,04	15,55 А ₁	49,29
Оборотні активи	4,5 А ₁	20,55	11 А ₁	34,87
Запаси і витрати	6 А ₁	27,40	14 А ₁	44,37
Запаси	3,5 А ₁	15,98	9 А ₁	28,53
Витрати майбутніх періодів	2,5 А ₁	11,42	5 А ₁	15,85
Поточна дебіторська заборгованість	0	0,00	А ₁	3,17
Грошові кошти та ПФІ	А ₁	4,57	А ₁	3,17
Власні оборотні активи	0,45 А ₁	2,05	1,1 А ₁	3,49

Пропонується встановлення наступних рекомендованих параметрів обсягів оборотних активів підприємства за нижньою межею – 7А₁ (31,97 %), та за верхньою межею – 16А₁ (50,72 %).

Наведемо рекомендований склад та структуру балансу ПрАТ МЗМВ «Оскар». Постатейний аналіз складу та структури балансу товариства» в 2020 році наведено в таблиці 3.

**Таблиця 3 – Відповідність складу та структури балансу
ПрАТ МЗМВ «Оскар» критеріям оптимальності
в 2020 році**

Показник	2020 рік	Питома вага, %	Граничні значення за нижньою межею		Граничні значення за верхньою межею	
			сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %
Валюта балансу	1 504 405	100	4 527 189,9	100	6 522 047,55	100
Постійні та довгострокові пасиви	1 057 925	70,32	3 493 584,9	77,17	4 454 837,55	68,3
з них:						
Постійні пасиви	784 845	52,17	3 307 536	73,06	4 454 837,55	68,3
Поточні зобов'язання	446 480	29,68	1033 605	22,83	2 067 210	31,7
Необоротні активи	1 128 419	75,01	3 080 142,9	68,04	3 214 511,55	49,29
Оборотні активи	375 986	24,99	1 447 047	31,97	3 307 536	50,72
з них:						
Запаси	119 816	7,96	723 523,5	15,98	1 860 489	28,53
Поточна дебіторська заборгованість	49 449	3,29	516 802,5	7,925	1 033 605	15,85
Грошові кошти та ПФІ	206 721	13,74	206 721	4,57	206 721	3,17
Власні оборотні активи	-70 494	-4,69	93 024,45	2,05	227 393,1	3,49

Отже, склад та структура пасивів ПрАТ МЗМВ «Оскар» свідчить про їх неоптимальність. Постійні та довгострокові пасиви знаходяться в рекомендованих параметрах із питомою вагою 70,32 %. Обсяги власного капіталу складають – 784 845 тис. грн, що є 52,17 % від вартості всіх пасивів товариства. Частка власного капіталу ПрАТ не відповідає оптимальним параметрам, що вказує на низькі обсяги питомої ваги влас-

ного капіталу та свідчить про потребу її нарощення. Поточні пасиви відповідають 29,68 % пасивам балансу.

Таким чином, запропоновані підходи вказують на наявність резервів нарощення власного капіталу та капіталу загалом на ПрАТ МЗМВ «Оскар». Це сприятиме оптимізації складу та структури статей балансу підприємства в плановому році.

Список використаних інформаційних джерел

1. Боярко І. Оптимізація балансу підприємства. *Світ фінансів*. 2010. № 4. С. 158–166.
2. Подольська О. В., Яріш О. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : Центр навч. л-ри, 2007. 488 с.
3. Наказ Міністерства економіки України від 19.01.2006 р. №14 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06#Text>.
4. Наказ Міністерства фінансів України ФДМУ від 26.01.2001р. №49/121 «Про затвердження Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0121-01#Text>.
5. Педченко Н. С. Ідентифікація ефективності стану формування та використання фінансового потенціалу підприємств. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. Серія «Економічні науки». 2013. № 2 (58). С. 151–157.

Н. С. Педченко, д-р екон. наук, професор;
І. Ф. Дерпач, студент групи ФБСС-11м, спеціальності
«Фінанси, банківська справа та страхування»;
Д. І. Шибковський, аспірант
Полтавський університет економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна

ТЕОРІЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЯК НАПРЯМ ПОЛІПШЕННЯ МЕТОДИКИ КОМПЛЕКСНОГО ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ СУБ'ЄКТУ БІЗНЕСУ

Існуючі сучасні методичні підходи до комплексного фінансового аналізу дозволяють ідентифікувати фінансовий стан

суб'єкту бізнесу на основі розрахованих фінансових показників, що характеризують результативність розуміння під процесом забезпечення ефективності підприємством такого способу організації праці, при якому всі структурні підрозділи та служби спрямовують свої зусилля на досягнення поставленої цілі і на її сонові ефективності [1–4]. Це призводить до потреби використання різного методичного інструментарію, в тому числі і використання методу, заснованого на теорії ефективності.

Метод теорії ефективності потребує розрахунку таких критеріїв та показників:

- ефективність виробничої діяльності суб'єкту бізнесу (ЕВ) передбачає розрахунок відносних показників: витрат на одиницю продукції (В), фондівіддачі (Ф), рентабельності готової продукції (РТ) та продуктивності праці (ПП);

- ефективність фінансової діяльності (ЕФ) суб'єкту бізнесу передбачає розрахунок таких коефіцієнтів як автономії (КА), платоспроможності (КП), абсолютної ліквідності (КЛ) та обіговості обігових засобів (КО);

- ефективність організації збуту та просування послуг (ЕЗ) суб'єкту бізнесу передбачає розрахунок таких відносних показників як рентабельності продажів (РП), коефіцієнтів затовареності продукцією (КН), завантаження виробничих потужностей (КМ), ефективності реклами та засобів стимулювання збуту (КР);

- конкурентоспроможність готової продукції (КТ) передбачає врахування показника якості такої продукції.

Відповідно до запропонованої методики розраховані критерії та його показники потребують переведення у бали. Процедура такої трансформації передбачає порівняння отриманих фактичних значень із критичними (найкращими) значеннями за період, що досліджується. Пропонується наступна шкала трансформації: зокрема 5 балів надається значенню показника, що є гіршим ніж значення показника порівнюваного періоду, 10 балів ідентичне значення показника порівнюваного періоду та 15 балів, за умови, коли отримане значення показника є кращим від значення порівнюваного періоду.

Розраховані показники у межах запропонованих критеріїв у ПрАТ «МЗМВ «Оскар» протягом 2018–2020 року свідчать про:

- зниження ефективності виробничої діяльності, зокрема про підвищення витрат на одиницю продукції, зниження фондовіддачі, рентабельності та продуктивності праці;

- зниження ефективності фінансової діяльності, зокрема підвищення фінансової залежності від зовнішніх джерел фінансування, відповідно і втрату платоспроможності, зниження обіговості обігових активів. Коефіцієнт абсолютної ліквідності має тенденцію до поліпшення;

- зниження ефективності організації збуту та просування послуг, зокрема зниження рентабельності продаж, зростання коефіцієнту затовареності готовою продукцією, зниження ефективності реклами та засобів стимулювання збуту. При цьому коефіцієнт завантаження виробничих потужностей зростає;

- сталий рівень конкурентоспроможності готової продукції, зокрема вимоги щодо забезпечення якості готової продукції є відповідними до стандартів якості.

Таким чином запропонований методичний інструментарій, заснований на теорії ефективності як напряму поліпшення методики комплексного фінансового аналізу суб'єкту бізнесу, дозволяє розширити перелік показників оцінки результативності діяльності суб'єкту бізнесу і до традиційних фінансових показників додати такі, що характеризують ефективність виробничої діяльності, ефективність організації збуту і просування послуг та врахувати якість готової продукції.

Список використаних інформаційних джерел

1. Педченко Н. С. Ідентифікація ефективності стану формування та використання фінансового потенціалу підприємств. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. Серія «Економічні науки». 2013. № 2 (58). С. 151–157.
2. Фролов С. М. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів : навч. посіб. Суми : ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ», 2015. 332 с.
3. Педченко Н. С. Оптимізація структури фінансового потенціалу підприємства методом аналізу ієрархій. *Вісник Одеського націо-*

нального університету імені І. І. Мечникова. Серія : Економічні науки. 2014. Вип. 2/5. Т. 19. С. 198–202.

4. Педченко Н. С. Методичний інструментарій оцінки стану формування та використання фінансового потенціалу підприємства на основі таксономічного аналізу. *Інноваційна економіка*. 2013. № 9. С. 173–180. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_9_27.

Н. С. Педченко, д-р екон. наук, професор;
І. Ф. Дерпач, студент групи ФБСС-11м, спеціальності
«Фінанси, банківська справа та страхування»;
О. І. Луценко, аспірант
Полтавський університет економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ЯК НАПРЯМУ ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Оцінювання фінансової стійкості суб'єкту бізнесу є основою системи управління й прийняття результативних управлінських рішень спрямованих на її поліпшення у довгостроковій перспективі. Зважаючи на зміни зовнішнього середовища та їх невизначеність, для кожного суб'єкту бізнесу актуальним було, є та залишається система оперативного, адекватного та якісного спостереження за його фінансовою стійкістю. Отримана від такого спостереження інформація про результативність фінансової діяльності суб'єкту бізнесу надає можливість розробити правильні з точки зору як ефективності так і результативності управлінські рішення спрямовані на поліпшення фінансового стану суб'єкту господарювання. Тому, використання моніторингу як системи спостереження за фінансовим станом суб'єкту бізнесу в умовах динамічності та невизначеності, допоможе йому маневрувати показниками фінансової стійкості та спрямувати їх на поліпшення.

Результативність та ефективність фінансового стану суб'єкту бізнесу досягається за допомогою: наявності фінансового потенціалу в бажаному обсязі та рекомендованій структурі, оптимального дотримання співвідношення між обсягами власного і залу-

ченого капіталу, збереження розрахункової і кредитної дисципліни, відповідності рекомендованим нормативам ліквідності та платоспроможності, високого рівня конкурентоспроможності та кредитоспроможності та ділової активності, нарощення рентабельності, утримання прогнозованого рівня фінансової стійкості. Отже, наведені критерії підкреслюють доцільність та практичну потребу у проведенні моніторингу фінансового стану суб'єкту бізнесу з метою сприяння результативному та ефективному управлінні ним.

Важливим на нашу думку при впровадженні системи моніторингу фінансового стану суб'єкту бізнесу приділити увагу методичному забезпеченню реалізації такої системи моніторингу, що бажано було б представити як складову управлінського циклу. Отже, система моніторингу фінансового стану суб'єкту бізнесу потребує подальшого дослідження та обґрунтованої систематизації.

В основі методології системи моніторингу фінансового стану суб'єкту господарювання традиційно лежать проблеми дефініції понять. Саме тому, пропонуємо більш докладно розглянути визначення «моніторинг» для досягнення єдності в підходах або трактування власного бачення даного поняття [1, 4]. Так, пропонується під моніторингом розуміти системний контроль за процесами або тенденціями та постійне спостереження для своєчасної оцінки поточного стану. Загальне визначення моніторингу є розуміння спеціально організованого системного відстеження за діяльністю суб'єктів господарювання.

Пропонується розглядати моніторинг фінансово-господарської діяльності підприємства через призму складової системи контролінгу. При цьому моніторинг пропонується розглядати через аналіз процесів, що здійснюються на підприємстві, їх результативність та ефективність; через порівняльний аналіз звітів за фіксовано звітні періоди або з плановими.

Окремого розгляду заслуговують праці Н. С. Педченко, в яких поняття «моніторинг» трактується як: «спостереження і дослідження, що визначає зміни в економіці, які зумовлені діяльністю суб'єктів господарювання. Стосовно суб'єктів госпо-

дарювання, «моніторинг – це спеціально організоване систематичне і безупинне спостереження за основними кількісними та якісними параметрами господарювання й оперативна їх оцінка» [2]. При цьому автор наголошує на системності поняття і під системою моніторингу розуміє – «інформаційну модель, котра об'єднує спостереження, аналіз, оцінку і прогнозування з метою ефективного забезпечення інформацією для прийняття управлінських рішень» [2]. Пропонується моніторинг розглядати як динамічну систему з гнучкою інфраструктурою, яка дає змогу виконувати постійне дослідження і спостереження за певними процесами чи явищами, що відбуваються в діяльності певної країни [3].

Отже, під впровадженням системи моніторингу фінансового стану суб'єкту бізнесу вартує розуміти механізм постійного відстеження за політиками, процедурами, механізмами й тенденціями, що проявляються у зовнішньому та внутрішньому середовищі суб'єкту бізнесу в умовах невизначеності для оперативного реагування на існуючі обставини, що сприяють чи гальмують фінансовій стійкості та на її основі розвитку сьогодні та у майбутньому. Підкреслимо, що стимулом впровадження системи моніторингу фінансового стану ПрАТ «МЗМВ «Оскар» є об'єктивна потреба бути сучасним та забезпечувати фінансову сталість, виявляти відхилення від очікуваних результатів, оптимізувати управлінські рішення.

Введення системи моніторингу фінансового стану ПрАТ «МЗМВ «Оскар» в умовах невизначеності відкриє нові можливості, а саме дозволить:

- сформувати платформу, де буде розміщена достовірною інформація;
- посилити функцію контролю за діяльністю структурних підрозділів суб'єкту господарювання;
- визначити ефективність та результативність діяльності структурних підрозділів суб'єкту господарювання;
- простимулювати працівників, котрі мають найвищі показники результативності;

– ідентифікувати напрями поліпшення діяльності працівників або структурних підрозділів суб'єкту господарювання, що мають нижче середнього показника результативності, ефективності;

– застосувати системний підхід до управління суб'єктом господарювання, що сприятиме розвитку як окремого працівника, структурного підрозділу так і суб'єкту господарювання загалом.

Список використаних інформаційних джерел

1. Мазаракі А. А., Лігоненко Л. О., Ушакова Н. М. Економіка торговельного підприємства : підручник. Київ : Хрещатик, 1999. 800 с.
2. Педченко Н. С. Моніторинг фінансової конкурентоспроможності підприємств : монографія. Полтава: РВВ ПУСКУ, 2007. 103 с.
3. Рогоза М. Є., Педченко Н. С., Сапога Т. В. Поглиблення фінансового моніторингу ділової активності засобами маркетингового аналізу. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. Серія : Економічні науки. 2010. № 2. С. 183–192. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpushk_2010_2_39.
4. Фролов С. М. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів : навч. посіб. Суми : ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ», 2015. 332 с.

Л. А. Рибалко-Рак, канд. екон. наук, доцент;
Р. В. Держій, здобувач наукового ступеня доктора філософії;
Л. П. Білан, здобувач наукового ступеня доктора філософії
*Полтавський університет економіки і торгівлі,
Полтава, Україна*

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ТА ЗНИЖЕННЯ ВИТРАТ В ОПЕРАЦІЙНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ: ПРИКЛАДНЕ ЗАСТОСУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ Г. ТАГУТІ

Підвищення якості з одночасним зниженням витрат – це ключова теза досліджень Геніті Тагуті (1924 р.н., Японія), фахівця з менеджменту якості, одного з основоположників концепції Тотального менеджменту якості (Total Quality Management), який досліджував статистичні методи планування експерименту та

контролю якості. Ці методи передбачають загальний контроль якості протягом всього життєвого циклу товару та враховують застосування гнучких технологій контролю з жорстким регламентованим плануванням, виходячи з мінімізації втрат виробників та споживачів. Науковцю вдалось знайти переконливі аргументи і методичні прийоми, які вивели планування експерименту в сфері забезпечення якості на якісно новий прикладний рівень.

Проблеми розвитку та пошуку напрямів удосконалення системи процесів організацій досліджувалися основоположниками менеджменту якості – Е. Демінгом, Д. Джураном, К. Ісікавою, Ф. Кросбі, Г. Тагуті, Ф. Тейлором, А. Файолам, А. Фейгенбаумом, В. Шухартом. Одним із таких напрямів є дослідження витрат на якість.

Г. Тагуті є автором концепції «Функція втрат якості» (початок 70-х років ХХ ст.), відповідно до якої, взаємозалежно аналізуються такі категорії як вартість і якість. Це пояснюється тим, що вартість і якість пов'язані із функцією втрат. Функція втрат якості була відображена автором у вигляді параболи із вершиною, де втрати дорівнюють нулю, в точці найоптимальнішого значення (номіналу). При відхиленні від номіналу втрати зростають і на границі поля досягають свого максимального значення (втрати від заміни виробу). При цьому аналізуються втрати і споживача, і виробника [1].

Така методика Г. Тагуті дає змогу проектувати вироби та процеси, нечутливі до впливу «шумів» (змінних факторів). Змінні фактори викликають розсіювання значень параметрів, які складно або неможливо змінити. Найменші «шуми» зменшують прибуток за рахунок збільшення виробничих витрат і затрати на гарантійне обслуговування. Тому особлива увага, відповідно до методики, зосереджується на етапах, що передують проектуванню виробу, оскільки саме тоді приймаються рішення щодо забезпечення стійкості до змінних факторів [2].

Г. Тагуті запропонував оцінювати якість величиною збитку, який завдається суспільству організацією з моменту постачання

продукції. Оцінювання виражається такою залежністю – чим менший збиток, тим вища якість.

Таким чином, було визначено домінуюче значення математичного моделювання властивостей виробів, моделювання процесів виробництва продуктів, що дозволило виявляти та усувати конструкторські та технологічні дефекти до початку виробництва.

Список використаних інформаційних джерел

1. Tong L., Su C. and Wang C. The optimization of multi-response problems in the Taguchi method. *International Journal of Quality & Reliability Management*. 1997. Vol. 14 № 4, P. 367–380. URL: <https://doi.org/10.1108/02656719710170639>.
2. Рибалко Л. А. Концептуальні підходи до еволюційних аспектів менеджменту якості. *Науковий вісник ПУСКУ. Серія «Економічні науки»*, 1 (15) 2005. С. 180–185. URL: <http://dSPACE.puet.edu.ua/bitstream/123456789/2530/1/>

Г. М. Сидоренко-Мельник, канд. екон. наук, доцент
Полтавський університет економіки і торгівлі
м. Полтава, Україна

СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ ФІНАНСІВ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сфера реального сектору економіки України в умовах воєнного стану потребує розробки механізму адекватного та швидкого реагування на фінансові виклики сьогодення. В умовах надмірної невизначеності зростає актуальність вдосконалення інструментів аналітичного оцінювання ризиків на мікрорівні. Слід зауважити, що подальший розвиток подій щодо повномасштабного вторгнення росії на територію України та їх негативний вплив на фінансовий стан та результати діяльності суб'єктів господарювання наразі неможливо передбачити з необхідною точністю.

До ключових потенційних ризиків у сфері фінансів мікрорівня слід віднести проблеми збереження безпеки основних засобів, яка залежить від розвитку військових подій (втрати

через фізичне знищення, пошкодження власності, списання через втрати доступу або контролю за майном); обмеження доступу до логістичних маршрутів (через пошкодження та знищення транспортної інфраструктури суттєво обмежується потенційний обсяг реалізації на певних територіях); обмеження можливостей залучення зовнішніх запозичень. Таким чином, існує суттєва невизначеність, яка може викликати значні сумніви щодо здатності бізнесу продовжувати свою діяльність, і, отже, зростає ризик відсутності можливості реалізації наявних активів для погашення зобов'язань в ході звичайної діяльності. Система тактичних (оперативних) заходів для підтримки економічної стійкості бізнесу в цих умовах повинна передбачати впровадження планів практичних заходів при виникненні кризової ситуації, прийняття ризикових і нестандартних рішень у випадку відхилення розвитку ситуації від сценарію [1].

Вищезазначене дає підстави стверджувати, що ефективним інструментом протидії фінансовим ризикам може стати фінансове-стрес тестування на рівні підприємства. Стрес-тестування не є новим інструментом в системі ризик-менеджменту, але на сьогоднішній день не існує його уніфікованої системи на рівні підприємства [2].

Фінансове стрес-тестування, на наш погляд, може бути визначене як метод оцінки потенційного ефекту на фінансове становище підприємства при змінах ризиків його діяльності, виходячи з ймовірностей потенційних збитків. Стрес-тестування включає компоненти як кількісного, так і якісного аналізу [3]. В умовах воєнного стану за необхідне вважаємо проведення регулярного фінансового стрес-тестування з застосуванням багатofакторних стрес-тестів (аналіз сценаріїв) за системою: показників фінансового стану підприємства; оцінки фінансових ризиків пов'язаних з дією внутрішнього та зовнішнього бізнес-середовища; ефективності та ліквідності грошових потоків.

Зміст та послідовність здійснення фінансового стрес-тестування фінансів реального сектору економіки в умовах воєнного стану, на наш погляд, можуть бути описані за наступною схемою [4, 5]. На першому етапі здійснюється ідентифікація облас-

тей фінансового стану підприємства (бізнесу), які схильні до шоків. Ідентифікація вразливості робиться на основі виокремлення факторів фінансових ризиків та визначення нормативних вимог, щодо дотримання їх параметрів. Таким чином уможливується визначення головної вразливості фінансового стану підприємства, як результат реалізації стратегії та тактики підприємства. На другому: опрацювання сценаріїв (песимістичного, базового або умовно-задовільного, оптимістичного) зміни факторів ризику для обраних областей стрес-тестування. Наступний крок – акумуляція інформації, узагальнення та аудит даних. Далі слід оцінити кількісний внесок впливу сценаріїв на фінансові параметри.

Зміст п'ятого етапу охоплює здійснення розрахунків відхилень фактичних параметрів фінансового стану підприємства від нормативних значень або критичних меж, далі – отримання КПЕ. Для цих розрахунків як правило застосовуються відповідні розрахункові модулі [5]. Інтеграція отриманих результатів в загальний процес фінансового планування як узагальнена мета стрес-тестування підлягає реалізації на шостому етапі. Враховується можливість вторинних ефектів та взаємний вплив результатів. Заключний етап полягає у здійсненні підсумовування та інтерпретації результатів фінансового стрес-тестування. В якості підсумкового результату виступає вимір здатності підприємства (бізнесу) приймати та контролювати фінансові ризики (ризик втрати ліквідності та формування неплатоспроможного стану, ризик зниження фінансової сталості, ризик втрати (проїдання) власного капіталу, ризик зниження прибутковості або ризик упущеної вигоди, кредитний та інші).

Результатом імплементації стрес-тестування у систему фінансового менеджменту підприємства (бізнесу) повинно стати виявлення сталості фінансового стану під більшим навантаженням (сьогоднішні умови надмірної нестабільності, обмеження воєнного стану, кризові прояви), ніж тим, яке дозволяє йому знаходитися в стійкому положенні в нормальних умовах. Завершальний етап процесу стрес-тестування – розробка заходів протидії в разі переходу негативних явищ і екстремальних подій

з гіпотетичних тим, що реально відбулися [2]. Заходи повинні бути адекватними рівню загрози та розміру потенційних збитків для підприємства (бізнесу), особливо це стосується тих напрямів діяльності, де контроль за рівнем ризиків звичайними заходами утруднений.

Впровадження фінансового стрес-тестування, що включає в себе побудову несуперечливих сценаріїв, оцінку майбутніх значень факторів ризику та моделювання фінансового стану сприятиме зміцненню опору ризикам та формуванню позитивних перспектив бізнесу в умовах воєнного стану.

Список використаних інформаційних джерел

1. Колодизев О., Нужний К. Теоретичні аспекти управління економічною стійкістю підприємства. *Галицький економічний вісник*. 2008. № 1(16). С. 53–59.
2. Арбузов С. Г., Колобов Ю. В., Міщенко В. І., Науменкова С. В. Стрес-тестування. Київ : Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2011. 504 с.
3. Ліндер Є. Стрес-тестування як інструмент аналізу фінансової стійкості банківських установ. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2016. Випуск 4. С. 73–79.
4. Тарасевич Н. В., Литвиненко А. М. Стрес-тестування ризиків як інструмент антикризового управління діяльністю банків. *Вісник Донецького національного університету*. 2015. Серія «Економіка і право». Вип. 1. С. 352–357.
5. Тлуста Г. Стрес-тестування в системі ризик – менеджменту страхових компаній. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. 2013. Економіка. № 135. С. 43–46.

К. В. Сімінко, здобувач вищої освіти;
О. В. Єгорова, канд. екон. наук, доцент, науковий керівник
Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава, Україна

АНАЛІЗ ЯК СКЛАДОВА УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Одним з важливих об'єктів управління фінансами підприємств є дебіторська заборгованість – матеріальна або грошова

заборгованість дебіторів (юридичних або фізичних осіб) на певну дату. Дебіторську заборгованість можна розглядати як вилучені на перший період із господарської діяльності підприємства оборотні кошти.

Важливу роль в управлінні дебіторською заборгованістю є планування, організація та контроль розрахунків з дебіторами. Своєчасний аналіз зменшить суми дебіторської заборгованості на підприємствах.

Сучасний практичний досвід в управлінні підприємствами свідчить, що має сенс здійснювати як кількісний, так і якісний аналіз показників щодо оцінки поточного стану дебіторської заборгованості. Це дає змогу забезпечити ефективність відповідних сфер діяльності підприємства [1, с. 171].

Результативне управління дебіторською заборгованістю здійснюється на принципах: повноти; достовірності; оперативності; етапності; динамічності; безперервності та збалансованості.

Аналіз дебіторської заборгованості підприємства дає можливість проаналізувати ймовірну величину доходів, які можуть отримати у вигляді штрафів, пені, неустойок від дебіторів, які прострочили оплату. Для кращого управління дебіторською заборгованістю є створення заходів щодо скорочення або стягнення простроченої чи сумнівної дебіторської заборгованості.

Але можуть використовуватися різноманітні методи управління цією заборгованістю, які можна класифікують на такі групи:

- юридичні – подача позову до суду;
- економічні – фінансові санкції;
- психологічні – поширення інформації серед суміжних постачальників, що загрожує боржнику втратою іміджу;
- фізичні – арешт майна боржника, вироблений органами державної виконавчої служби [2, с. 98].

Аналіз дебіторської заборгованості здійснюється в п'ятьох основних етапів, які пов'язані між собою.

Перший етап. Формулювання об'єкта, мети та завдання аналізу дебіторської заборгованості. На цьому етапі визначають від ситуації на підприємстві, об'єкт, мету та завдання аналізу дебіторської заборгованості. Об'єктом дослідження завжди виступає дебіторська заборгованість. Мета аналізу – визначення повноти, своєчасності та правильності здійснення на підприємстві операції з дебіторами.

Завданнями аналізу можуть бути:

- формування причин появи дебіторської заборгованості;
- оцінка динаміки дебіторської заборгованості;
- аналіз якісного стану дебіторської заборгованості;
- аналіз видів дебіторської заборгованості;
- прийняття управлінських рішень щодо поліпшення стану дебіторської заборгованості.

Другий етап. Збирання та опрацювання джерел інформації для аналізу. Цими джерелами є Баланс підприємства, Звіт про фінансові результати та Примітки до річної фінансової звітності, дані бухгалтерського та управлінського обліку.

Третій етап найбільш трудомісткий, це безпосередній аналіз дебіторської заборгованості, її динаміки, складу структури, якісного стану і т. д.

Аналіз дебіторської заборгованості доцільно проводити за двома напрямками:

- аналіз контрагента (покупця, замовника) – для визначення його платоспроможності та кредитоспроможності;
- з'ясування можливості щодо надання комерційних позик та дотримання ліквідності [3].

Комплексна аналітична оцінка стану дебіторської та кредиторської заборгованості за системою показників:

- 1) коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості;
- 2) тривалість одного обороту (середній період повернення) дебіторської заборгованості, днів;
- 3) питома вага дебіторської заборгованості в майні, %;
- 4) питома вага поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах, %;

5) відношення дебіторської заборгованості до кредиторської заборгованості, %;

6) відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), %;

7) питома вага сумнівної заборгованості в загальному обсязі дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги, % [4].

Четвертий етап це оцінка результатів та формування аналітичних висновків. На цьому етапі потрібно узагальнити все вище наведене в висновки щодо стану дебіторської заборгованості на підприємстві в цілому.

І на останньому п'ятому етапі потрібно прийняти управлінські рішення тобто пропозиції щодо покращення ефективності господарської діяльності та зниження ризиків щодо неповернення боргів.

Одним з основних способів покращення діяльності підприємства є реалізація методів запобігання невинуватеному росту дебіторської заборгованості підприємства, забезпечення повернення боргів і зниження втрат при їхньому неповерненні.

Отже, дебіторська заборгованість є особливим видом активів, який визначає рівень платоспроможності та фінансової стійкості підприємства. Ефективне управління дебіторською заборгованістю неможливе без всебічного об'єктивного аналізу.

Список використаних інформаційних джерел

1. Бондарчук Н. В., Тімашова А. М. Модель аналізу дебіторської заборгованості: основні показники. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 3 (71). С. 170–177.
2. Томчук О. Ф., Сидоренко І. М. Методика проведення аналізу дебіторської заборгованості в системі управління підприємством. *Фінанси, облік, банки*. 2019. № 1 (24). С. 94–101.
3. Єгорова О. В., Дорошенко А. П., Кононенко Ж. А. Фактори розвитку фінансової кризи аграрних підприємств. *Modern economics*. 2020. № 20 (2020). С. 99–104. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V20\(2020\)-16](https://doi.org/10.31521/modecon.V20(2020)-16).
4. Єгорова О. В., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник Ю. М. Економічний аналіз : навч. посіб. Полтава : РВВД ПДАА, 2018. 290 с. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/1260>.

О. О. Тараненко, канд. екон. наук;
В. В. Соболев, аспірант
Полтавський університет економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна

ЧИННИКИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Туристична діяльність в Україні є перспективним видом діяльності, що може стати важливою складовою національної економіки. Це зумовлено наявністю значного туристичного потенціалу, що дозволяє розвивати різні види туризму в кожному регіоні країни. Для цього необхідна зважена загальнодержавна та регіональна політика виходячи з умов та чинників, що є пріоритетними у нинішній час.

Внаслідок бойових дій на території України показники туристичної діяльності погіршилися в більшості областей, особливо на територіях з активними бойовими діями чи в прифронтовій зоні. При загальному зменшенні туристичного збору у 2022 р. порівняно із 2021 р. на рівні 24 %, найбільший спад туристичної активності відбувся у Херсонській (95 %), Миколаївській (90 %), Донецькій (83 %), Луганській (80 %), Одеській (80 %), Запорізькій (78 %), Харківській (61 %), Сумській (58 %), м. Київ (54 %), Чернігівській (53 %), Київській (43 %), Житомирській (24 %), Дніпропетровській (15 %) та Рівненській (15 %) областях [1]. Разом з тим, на фоні загального спаду обсягу туристичних зборів, у низці областей відбулося його збільшення, найбільше серед яких зафіксовано у Львівській (79,5 %), Івано-Франківській (73,4 %), Черкаській (67,7 %) та Закарпатській (65,7 %). Це зростання в значній мірі зумовлено акумулюванням цими областями внутрішніх вимушених міграційних потоків [1].

Наслідки бойових дій є основним чинником, що зумовлює необхідність перегляду як державної стратегії, так і цільових та регіональних програм розвитку сфери туризму та курортів. При цьому першочерговими залишаються питання джерел фінансу-

вання сфери туризму та пріоритетності напрямів інвестування в тому числі і за територіальною ознакою.

Важливими інструментами залучення інвестицій в туристичну сферу на регіональному рівні мають стати: оптимізація законодавства для залучення інвесторів у сферу туризму, звільнення від сплати податку на прибуток підприємств сфери туризму, активізація практики використання механізмів державно-приватного партнерства, в тому числі в процесі розробки та реалізації регіональних і місцевих програм розвитку інвестиційної діяльності, стимулювання розвитку малого підприємництва в сфері туризму [2].

Кожен регіон в Україні має власний туристичний потенціал, що, в першу чергу, залежить від стану та структури туристичних ресурсів та інфраструктури. Це в першу чергу враховується при розробці регіональних програм розвитку туризму. Разом з тим, важливим є врахування низки загальнодержавних чинників: нормативно-законодавча база, політична стабільність, економічна та фінансова стабільність, рівень доходів населення, технологізація туристичної індустрії, чисельність та якість підготовки трудових ресурсів у сфері туризму [3].

У сучасних умовах в регіональних програмах розвитку туризму важливо передбачати максимальну реалізацію історико-культурного, природного, ділового потенціалу регіону, в тому числі шляхом створення нових та оновлення існуючих туристичних маршрутів; впровадження інтерактивності в обслуговуванні туристів для їх максимального занурення в історичну, культурну атмосферу відповідного регіону; проведення фестивалів з різноманітною історичною та сучасною тематикою; максимальне впровадження автоматизації процесів туристичної сфери (чат-боти, інтернет-чати, спеціальні мобільні додатки). Це дозволяє підвищувати автентичність регіонального туристичного продукту та якість туристичного обслуговування.

Таким чином, реалізація туристичного потенціалу України потребує розробки програм розвитку туризму кожного регіону з урахуванням низки чинників загальнодержавного та регіонального рівня та сучасних тенденції розвитку сфери туризму.

Список використаних інформаційних джерел

1. У 2022 році сума туристичного збору в Україні скоротилася на 24 % URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/u-2022-roci-suma-turistichnogo-zboru-v-ukrayini-skorotilasya-na-24>.
2. Гурська І. С., Герасимів З. М. Фактори розвитку туристичного бізнесу в умовах ринку. *Агросвіт*. 2019. № 20. С. 88–92.
3. Підвальна О. Фактори розвитку сфери туризму: регіональний аспект. *Підприємництво та інновації*. 2020. № 11–2. С. 66–71.

О. О. Тараненко, канд. екон. наук;

С. М. Андрієнко, аспірант

Полтавський університет економіки і торгівлі,

м. Полтава, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАХОДИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Туристична діяльність є важливим інструментом вирішення соціально-економічних проблем багатьох країн світу. Її розвиток забезпечує надходження до бюджетів різних рівнів, доходи та зайнятість населення, покращення інфраструктури та підвищення інвестиційної привабливості територій. Кожна країна, регіон чи дестинація володіють власним туристичним потенціалом, реалізація якого потребує відповідного комплексу організаційно-економічних інструментів.

В Україні туризм проголошено одним з пріоритетних видів діяльності. Заходи для його розвитку у довоєнні часи сприяли поступовій реалізації туристичного потенціалу країни. Про це, зокрема, свідчить зростання обсягів туристичного збору, який у 2021 році становив 244 млн грн, що на 86,8 % більше показника 2020 року і на 20 % більше показника 2019 року [1]. У 2022 році у зв'язку з бойовими діями на території України обсяг туристичного збору зменшився на 24 % в порівнянні з 2021 роком. Зменшення надходжень відбулося у більшості областей України [2].

У довоєнний період Україна не досягла повного використання туристичного потенціалу. До невирішених завдань цього періоду додалися наслідки бойових дій на територіях окремих

областей, найбільшими серед яких є зруйновані інфраструктура та туристичні об'єкти.

Для активізації інвестиційної діяльності у сфері туризму доцільно використовувати позитивні рішення попередніх років та звернутися до досвіду країн, туристична політика яких показала свою ефективність. У нинішній час для розвитку сфери туризму України першочерговими організаційно-економічними заходами мають стати:

- упорядкування законодавчо-нормативної бази з точки зору підвищення захищеності інвесторів;

- оптимізація податкової політики щодо підприємств сфери туризму, з огляду на їх складний фінансовий стан через кризові явища в економіці;

- забезпечення державної фінансової підтримки кредитування реалізації проектів відновлення та розвитку туристичної інфраструктури;

- посилення координації між державними органами влади різних рівнів з питань розбудови туристичної інфраструктури та просування національного туристичного продукту на міжнародному рівні;

- впровадження пільгових умов сплати комунальних платежів на перехідний період та довгострокового кредитування діяльності суб'єктів туристичної сфери, що дозволить їм проводити зважену цінову політику;

- розвиток різних видів туризму у DESTИНАЦІЯХ для мінімізації негативного впливу чинника сезонності на туристичні потоки;

- оптимізація кадрової політики для забезпечення міжнародних стандартів туристичного обслуговування [3, 4].

Реалізація даного комплексу заходів забезпечить поступове відродження внутрішнього туризму з перспективою збільшення в'їзних туристичних потоків. Важливу роль у цьому відіграватимуть міжнародні інвестиції та державна підтримка сфери туризму, оскільки більшість суб'єктів сфери туризму зазнали

значних фінансових втрат через кризові явища в економіці, що ускладнює можливості самофінансування.

Таким чином, Україна володіє значним туристичним потенціалом. Його реалізація потребує комплексу організаційно-економічних заходів у сфері інвестиційного законодавства, оподаткування, фінансування, організації, кадрової політики та управління.

Список використаних інформаційних джерел

1. Україна отримала рекордні 244 млн грн туристичного збору. URL: [https://www.tourism.gov.ua /blog/ukrayina-otrimala-rekordi-244-mln-grn-turistichnoho-zboru](https://www.tourism.gov.ua/blog/ukrayina-otrimala-rekordi-244-mln-grn-turistichnoho-zboru).
2. У 2022 році сума туристичного збору в Україні скоротилася на 24 %. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/u-2022-roci-suma-turistichnoho-zboru-v-ukrayini-skorotilasya-na-24>.
3. Сінгуцький О. В. Державна політика розвитку туризму: зарубіжний досвід. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2019. № 4 (23). С. 79–89.
4. Стойка В. С. Міжнародний досвід залучення інвестицій в туристичний сектор. *Sciences of Europe*. 2021. № 81. Т. 2. С. 19–22.

В. Д. Чумак, канд. екон. наук, доцент;
Р. М. Теренін, здобувач вищої освіти СВО «Магістр»
Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава, Україна

РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ – АНТИКРИЗОВИЙ ЗАХІД ПОПЕРЕДЖЕННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ

У попередженні банкрутства суб'єктів підприємництва неодмінною умовою є оцінка ресурсоемності та ресурсозбереження. Проблеми, пов'язані з розробкою антикризових заходів, стали предметом досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Проте, в теорії і практиці антикризового управління є низка не вирішених питань. Зокрема, в достатній мірі не опрацьований механізм впливу ресурсозбереження на фінансово-економічний стан підприємства та можливість настання його банкрутства. Сільськогосподарське виробництво, як споживач

ресурсів, є досить ресурсомістким, що по'язано із специфікою використання засобів та предметів праці, які, в свою чергу, обумовлені особливостями реального сектора економіки. Слід підтримати думку тих вчених-економістів, які вважають, що значних досягнень у ресурсозбереженні можна досягти, якщо ініціатива буде надходити не лише від виробників продукції, а, в першу чергу, від держави і матиме відповідне відображення на законодавчому рівні [1, с. 136].

У сучасних умовах зростає необхідність комплексного підходу до аналізу ресурсозбереження та ресурсоємності. Система показників ресурсоємності продукції налічує досить велику їх кількість. Традиційно використовувані показники собівартості, матеріалоємності, фондоємності, трудоємності однобічно характеризують застосування різних факторів виробництва і не можуть дати комплексну характеристику ресурсоємності продукції в цілому. Ресурсозбереження – поняття відносно нове, тому, первісно його ототожнювали лише з економією матеріальних ресурсів. Матеріальні ресурси займають центральне місце в системі ресурсного потенціалу, тому ефективне їх використання – основа ресурсозберігаючого господарювання.

Одним із напрямів ефективного використання ресурсів є включення в систему економічного аналізу показника ресурсозбереження. Проблема ресурсозбереження досить важлива для забезпечення ефективного розвитку економіки. Основні напрями роботи по ресурсозбереженню повинні передбачати: по-перше, постійну поточну діяльність щодо покращення існуючого стану використання ресурсів і, по-друге, перспективну роботу, спрямовану на кардинальні зміни існуючого стану ресурсоспоживання. Проблема ресурсозбереження в даний час досить актуальна, тому постає питання про виділення економіки ресурсозбереження в самостійну економічну науку, що дозволить виявити резерви підвищення ефективності виробництва, визначити пріоритетні напрями економії ресурсів, підвищити ефективність бізнес-планів, попередити можливе банкрутство підприємств.

В економічній літературі зустрічаються випадки некоректного вживання понять матеріальні витрати і матеріалоемність продукції. Ми вважаємо, що матеріальні витрати – це абсолютна величина, яка виражає вартість спожитих у виробничому циклі матеріальних ресурсів, а матеріалоемність – показник відносний, і характеризує рівень використання матеріальних ресурсів. Обидва зазначені показники цілком рівноправні і необхідні. Зменшення матеріалоемності витрат безпосередньо впливає на зниження собівартості та підвищення рентабельності виробництва. Як показують проведені дослідження вченими-аграрниками, скорочення витрат на виробництво одиниці продукції – значно потужніший резерв економії порівняно із зниженням трудо- та фондоємності виробництва. Матеріалоемність сільськогосподарської продукції досить висока, а це суттєво впливає на показники платоспроможності. При цьому слід звернути увагу на динаміку вартості матеріалів, сировини, напівфабрикатів, готової продукції, товарів, незавершеного виробництва тощо.

Аналіз ресурсозбереження базується на застосуванні комплексного показника ресурсоемності, що являє собою сукупність витрат усіх видів ресурсів, які припадають на одиницю доходів від реалізації продукції, робіт та послуг. Загально прийнято, що у формулах ресурсо-, фондо-, матеріалоемності в знаменнику зазначають вартість валової продукції. Крім того, деякі автори стверджують, що при аналізі ресурсоемності потрібно враховувати зміни в податковому законодавстві щодо формування валових доходів та витрат, вивчати їх вплив на показник ресурсоемності. Але з метою дослідження впливу ресурсоемності на платоспроможність підприємства в ринкових умовах, на нашу думку, доцільно, скористатись формулою, яку пропонують ряд західних економістів. При цьому ресурсоемність визначається як відношення вартості активів до виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Оберненим показником до ресурсоемності є ресурсовіддача, яка в даному випадку розраховується як відношення виручки від реалізації до суми всіх активів [2, с. 176].

Співвідношення показників матеріалоемності та фондоємності обумовлене тим, що в процесі виробництва визначеній вартості основних засобів завжди відповідає певна величина оборотних активів. Отже, розглядаючи цю проблему та аналізуючи проведені дослідження, можна стверджувати, що матеріалоемність знижується за наступних умов: при зростанні продуктивності праці та зменшенні фондоємності; при зменшенні норм амортизації; при випереджаючому зростанні продуктивності праці порівняно з фондоозброєністю; при відставанні темпу росту оборотних активів від темпу росту основних засобів. Оскільки, між ресурсоемністю, фінансовим результатом діяльності підприємства та платоспроможністю існує тісний зв'язок, можемо стверджувати, що ресурсозбереження є одним із головних чинників попередження розвитку кризових ситуацій в сільськогосподарських підприємствах. З цією метою доцільно проводити комплексний аналіз ресурсовикористання на підприємстві, який дасть змогу дослідити вплив ресурсозбереження на платоспроможність та ліквідність підприємства.

Таким чином, ресурсозбереження – це економічна категорія, яка характеризує процес підвищення ефективності використання ресурсів на підприємствах всіх типів та форм власності. Даний показник є основою ресурсозберігаючого менеджменту. На підставі значень показників ресурсозбереження робиться аналіз рівня інтенсифікації використання ресурсів та ефективності діяльності підприємства. Оскільки сільське господарство є досить ресурсомісткою сферою національної економіки, доцільно у структурі управління підприємством виділити підсистему управління ресурсами.

Список використаних інформаційних джерел

1. Паршина А. С., Гавриш О. О. Ресурсозбереження і його значення для розвитку народного господарства країни. *Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я*. 2019. № 3. С. 135–142.
2. Бригхем Ю., Гапенски Л. Финансовый менеджмент : пер. с англ. Санкт-Петербург : Экономическая школа, 2005. 497 с.

*В. О. Шаповалов, канд. екон. наук, доцент;
О. Ю. Моренко, аспірант
Полтавський університет економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна*

ЗНАЧЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ

Сучасний етап розвитку продуктивних сил та виробничих відносин не лише в Україні, але й в усьому світі, переконливо свідчить про те, що основним економічним ресурсом є персонал організації. У зв'язку з цим одним із головних завдань будь-якого підприємства стає пошук ефективних способів управління власними кадрами, тобто способів, що забезпечують активізацію людського капіталу.

Персонал – найбільш складний об'єкт управління в організації, оскільки, на відміну від речових факторів виробництва, є живим, має можливість самостійно ухвалювати рішення, діяти, критично оцінювати висунуті до нього вимоги, має власні суб'єктивні інтереси тощо. Відповідно, ефективність функціонування кожного підприємства прямо залежить від того, наскільки вдало сформовано систему управління персоналом в умовах зовнішнього та внутрішнього середовища. Разом з тим, система управління людськими ресурсами має бути завжди готовою до постійної реорганізації, перерозподілу працівників із метою ефективного їх використання та підвищення продуктивності праці.

Наявність у працівників належної професійної підготовки, навичок, досвіду ще не гарантує високу ефективність праці. Шлях до ефективного управління людським ресурсом пролягає через розуміння її потреб, мотиваційних настанов. Тільки знаючи те, що спонукає людину до дії, які мотиви покладено в основу її діяльності, можна розробити ефективну систему форм і методів управління нею.

Важливу роль у системі управління персоналом відіграє мотивація праці. Вона виступає головним елементом активізації

людського фактору, який не тільки створює матеріальні передумови виробництва, але і забезпечує їх ефективне використання.

В економічній літературі поняття «мотивація персоналу» трактується неоднаково, хоч більшість визначень багато в чому схожі. На думку одних авторів, мотивація – це свідоме прагнення до певного типу задоволення потреб, до успіху. Інші автори під мотивацією розуміють усе те, що активізує діяльність людини. Для ще інших мотивація – це надія на успіх і побоювання невдачі. Досить поширеним є визначення мотивації як рушійної сили поведінки, як прагнення людиною активної дії з метою задоволення своїх потреб. Мотивацію визначають і як стан особи, що характеризує рівень активності і спрямованості дії людини в конкретній ситуації. При цьому мотив виступає як привід, причина, об'єктивна необхідність щось зробити, спонування до певної дії [1, с. 15–16].

Мотивація є історично закономірним соціально-економічним і морально-психологічним явищем, й характеризується комплексом економічних, організаційних, соціальних та психологічних умов, які спонукають людину до дії. З одного боку, мотивація визначається як система (формування мотиваційної системи одного або декількох працівників), а з іншого – як процес (довготерміновий вплив на працівників з метою зміни за заданими параметрами структури ціннісних орієнтацій та інтересів).

Мотиваційні підходи сучасності являють собою процес формування такого психологічного стану людини, який зумовлює її поведінку, здійснює установку до діяльності, спрямовує й активізує її. Мотивація праці являє собою прагнення працівника задовольнити свої потреби; у загальному розумінні це сукупність внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, які зумовлюють людину до трудової діяльності і надають їй цілеспрямованість, орієнтовану на досягнення певних цілей.

Система мотиваційних підходів персоналу підприємства ґрунтується на таких принципах:

– системності – повне відображення індивідуального внеску людини в досягнення кінцевих результатів підприємства через

ланцюжки «людина – посада – робота» й «особа – група – колектив»;

- відповідності – встановлення такого рівня мотивації персоналу, який відповідає кількості, якості та вагомості затраченої праці;

- гнучкості – здатність до оперативного реагування на зміну зовнішніх і внутрішніх умов функціонування;

- структурованості – характеризує поділ винагороди за свою працю на частини, кожна з яких є відображенням особистого внеску персоналу в досягнення поточних, кінцевих результатів діяльності підприємства;

- відкритості системи мотивації персоналу – прозорість та інформаційна доступність для кожного працівника [2, с. 108].

Сутність мотивації праці реалізується через притаманні їй функції: пояснювально-обґрунтовуючу, що аргументує доцільність поведінки суб'єкта; регулятивну, що блокує одні дії та дозволяє інші; комунікативну, що пояснює та прогнозує спілкування в сфері праці; соціалізацій (шляхом усвідомлення своєї соціальної ролі в мікро- і макросередовищі трудового колективу); коригуючу як механізм уточнення старих і формування нових ідеалів, норм, ціннісних орієнтацій [3, с. 149–150].

За допомогою мотивації вирішують такі завдання, як: визнання праці працівників, що досягли результатів, з метою подальшого стимулювання їх творчої активності; демонстрація ставлення підприємства до високих результатів праці; популяризація результатів праці працівників, які отримали визнання; використання різних форм визнання заслуг; покращення морального стану працівників через відповідну форму визнання; забезпечення процесу підвищення трудової активності персоналу.

Для формування ефективної системи мотивації праці необхідний ряд передумов: чітке формулювання принципів мотивації праці, що відображають об'єктивні закономірності розвитку підприємства і взаємовідносини між суб'єктами і об'єктами управління; якісно сформовані цілі підприємства, що сприймаються працівником як засіб задоволення його потреб; достат-

ність фінансових ресурсів для надання винагород; професійні підготовлені вищі менеджери, здатні виявляти потреби персоналу, оцінювати їх та створювати ефективну систему стимулювання праці.

Список використаних інформаційних джерел

1. Колот А. М. Мотивація персоналу. Київ : КНЕУ, 2002. 337 с.
2. Дороніна М. С., Сасіна Л. О., Лугова В. М., Надьон Г. М. Механізм мотивації управлінського персоналу : монографія. Харків : АдВА, 2013. 240 с.
3. Мілашенко В. М. Розвиток системи мотивації персоналу підприємства в умовах кризи *Вісник Української академії банківської справи*. 2016. № 1. С. 149–155.

В. О. Шаповалов, канд. екон. наук, доцент;

І. Р. Гуртовий, аспірант

*Полтавський університет економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна*

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ОПЛАТИ ПРАЦІ В УМОВАХ ЗМІН

Одним з ключових компонентів системи управління персоналом виступає організація оплати праці. Оплата праці виступає важливим компонентом забезпечення діяльності підприємства в цілому, водночас, складним питанням, вирішення якого вимагає активізації зусиль як науковців-теоретиків, так і практиків. Варто відзначити, що, не дивлячись на значну кількість наукових досліджень, сутність поняття «оплата праці» залишається дискусійним моментом.

Оплата праці є чи не найважливішою категорією серед умов праці, вираженням ефективності економіки та соціальної політики держави, показником якості та результативності проведених реформ. Її проблематика завжди є досить актуальною. З одного боку, вона є основним джерелом доходів для працівника, а отже, її розмір значною мірою характеризує рівень добробуту всіх членів суспільства. З іншого боку, якщо її правильно встановити, вона є мотивацією працівника виконувати роботу ефективніше і через це вона безпосередньо впливає на темпи й

масштаби розвитку підприємства, області, регіону та країни в цілому.

Організація оплати праці на підприємстві – це один із найважливіших інструментів, що визначає взаємозв'язок міри праці і міри її оплати. Міру праці визначають кількісні та якісні аспекти, а міру оплати – прожитковий рівень як вихідний її елемент [1].

Ефективна організація оплати праці виконує на підприємстві подвійну роль: з одного боку, управління витратами на оплату праці є компонентом механізму оптимізації витрат господарської діяльності підприємства, з іншого, – заробітна плата є головним мотиватором ефективної роботи персоналу та джерелом його відтворення. Саме цією подвійною роллю обумовлений основний конфлікт у системі відносин з питань оплати праці – між роботодавцем, який зацікавлений у зменшенні своїх витрат, та працівником, який прагне отримувати вищий заробіток. Тому ефективна організація оплати праці повинна бути спрямована на вирішення даного конфлікту з огляду на збереження рівня продуктивності праці персоналу [2].

Формування системи оплати праці на підприємстві перебуває під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів: 1) внутрішні: фінансові можливості підприємства, рівень його прибутковості, рівень кваліфікації та професійності працівників; 2) зовнішні: рівень мінімальної заробітної плати; розмір прожиткового мінімуму; ціна на робочу силу, яка склалась на ринку праці.

Роль організації оплати праці полягає в тому, що вона має виконувати такі основні функції: відтворювальну, стимулюючу, оптимізаційну, регулювальну та соціальну [3, с. 327].

Відтворювальна функція полягає у забезпеченні працівників та членів їх родини необхідними життєвими благами для відновлення витраченої в процесі виробництва робочої сили та для відтворення поколінь.

Стимулююча функція оплати праці полягає у встановленні залежності розміру заробітної плати від особистого вкладу кожного працівника та результатів діяльності всього колективу підприємства.

Дещо схожа до стимулюючої оптимізаційна функція заробітної плати, яка забезпечує певні пропорції в зростанні рівнів заробітної плати та продуктивності праці.

Соціальна функція має забезпечити рівну оплату в однакових умовах праці та усунення будь-якої дискримінації в оплаті праці.

Регулювальна функція оплати праці вирішує проблеми регулювання вартості робочої сили на ринку праці під впливом співвідношення її попиту та пропозиції і розподілу трудових ресурсів за регіонами, галузями, підприємствами з урахуванням як особистих інтересів працівника щодо сфери прикладання своєї праці та інтересів ринкового виробництва, зумовлених економічною кон'юнктурою.

Список використаних інформаційних джерел

1. Баранов В. В. Світовий досвід побудови ефективної системи оплати праці на підприємстві. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2011. Вип. 20. Ч. I. С. 139–145.
2. Сьомченко В. В., Засипко К. О. Заробітна плата як соціально-економічна категорія. *Вісник Запорізького національного університету*. 2016. № 1(29). С. 121–127.
3. Економіка праці й соціально-трудова відносини : підручник / за ред. д-ра. екон. наук, проф. О. В. Шкільова. Київ : Четверта хвиля, 2008. 472 с.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ЕКОСИСТЕМИ У НАПРЯМІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Брусев Н. О.

Заходи щодо цифровізації українського
бізнесу в умовах євроінтеграції..... 4

Tyshchenko V. F., Ivanova D. S.

Formative factors regarding the activity
of implementation of digital transformation tools by enterprises..... 6

Іщук Л. І., Кулініч А. С.

Роль технологій блокчейн у розвитку
фінансових інститутів та банків..... 9

Kulyk Viktoriya.

Gender equality in Ukrainian IT sector 12

Ніколаєва А. М.

Вплив фінансових інновацій на
розвиток ринку фінансових послуг..... 14

**Cherniavska O. V., Cherniavska O. D.,
Evanson K., Bilic S., Järvis M.**

Unlocking university fundraising potential with the help
of artificial intelligence and innovation technology 17

Шуканов П. В.

Фінансово-економічна глобалізація в умовах
формування універсального метафізичного простору..... 22

СЕКЦІЯ 2. ФІНАНСИ ПУБЛІЧНОГО СЕКТОРА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПРОЄКТИ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Ганзюк С. М.

Індикатори фінансової безпеки
України в невизначених умовах..... 26

Гасій О. В., Кононенко О. А. Методи та інструменти управління фінансами на муніципальному рівні.....	30
Коваленко В. В. Монетарні передумови забезпечення фінансової безпеки держави.....	33
Retlenko Yu. V. The European Defence Fund and the Future of EU Military Cooperation	36
Проскурня Н. В. Державна фінансова підтримка українського бізнесу в умовах війни	42
Чуй І. Р., Бойчук А. С. Джерела фінансування бюджетного дефіциту в Україні.....	43
Яріш О. В., Циновнік А. Є. Поведінкові зміни у прийнятті інвестиційних рішень під час війни.....	48

СЕКЦІЯ 3. ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ

Вахновська Н. А. Податкові чинники впливу на місце України у рейтингу економічних свобод	51
Жиляков С. В. Дисбаланс підходів податківців та платників податку з доходів фізичних осіб у визначенні об'єкта оподаткування при фінансовому інвестуванні	54
Мединська Т. В., Бартко М. Т. Переваги та недоліки подання електронної податкової звітності.....	57
Тимошенко О. В., Кошева О. І. Зарубіжний досвід розвитку системи місцевого оподаткування.....	61

СЕКЦІЯ 4. БАНКІВСЬКА СИСТЕМА: РЕАГУВАННЯ НА ЗОВНІШНІ ВИКЛИКИ, ПІДТРИМКА ЕКОНОМІКИ ТА ПРОГНОЗИ

Азаренков С. Г.

Загрози фінансової безпеці банківському сектору національної економіки 65

Герчіков М. О.

Новації Національного банку України щодо оцінки стійкості банківської системи 67

Лукашук М. В.

Напрями розвитку банківського кредитування інновацій 68

Москаленко М. О., Гудзь Т. П.

Актуальні питання банківського регулювання та нагляду за системно важливими банками в Україні 71

Пиріг С. О., Шевчук В. В.

Безготівкові розрахунки: сучасні виклики 73

Прасолова С. П.

Роль валютного каналу трансмісійного механізму у відновленні фінансової стабільності банківської системи України 76

Чуприна Т. В., Гудзь Т. П.

Сутність фінансової безпеки банківської системи 80

СЕКЦІЯ 5. ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ

Безкровний О. В., Шевченко В. М.

Страховий ринок України: сучасні ризики та проблеми функціонування 83

Настека М. В.

Страхування інвестицій українських підприємств в умовах війни 86

Соколова А. М.

Страхова екосистема України як перспектива розвитку
страхового ринку в умовах діджиталізації..... 90

Хома І. Б.

Проблеми та ризики запровадження нових
технологій у страхуванні в умовах війни 93

СЕКЦІЯ 6. ФОНДОВИЙ РИНОК ТА ЙОГО ЦИФРОВІ ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ

Єгорова О. В., Книш С. І., Томілін О. О.

Принципи венчурного інвестування..... 97

Квасницька Р. С.

Реалії обігу криптовалют в Україні 100

СЕКЦІЯ 7. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

Адаменко А. В., Кононенко Ж. А.

Проблеми та перспективи економіки 105

Аранчій В. І., Краснікова О. М., Радочіна Ю. І.

Проблеми та перспективи реформування агробізнесу 109

Гудзь Т. П., Литвинюк М. В.

Методологічний аспект взаємозв'язку
категорій рівновага та безпека системи 111

Гуцалюк О. М., Бондар Ю. А.

Взаємодія фінансового та реального секторів економіки..... 113

Дроботя Я. А., Дорошенко О. О.

Функціонування бізнесу в умовах викликів сьогодення 117

Животенко В. О., Богданівський В. В.

Форми фінансової діяльності підприємств
сфери туризму та їх особливості..... 120

Карпенко Ю. В., Горонович С. М. Фінансове забезпечення підприємств сфери туризму: сутність та особливості.....	122
Кононенко Ж. А. Моделювання фінансово-господарської діяльності підприємства.....	126
Педченко Н. С., Дерпач І. Ф., Космин В. Р. Теорія ефективності у оцінці результативності фінансово-господарської діяльності підприємства	129
Педченко Н. С., Дерпач І. Ф., Педченко М. Г. Методичні основи оптимізації складу та структури статей балансу підприємства.....	133
Педченко Н. С., Дерпач І. Ф., Шибковський Д. І. Теорія ефективності як напрям поліпшення методики комплексного фінансового аналізу суб'єкту бізнесу	138
Педченко Н. С., Дерпач І. Ф., Луценко О. І. Впровадження системи моніторингу як напрям покращення фінансового стану підприємства в умовах невизначеності	141
Рибалко-Рак Л. А., Держій Р. В., Білан Л. П. Підвищення якості та зниження витрат в операційному менеджменті: прикладне застосування концепції г. Тагута.....	144
Сидоренко-Мельник Г. М. Стрес-тестування фінансів реального сектору економіки в умовах воєнного стану	146
Сімінко К. В., Єгорова О. В. Аналіз як складова управління дебіторською заборгованістю підприємства.....	149
Тараненко О. О., Соболев В. В. Чинники регіонального розвитку туризму в Україні	153
Тараненко О. О., Андрієнко С. М. Організаційно-економічні заходи розвитку туризму в Україні	155

Чумак В. Д., Теренін Р. М. Ресурсозбереження – антикризовий захід попередження банкрутства підприємств.....	157
Шаповалов В. О., Моренко О. Ю. Значення мотивації праці в управлінні персоналом.....	161
Шаповалов В. О., Гуртовий І. Р. Роль та місце оплати праці в умовах змін.....	164

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

ЗБІРНИК

матеріалів IV Міжнародної науково-практичної
інтернет-конференції

(м. Полтава, 20–21 квітня 2023 року)

Дизайн обкладинки *П. В. Кійченко*
Комп'ютерне верстання *О. С. Корніліч*

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 10.
Зам. № 297/2082.

Видавець і виготовлювач
Полтавський університет економіки і торгівлі,
к. 115, вул. Ковалю, 3, м. Полтава, 36014; ☎ (0532) 50-24-81

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3827 від 08.07.2010 р.